

Statistiska centralbyrån

Statistics Sweden

Arbetskraftsundersökningarna (AKU) 50 år

Fyra forskarperspektiv på arbetsmarknaden

2011:3

I serien Bakgrundsfakta presenteras bakgrundsmaterial till den statistik som SCB producerar inom området arbetsmarknad och utbildning. Det kan röra sig om produktbeskrivningar, metodredovisningar samt olika sammanställningar som kan ge en överblick och underlätta användandet av statistiken.

Utgivna publikationer från 2000 i serien Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken

- 2000:1 Övergång till yrkeskodning på fyrsiffernivå (SSYK) och införande av jobbstatuskod i SCB:s lönestatistik
- 2000:2 The Information System for Occupational Injuries and the Work-related Health Problems Survey – A comparative study
- 2000:3 Konferens om utbildningsstatistik den 23 mars 2000
- 2001:1 Avvikelser i lönesummestatistiken – en jämförelse mellan LAPS och LSUM
- 2001:2 En longitudinell databas kring utbildning, inkomst och sysselsättning 1990–1998
- 2001:3 Staff training costs 1994–1999
- 2001:4 Studieresultat i högskolan i form av avklarade poäng
- 2001:5 Urvals- och estimationsförfarandet i de svenska arbetskraftsundersökningarna (AKU)
- 2001:6 Svar, bortfall och representativitet i Arbetsmiljöundersökningen 1999
- 2001:7 Individ- och företagsbaserad sysselsättningsstatistik – en jämförelse mellan AKU och KS
- 2002:1 Tidsseriebrott i utbildningsregistret 2001-01-01
- 2002:2 En longitudinell databas kring utbildning, inkomst och sysselsättning (LOUISE) 1990–1999
- 2003:1 Exempel på hur EU:s "Quality Reports" kan skrivas – avser Labour Cost Survey (LSC) 2000
- 2003:2 Förändrad redovisning av högskolans personal
- 2003:3 Individ- och företagsbaserad sysselsättningsstatistik – en fortsatt jämförelse mellan AKU och KS
- 2003:4 Sjukfrånvarande enligt SCB och sjukskrivna enligt RFV
- 2003:5 Informationssystemet om arbetsskador och undersökningen om arbetsorsakade besvär. En jämförande studie
- 2004:1 Samlad statistik från SCB avseende ohälsa
- 2004:2 Översyn av forskarutbildningsstatistiken. Bedömning av kvaliteten
- 2004:3 Sjukfrånvaro och ohälsa i Sverige – en belysning utifrån SCB:s statistik
- 2005:1 En longitudinell databas kring utbildning, inkomst och sysselsättning (LOUISE) 1990–2002
- 2005:2 Nordisk pendlingskarta. Huvudrapport
- 2005:3 Nordisk pendlingskarta. Delrapport 1–4.
- 2005:4 Flödesstatistik från AKU
- 2005:5 Flow statistics from the Swedish Labour Force Survey
- 2006:1 Sysselsättningsavgränsning i RAMS – Metodöversyn 2005

Fortsättning på omslagets tredje sida!

Bakgrundsfakta

Arbetskraftsundersökningarna (AKU) 50 år

Fyra forskarperspektiv på arbetsmarknaden

Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2011:3

**Statistiska centralbyrån
2011**

Background Facts

Labour and Education Statistics 2011:3

The Labour Force Surveys (LFS)

50 years

A presentation of four different perspectives
from independent researchers

Statistics Sweden
2011

Producent
Producer SCB, avdelningen för befolkning och välfärd
Statistics Sweden, Population and Welfare Department
BOX 24300
SE-104 51 STOCKHOLM

Förfrågningar
Inquiries Susanne Malmer, +46 8 506 945 84
susanne.malmer@scb.se

Elisabet Andersson, +46 8 506 946 45
elisabet.andersson@scb.se

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet i denna publikation.

Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:

Källa: SCB, Bakgrundsfakta, Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2011:3,
Arbetskraftsundersökningarna (AKU) 50 år. Fyra forskarperspektiv på arbetsmarknaden.

It is permitted to copy and reproduce the contents in this publication.

When quoting, please state the source as follows:

Source: Statistics Sweden, Background Facts, Labour and Education Statistics 2011:3 *The Labour Force Surveys (LFS) 50 years. A presentation of four different perspectives from independent researchers*

ISSN 1654-465X (online)

URN:NBN:SE:SCB-2010-AM76BR1103_pdf (pdf)

Denna publikation finns enbart i elektronisk form på www.scb.se.

This publication is only available in electronic form on www.scb.se.

Förord

I augusti 2011 var det 50 år sedan SCB gjorde sin första arbetskraftsundersökning. Arbetskraftsundersökningarna (AKU) har under dessa år beskrivit läget, utvecklingen och dynamiken på arbetsmarknaden och varit en viktig källa för flera generationer av arbetsmarknadsintressenter. Statistiken har genomgått många förändringar under åren. AKU har blivit en central statistik både för att följa konjunkturen – och är därmed en del av underlaget för finans- och penningpolitiken – och för analysen av arbetsmarknaden och dess olika grupper.

Tack vare det internationella samarbetet bl.a. inom ILO och EU och den starka anknytningen av statistiken hos användare ligger den svenska AKU:n i framkant av utvecklingen. Ett viktigt bidrag för detta är naturligtvis det goda samarbete vi har med våra största användare;

Departementen, Konjunkturinstitutet och andra myndigheter samt arbetsmarknadens parter och forskarvärlden m.fl.

För att fira AKU:s 50-årsjubileum har denna Bakgrundsfakta särskilt tagits fram, vilken innehåller fyra artiklar om arbetsmarknaden. Artiklarna bygger på AKU-data och är skrivna av fyra ansedda forskare vilka har ägnat många år av sitt arbetsliv åt arbetsmarknadsfrågor. Ett stort tack till författarna Bertil Holmlund, Eskil Wadensjö, Johnny Zetterberg och Berndt Öhman. De fyra artiklarna i denna rapport presenteras på ett seminarium på SCB den 30:e september 2011 för arbetsmarknadens intressenter.

Vår förhoppning är att AKU får fortsätta att utvecklas så att den även fortsättningsvis befinner sig i framkant av utvecklingen och levererar efterfrågad och tillförlitlig statistik till dess användare.

Statistiska centralbyrån i september 2011

Stina Andersson

Hassan Mirza

Innehåll

Förord	3
Inledning.....	7
De äldres återkomst till arbetsmarknaden – ett långsiktigt perspektiv	11
1 Långa trender på arbetsmarknaden.....	11
2 Institutionella förändringar i perioden mellan 1960 och 1980	12
3 Utvecklingen av den institutionella ramen under 1980-talet	14
4 Utvecklingen av den institutionella ramen under 1990-talet och framåt.....	14
5 Allmänna utvecklingstendenser som påverkar genomsnittsåldern vid utträdet	16
6 Från uppmuntran till tidigt utträde till åtgärder för fortsatt arbete bland äldre	17
7 De äldre och arbetsmarknaden kring år 1960	17
8 Sysselsättningen bland äldre 1961 och 2011	19
9 Utvecklingen av sysselsättningen bland män 60 år och äldre	21
10 Utvecklingen av sysselsättningen bland kvinnor 60 år och äldre.....	22
11 Några nedslag i utvecklingen av de äldres sysselsättning	23
12 De äldres återkomst i arbetslivet.....	26
Referenser	27
Appendixstabeller	28
Två kriser – en analys av den aktuella arbetsmarknaden	33
1 1990-talets arbetsmarknadskris.....	33
2 Den senaste arbetsmarknadskrisen.....	33
3 Arbetskraften	35
Befolkning och arbetskraft	35
Invandringen.....	37
Utbildningen	38
Summering – arbetskraften.....	39
4 Sysselsättningen	40
Arbetade timmar m.m.	42
Invandringen.....	44
Utbildningen	45
Summering – sysselsättningen	47
5 Arbetslösheten	48
Utbildning och arbetslöshet – särskilt ungdomar.....	51
Invandringen.....	54
Summering – arbetslösheten.....	55
6 Avslutande summering	55
Bilagor med diagram	58
Långtidsarbetslöshet och arbetslöshetstider i ett konjunkturperspektiv.....	63
1 Inledning.....	63
2 Varför uppkommer långtidsarbetslöshet?	64
3 Att mäta arbetslöshetstider och långtidsarbetslöshet	68
Vistelsetiden och tvärsnittstiden	68
Empiriska mått.....	69
4 Arbetslöshetstider i AKU-statistiken.....	70

5 Långtidsarbetslöshet och arbetslöshetstider i ett konjunkturellt perspektiv.....	72
Långtidsarbetslöshet för olika arbetslöshetsgrupper.....	75
Arbetslöshetstidernas utveckling.....	79
Utfördessannolikheten från arbetslöshet	81
Varaktighetsberoendets betydelse för långtidsarbetslösheten	83
6 Sammanfattning och slutsatser	85
Referenser	88
Appendix 1	89
Beräkningen av vistelsetidsmått	89
Appendix 2	91
Arbetsmarknadsanknytning och övergång till arbete	95
1 Inledning	95
2 Att mäta arbetslöshet och arbetslöshetstider	96
Arbetslöshet	96
Arbetslöshetstider	98
3 Arbetslöshet och arbetslöshetstider i AKU	99
4 Övergång till sysselsättning	101
Korttidsjobb och övergång till arbete	102
5 Slutord	104
Referenser	106

Inledning

Mats Wadman
Överdirektör SCB

I augusti 2011 var det 50 år sedan SCB gjorde sin första arbetskraftsundersökning (AKU). Innan dess hade några provundersökningar gjorts fr.o.m. maj 1959 med den s.k. "labour-force-metoden", med motsvarande undersökningar i USA som förebild, innan det skedde en övergång till regelbundna undersökningar i november 1960.

Budgetåret 1961/62 övertog SCB ansvaret för AKU från Arbetsförmedlingen, dåvarande AMS, och i augusti 1961 gjorde SCB sin första arbetskraftsundersökning.

Bakgrunden till AKU var flera, men en viktig faktor var naturligtvis den vikt som målet om full sysselsättning haft i den ekonomiska politiken sedan andra världskriget, liksom framväxten av arbetsmarknadspolitiken och dess roll som ekonomisk-politiskt-medel. Det gjorde att behovet av att följa utvecklingen på arbetsmarknaden ökade. Sysselsättning och arbetslöshet har under de senaste 50 åren alltid stått högt upp på den politiska dagordningen.

Arbetsmarknaden kan ses som ett dynamiskt system av bestånd och flöden. Antalet arbetslösa och sysselsatta en viss månad är exempel på bestånd, då de anger hur många som är arbetslösa eller sysselsatta. Dessa antal kan i sin tur relateras till befolkning, arbetskraft etc., då fås andelar. Det kan exempelvis vara andelen arbetslösa (antal arbetslösa av de som tillhör arbetskraften). Hela tiden sker det dock flöden mellan olika bestånd. Förändringar i dessa flöden leder i sin tur till förändringar av bestånden eller stocken, t.ex. av antalet arbetslösa mellan två månader.

AKU ger en heltäckande redovisning av hur det ser ut på arbetsmarknaden. Syftet är att beskriva de aktuella sysselsättningsförhållandena och ge information om utvecklingen på arbetsmarknaden. Den omfattar nu befolkningen i åldern 15–74 år. Undersökningen redovisar huvudsakligen olika bestånd, t.ex. antalet sysselsatta eller arbetslösa. Eftersom varje person deltar i undersökningen under 2 år (åtta gånger) är det också möjligt att redovisa underliggande flöden mellan olika bestånd på arbetsmarknaden. Sedan något år publiceras sådan flödesdata som gör det möjligt att bättre belysa dynamiken på arbetsmarknaden och bättre förstå förändringarna av antalet arbetslösa, sysselsatta m.m.

Den officiella arbetslösheten i Sverige mäts via AKU. AKU mäter arbetslösheten enligt en internationellt överenskommen definition bland hela befolkningen i åldersgruppen 15–74 år.

Även arbetsförmedlingen redovisar antalet arbetslösa, men dess statistik är en verksamhetsstatistik som redovisar antalet som har skrivit in sig som arbetssökande vid arbetsförmedlingen.

AKU eller Labour Force Surveys styrs av ett internationellt regelverk (ILO) som Sverige följer fullt ut sedan 1987 avseende insamlingen av uppgifter.

Däremot är det först från och med oktober 2007 som redovisningen görs enligt ILO:s regelverk.

Ville man t.ex. ta fram arbetslösheten enligt ILO:s definition före oktober 2007 var det möjligt att göra det ur AKU:s grunddata, men man fick då göra beräkningen själv. Eurostat redovisade arbetslöshetssiffror för Sverige i enlighet med ILO:s rekommendation redan före oktober 2007.

En av AKU:s styrkor är att den följer ett internationellt överenskommet regelverk med tydliga definitioner av de begrepp som används i undersökningen. Det gör att det finns en stabilitet i insamlingen och redovisningen. Den görs på samma sätt varje gång. Det är tydligt vad siffrorna står för och den påverkas inte av olika trender i samhället. Definitionerna i AKU kan alltid diskuteras, men den stora mängden data som samlas in gör att det går att beskriva arbetsmarknaden på alternativa sätt, men det finns bara en definition på t.ex. den officiella arbetslösheten och den är internationell.

Övergången till redovisningen av arbetslösheten enligt ILO:s definition oktober 2007 var inte okontroversiell. I diskussionen hävdades ofta att redovisningen av speciellt ungdomsarbetslösheten var felaktig och att den inte gick att jämföra med den i andra länder. Statskontoret fick därför i uppdrag av regeringen att undersöka jämförbarheten i statistiken över ungdomars arbetsmarknadssituation mellan Sverige och några utvalda länder. Statskontorets slutsats är att jämförbarheten mellan de olika ländernas arbetskraftsundersökningar generellt sett är relativt god, men att det är viktigt att göra en djupare analys av nyckeltalen i dessa undersökningar. Detta för att kunna göra en bättre bedömning av skillnaderna i ungdomars situation på arbetsmarknaden mellan de olika länderna. Även Berndt Öhman kommer fram till en liknande slutsats i sin artikel i denna skrift. "Det är inte redovisningen i AKU som är felaktig, men man bör göra en rimlig tolkning".

Under hela sin livstid har AKU utgjort den kanske viktigaste källan till information om utvecklingen på arbetsmarknaden. AKU belyser dock inte bara situationen och flöden på arbetsmarknaden, utan den ger också information om antalet personer utanför arbetskraften som inte har eller söker ett arbete och flöden in och ut ur arbetskraften. AKU innehåller även uppgifter om antalet arbetade timmar. Det gör den till en mycket god indikator på den ekonomiska tillväxten.

Utvecklingen på arbetsmarknaden är central för alla som arbetar eller intresserar sig för politik och samhällsfrågor i många avseenden. Den är en bra konjunkturmätare för det ekonomiska läget och ett viktigt underlag vid uppföljningar och utvärderingar av den förda ekonomiska politiken. Den är också viktig när man ska följa upp frågor som t.ex. social sammanhållning, integration, jämställdhet och vilka som står utanför arbetsmarknaden. Den ger således en indikation på "vart Sverige är på väg".

Arbetskraftsundersökningarna har under sin existens utgjort ett allt viktigare underlag för politiska beslut, forskning, analyser samt prognoser av utvecklingen på arbetsmarknaden och av den ekonomiska utvecklingen m.m. Det faktum att AKU publiceras relativt snabbt, ca 20 dagar efter månadsslutet, gör AKU extra intressant som indikator på vart den ekonomiska utvecklingen är på väg då den publiceras före mycket annan ekono-

misk statistik. AKU gör det också möjligt att djupare studera hur utsatta personer eller grupper påverkas av olika politiska åtgärder.

Kraven på AKU:s kvalité och innehåll har därmed också ökat under de senaste 50 åren.

Sett över hela 50-årsperioden har det sammantaget skett stora förändringar i undersökningen. Från början genomfördes AKU en gång per kvartal, i mittenmånaden för varje kvartal. Varje månad var urvalet då 6 500 personer. Sedan 1970 görs AKU varje månad och urvalet har successivt ökat till 29 500 personer varje månad. Designen av undersökningen är dock fortfarande en kvartalsundersökning och för varje kvartal är urvalet 88 500 olika personer. Större förändringar av frågor och definitioner har gjorts 1987, 1993, 2005 och från oktober 2007 följer även redovisningen av AKU internationell standard.

Urvalets storlek och det omfattande utvecklingsarbete som gjorts inom AKU gör undersökningen till den kanske mest ambitiösa arbetskraftsundersökningen i världen.

Under de senaste åren är det främst fyra innehållsmässiga förändringar som gjorts som inneburit en kvalitativ förbättring av AKU. För det första har redovisningen anpassats till det internationella regelverket. Det underlättar påtagligt internationella jämförelser. För det andra har, som tidigare nämnts, flödesdata börjat produceras. Det förbättrar analysmöjligheterna och förståelsen av utvecklingen på arbetsmarknaden. För det tredje har den urvalsutökning som gjordes 2010 förbättrat möjligheterna att beskriva flöden från bestånd utanför arbetskraften, (sjuka, studerande, pensionärer etc.) in i arbetskraften och tvärt om. Slutligen så publiceras sedan 2010 säsongrensade serier för ett stort antal dataserier. Det underlättar analysen av utvecklingen på arbetsmarknaden mellan olika månader och trendbeskrivningar.

För att belysa hur AKU kan användas för analyser och forskning har fyra olika författare inbjudits att skriva varsin rapport. Författarna svarar själva för innehållet i sina avsnitt.

I den första artikeln utnyttjar Eskil Wadensjö AKU-data för att beskriva de äldres situation på arbetsmarknaden i ett långsiktigt perspektiv. Han konstaterar bl.a. att den stora förändringen av sysselsättningen för männens del framför allt drivs av förändringar i pensionssystemen. I rapporten konstateras också att det finns en återkomst av äldre till sysselsättning efter 1990-talets lågkonjunktur. För kvinnor är det en fortsättning på en mer långsiktig trend, medan det för männens del innebär ett trendbrott efter en långvarig minskning av andelen sysselsatta.

I den andra artikeln gör Berndt Öhman med hjälp av AKU-data en jämförande analys av den ekonomiska krisen i början av 1990-talet och den senaste och diskuterar aktuella tendenser på arbetsmarknaden. Han konstaterar bl.a. att utvecklingen på arbetsmarknaden skiljer sig åt mellan de två kriserna och att arbetslösheten och sysselsättningen inte utvecklades lika negativt under den senaste. Det beror naturligtvis på att den var betydligt kortare. Han konstaterar dock att den beskrivning som gjorts av den senaste krisen varit överdrivet kritisk och i efterhand alltför alarmistisk, men den kvardröjande arbetslösheten kräver alltså stor uppmärksamhet.

I den tredje artikeln använder Johnny Zetterberg ny AKU-data för att undersöka långtidsarbetslöshetens utveckling på den svenska arbetsmarknaden. Slutsatsen är bl.a. att utvecklingen av den genomsnittliga sannolikheten att lämna arbetslöshet framstår som en viktigare förklaring till långtidsarbetslöshetens utveckling än förändringar i varaktighetsberoendet.

I den fjärde artikeln presenterar Bertil Holmlund AKU-data för arbetslöshet och jobbchanser som endast i begränsad utsträckning redovisas i SCB publikationer. Holmlund använder då flödesdata. I sina slutsatser finner han bl.a. att chansen att få ett arbete är klart störst för ungdomar, att personer med kortare arbetslöshetstider har lättare att få ett arbete, att det vanligaste sättet att få ett arbete är att få ett tillfälligt arbete, samt att många arbetslöshetsperioder upphör därför att man lämnar arbetskraften (slutar söka jobb).

AKU har existerat i 50 år och med den betydelse som den har som underlag för politiska och andra beslut kommer den säkert att finnas i 50 år till i någon form.

Arbetskraftsundersökningarna i Sverige har under sin livstid utvecklats till en undersökning som tillhör de allra främsta i världen i sin kategori. Den lever väl upp till SCB:s vision om att vara i världsklass på att samla in och förädla data till statistisk information, anpassad till kundernas och användarnas behov. Det är min förhoppning att AKU får fortsätta att utvecklas så att den även de kommande 50 åren är en undersökning i världsklass.

De äldres återkomst till arbetsmarknaden – ett långsiktigt perspektiv*

Eskil Wadensjö

Professor vid Institutet för social forskning, Stockholms Universitet

1 Långa trender på arbetsmarknaden

Det är mycket viktigt för ett lands ekonomi hur stor andel av landets befolkning som är sysselsatt. Inte minst är det viktigt för den offentliga sektorns ekonomi. Om fler är sysselsatta betyder det ett ökat skatteunderlag och oftast också lägre utgifter för offentliga inkomsttransfereringar. Det är därför lätt att förstå att uppgifter om nivån och förändringar av andelen sysselsatta möter stort intresse i Sverige och andra länder.

Andelen som är sysselsatta och förändringar av denna andel kan tydliggöras genom att dela upp en undersökning i två steg: 1) sammansättningen av befolkningen efter ålder och kön och 2) sysselsättningsgraden i de på så sätt definierade grupperna. Den viktigaste förändringen av ålderssammansättningen är att andelen äldre ökar – ett resultat av låga födelsetal och ökad livslängd. Andelen av befolkningen som är i vad som brukar betecknas som aktiv ålder minskar.¹ Det finns ingen entydig över tiden konstant definition av vad som är aktiv ålder. Lägsta ålder i de avgränsningar som används är beroende av åldern vid avslutandet av den obligatoriska skolgången och högsta ålder av vad som är "normal" pensionsålder. Det finns på samma sätt ingen självklar avgänsning av vilka som ska betraktas som äldre vid analyser av arbetsmarknaden. Jag kommer här att framför allt behandla gruppen som är 60 år och äldre. Internationella jämförelser av de äldre på arbetsmarknaden avser ofta åldersgruppen 55–64 år.

I den industrialiserade världen finns några tydliga tendenser vad gäller utvecklingen av andelen som är sysselsatt i olika demografiska grupper. För det första minskar andelen ungdomar som är sysselsatta – perioden med obligatorisk utbildning tenderar att öka och allt fler fortsätter till högre studier. Åldern vid inträdet på arbetsmarknaden och i sysselsättning stiger. För det andra ökar andelen kvinnor som förvärvsarbetar. Andelen kvinnor som arbetar i eget hushåll har gradvis sjunkit i de flesta industrialiserade länderna. Skillnaderna är dock betydande mellan olika länder. I Sverige är sysselsättningsgraden nu nästan densamma för kvinnor som för män, medan hemmafruar fortfarande är vanligt förekommande i en del länder i Kontinentaleuropa, exempelvis Tyskland och Österrike. För det tredje har andelen av de äldre som är sysselsatta minskat sett i ett längre perspektiv. Åldern vid utträdet från arbetsmarknaden sjönk under flera decennier av

* Ett stort tack till Linda Wahlman, SCB, för all hjälp med data från AKU om äldres sysselsättning under perioden 1961–2011.

¹ Prognoser pekar på att denna utveckling kommer att fortsätta. Se SCB (2011).

efterkrigstiden. Här skedde dock vid mitten av 1990-talet en vändning i många länder, däribland Sverige.² Sysselsättningsgraden har tenderat att öka sedan dess även om den i regel ännu inte nått upp till de nivåer som gällde innan nedgången började. Utvecklingen av andelen av de äldre som är sysselsatta är speciellt viktig på grund av att de äldres andel av befolkningen kontinuerligt ökar.

Jag ska här behandla utvecklingen av sysselsättningsgraden bland äldre i Sverige under de senaste 50 åren och använda mig av data från AKU. Utvecklingen av de äldres sysselsättning är i mycket hög grad påverkad av politiska beslut bland annat vad gäller utformningen av pensionssystem men också av förändringar av befolkningens sammansättning i olika avseenden, bland annat vad gäller utbildning. Jag startar därför med en genomgång av viktiga institutionella förändringarna sedan 1960-talets början och vissa allmänna utvecklingstendenser under samma tidsperiod för att sedan granska den faktiska utvecklingen av sysselsättningsgraden bland de äldre.

2 Institutionella förändringar i perioden mellan 1960 och 1980

År 1960 var startåret för ATP-systemet, de inkomstrelaterade tilläggs pensionerna inom det allmänna pensionssystemet. Det tog några år innan de första ATP-pensionerna började betalas, men de blev efterhand mer och mer betydelsefulla för de kohorter som uppnådde pensionsåldern. Pensionsåldern var då 67 år, även om det gick att ta ut en reducerad folkpension och ATP redan från 63 års ålder. Folkpensionen, som hade fått den då gällande utformningen år 1948, och ATP syftade till att tillsammans ge en tillfredsställande försörjning efter arbetslivets slut och därmed också till att underlätta utträdet ur arbetslivet. Stödet till dem som lämnat arbetslivet förstärktes i olika steg under 1960- och 1970-talen genom införande av pensionstillskott och bostadstillägg till dem med ingen eller låg ATP.

Redan före införandet av ATP hade flera stora grupper på arbetsmarknaden tilläggs pensioner.³ Det gällde anställda i stat och kommun och också tjänstemän i privat sektor, medan arbetare i privat sektor och egenföretagare saknade sådana tilläggs pensioner. Dessa tilläggs pensioner omvandlades vid införandet av ATP till avtalspensioner som gav ett visst tillskott för inkomstdelar under taket i det allmänna pensionssystemet men framför allt kompensation för inkomstdelar över taket. Arbetare i privat sektor fick en överenskommelse om avtalspensioner först år 1973. Detta avtal hade en något annorlunda utformning än de andra tre avtalen (bl.a. betalades ingen kompensation för inkomstdelar över taket).

Som delar av kollektivavtalen om avtalsbestämda tilläggs pensioner ingick också överenskommelser om en annan pensionsålder än 67 år, i regel 65 år men för vissa grupper en ännu lägre pensionsålder. Med överenskommelsen om avtalspensioner för privatanställda arbetare hade alla stora grupper av sysselsatta förutom egenföretagarna 65 år eller lägre som pensionsålder. Pensionsåldern för full pension i det allmänna pensionssystemet sänktes

² Se Burtless (2008) för en undersökning som omfattar ett flertal länder däribland Sverige.

³ För uppgifter om utvecklingen av de avtalsbestämda ersättningarna se Sjögren Lindquist och Wadensjö (2005 och 2007).

också 1976 från 67 år till 65 år.⁴ Den lägsta åldern för uttag av folkpension och ATP sänktes samtidigt från 63 till 60 år. Med ändringen av den allmänna pensionsåldern fick även egenföretagarna 65 år som pensionsålder.

Ålderspensionssystemet som det utformades och utvecklades under 1960- och 1970-talen uppmuntrade till ett tidigare utträde dels genom högre pensioner (högre arbetsfria inkomster ger enligt nationalekonomisk teori ett minskat arbetsutbud under förutsättning att fritid inte är en inferior vara; en högre inkomst i form av pension ökar möjlighet till fritid för äldre), dels genom att pensionsåldern sänktes från 67 till 65 år. Sänkningen av pensionsåldern innebar för många etablerandet av en ny norm (och kanske också ett tvång) att lämna det arbete de hade vid 65 års ålder med pension.

Till detta ska läggas att det genomfördes andra förändringar, som möjliggjorde ett tidigt utträde från arbetslivet. Viktigast av dem var förändringar av förtidspensionssystemet. Under 1960-talet fick AMS kritik för att alltför effektivt tvinga även äldre arbetslösa att ta arbete på annan ort än de var bosatta. I annat fall förlorade de arbetslösa sin ersättning från arbetslöshetskassan. AMS kom polemiskt att tolkas som en förkortning av "Alla Måste Söderut". Som svar på denna kritik infördes år 1970 en regel om att de som hade fyllt 63 år kunde få förtidspension fram till ålderspensioneringen av kombinerat medicinska och arbetsmarknadsskäl. Den medicinska prövningen skulle i sådana fall vara mindre sträng än annars. Denna förändring ansågs av bland annat LO som otillräcklig och i ett nästa steg infördes år 1972 en möjlighet att vid samma ålder få förtidspension av enbart arbetsmarknadsskäl för dem som hade blivit utförsäkrade från arbetslöshetskassan. Senare sänktes åldern i dessa båda former av förtidspensionering till 60 år. För förtidspension av enbart arbetsmarknadsskäl skedde sänkningen år 1974 och för förtidspension av kombinerade arbetsmarknads- och medicinska skäl år 1976. År 1977 ändrades reglerna så att förtidspension kunde beviljas utan hänsyn tagen till orsaken till nedsättningen av arbetsförmågan. I praktiken innebar det att de som fått minskad arbetsförmåga på grund av alkohol- eller narkotikamissbruk kunde få förtidspension.

Det uppkom något som kallades 58,3 pensioner. Vid neddragningar av arbetsstyrkan gick fackföreningarna med på att de som var 58 år och 3 månader eller äldre blev uppsagda. De fick då ersättning från arbetslöshetskassan i ett år och nio månader⁵ och därefter förtidspension av arbetsmarknadsskäl fram till ålderspensioneringen (som alltså var 65 år från 1976). Ofta fick de som sas upp också extra ersättning från arbetsgivaren som en del av överenskommelsen med den lokala fackföreningen.

Det fanns eller utvecklades också andra vägar för ett tidigt utträde från arbetslivet. Några exempel är avtal om lägre pensionsålder för vissa grupper, arbetsgivarpensioner vid neddragningar, ersättningar från andra inkomsttransfereringssystem och kombinationer av olika system. Denna utveckling var inte unik för Sverige utan var lika eller mer omfattande i

⁴ Pensionerna var förmånsbestämda i ATP-systemet. För full pension krävdes 30 år med arbetsinkomst över en viss nivå och de 15 bästa åren användes för att beräkna pensionen. Det innebar att de som efter sänkningen av pensionsåldern tog en pension vid 65 års ålder i regel fick en lika hög pension som de innan sänkningen av pensionsåldern skulle ha fått vid 67 års ålder.

⁵ Den maximala ersättningstiden från arbetslöshetskassan var då ett år och nio månader för äldre.

flera andra europeiska länder.⁶ Ofta introducerades sådana system under lågkonjunkturer med förhoppningen att de skulle leda till lägre ungdomsarbetslöshet, förhoppningar som dock inte infriades.⁷

3 Utvecklingen av den institutionella ramen under 1980-talet

Utvecklingen mot gradvist mer generösa pensionssystem avbröts under 1980-talet. Det hände ganska lite vad gäller pensionssystemen under detta decennium. Ett undantag gäller indexeringen av pensionerna. ATP-pensionerna var indexreglerade genom ett basbelopp som var knutet till konsumentprisindex. Under krisen på 1980-talet blev uppräknings- och indexeringen av pensionerna mindre genom en tillfällig förändring av indexeringsprincipen.

Under 1980-talet uppkom också en oro för ATP-systemets långsiktiga finansiella stabilitet. Stigande förväntad livslängd ledande till förväntat fler år med pension i kombination med lägre ekonomisk tillväxt var upphovet till oron.⁸ Det tillsattes också en utredning för att se över pensionssystemet. Inga reformer genomfördes eller beslutades dock under 1980-talet. Under decenniet gjordes inte heller några större förändringar i de avtalade ålderspensionssystemen eller i förtidspensionssystemen (varken i det allmänna eller i de i kollektivavtal bestämda kompletterande ersättningarna vid förtidspensionering).

4 Utvecklingen av den institutionella ramen under 1990-talet och framåt

Under 1990-talet började en period av åtstramning inom socialförsäkringsystemen påskyndade av den ekonomiska krisen i början av årtiondet. Det fanns en oro dels över kostnaderna i pensionssystemet och andra socialförsäkringar, dels över att den demografiska utvecklingen generellt skulle leda till problem för finansieringen av den offentliga sektorns utgifter. Ett ökat arbetskraftsdeltagande bland äldre sågs vara något i högsta grad önskvärt.

De första förändringarna gällde förtidspensionssystemet (förtidspensionen benämns numera sjukersättning). Förtidspensionering av enbart arbetsmarknadsskäl avskaffades 1991 medan förtidspension av kombinerat arbetsmarknads- och medicinska skäl avskaffades 1997. Förtidspensioneringen bland dem i åldern 60-64 sjönk också men var fortfarande mycket omfattande bland äldre i Sverige jämfört med i många andra länder.⁹ Nya åtgärder syftande till att begränsa förtidspensioneringen genomfördes

⁶ Se Wadensjö (1991) för en beskrivning av olika vägar för tidigt utträde i Sverige under denna tidsperiod. Presentationer av utformningen av liknande system i andra länder återfinns i andra kapitel i samma bok. Se också Wadensjö (1995) och Wadensjö (red.) (1996) för en jämförelse av denna typ av system mellan de nordiska länderna. För den vidare utvecklingen av dessa vägar ut ur arbetslivet i Sverige se Wadensjö och Sjögren (2000).

⁷ Se Grubel och Wise (2010) för ett antal länderstudier som påvisar att åtgärder för att befrämja tidig pensionering inte hjälper ungdomar att få arbete.

⁸ Nedgången i dödlighet för dem som uppnått 65 års ålder startade först kring år 1970 i Sverige och i de elva andra länder som behandlas i Milligan och Wise (2011).

⁹ Se till exempel Milligan och Wise (2011) för en sådan jämförelse.

under 2000-talet. Antalet äldre förtidspensionärer minskade också så småningom.

Den viktigaste förändringen på socialförsäkringsområdet var introduktionen av ett helt nytt ålderspensionssystem genom beslut i Riksdagen 1994 och 1998. I stället för folkpension och ATP etablerades ett inkomstpensionssystem. Pensionerna i det nya systemet är avgiftsbestämda till skillnad från i det gamla i vilket de var förmånsbestämda. Alla arbetsinkomster räknas i det nya systemet vid fastställande av pensionen. Det ger ekonomiska incitament till att arbeta fler år, inte minst för dem som har haft avbrott i förvärvsarbetet eller arbetat deltid. Till detta kommer att information årligen skickas till varje individ i ett orange kuvert om hur hög pensionen blir vid olika alternativa pensionsåldrar för berörd individ. Denna information kan påverka beslutet om pensioneringstidpunkt, troligen i regel i riktning mot en senare pensionering. Under 1990-talet höjdes också minimiåldern för uttag av den allmänna pensionen från 60 till 61 år.

De som får låg inkomstpension kan få en garantipension, som kan sägas ersätta den gamla folkpensionen. Den kan dock inte tas ut förrän vid 65 års ålder mot 61 år för såväl den tidigare folkpensionen och ATP som den nya inkomstpensionen. Det ger incitament till att fortsätta arbeta fram till 65 års ålder för dem som tillhör denna grupp.

Avtalspensionerna har förändrats i samma riktning som den allmänna pensionen, dvs. från att vara förmånsbestämda till att vara avgiftsbestämda. Utvecklingen har dock gått olika långt i de fyra stora systemen. För arbetare i privat sektor är pensionerna nu helt avgiftsbestämda och för tjänstemän i privat sektor kommer de att bli helt avgiftsbestämda men först för kohorter som nu ännu är unga medan pensionerna för offentligtanställda fortfarande till betydande del är förmånsbestämda för inkomstdelar över taket i det allmänna pensionssystemet.

En annan viktig förändring är att Lagen om Anställningsskydd (LAS) formellt sedan 2001 men i praktiken sedan 2003 ger ett skydd upp till 67 års ålder mot tidigare upp till 65 års ålder. Det får inte slutas kollektivavtal med avgångsskyldighet vid en lägre ålder än 67 år. Det möjliggör för den som är anställd och önskar arbeta vidare att göra det till 67 års ålder i stället för till 65.

Även andra socialförsäkringar har förändrats i mer restriktiv riktning. Det gäller t.ex. kraven för att beviljas livränta från arbetsskadeförsäkringen¹⁰, sjukpenning och arbetslöshetsersättning. Delvis påverkar det andelen som är sysselsatta men kanske än mer andelen av de sysselsatta som är i arbete.

¹⁰ Se Sjögren Lindquist och Wadensjö (2008) för utvecklingen av reglerna inom arbetsskadeförsäkringen.

5 Allmänna utvecklingstendenser som påverkar genomsnittsåldern vid utträdet¹¹

Det finns en del allmänna tendenser som kan påverka den genomsnittliga utträdesåldern från arbetslivet. Jag ska här diskutera några av dem här.

Den viktigaste är att kvinnorna i starkt ökad omfattning etablerar sig och stannar kvar på arbetsmarknaden efter avslutad utbildning precis som männen. Tidigare lämnade många kvinnor arbetsmarknaden i samband med att de bildade familj eller när de fick barn. Det innebär att de kohorter av kvinnor som nu närmar sig pensionsåldern gör det från sysselsättning och inte som tidigare i många fall från hushållsarbete på heltid. Även om många kvinnor precis som många män gradvis lämnar arbetslivet med stigande ålder så är basen av sysselsatta kvinnor större nu än tidigare (en större andel av dem som är 55–59 år är sysselsatta), vilket leder till en högre sysselsättningsandel bland kvinnor som är över 60 år vid given sannolikhet att lämna arbetskraften i denna ålder. Det nya pensionssystemet har också en sådan utformning att det i genomsnitt innebär starkare ekonomiska incitament för kvinnor än för män att fortsätta arbeta. Då många kvinnor har haft låga inkomster (fler och längre förvärvsavbrott, oftare arbetat deltid) blir pensionen ofta låg jämfört med arbetsinkomsten när de pensioneras. Kvinnornas pensioner stiger också relativt sett mer än männens för varje år de fortsätter att arbeta av samma skäl.

Många undersökningar visar att de med högre utbildning i större utsträckning än de med kortare utbildning arbetar när de blir äldre. Det kan till exempel bero på att de med högre utbildning oftare har arbeten som är mer stimulerande och mindre fysiskt krävande än vad de med kortare utbildning har. Andelen som har högre utbildning ökar bland dem som kommer upp i den ålder i vilken utträde ur arbetslivet är vanligt. Utbildningsexpansionen startade på allvar med dem som är födda under 1940-talet. Det innebär att de som är födda på 1940-talet och än mer senare kohorter betydligt oftare har högre utbildning än tidigare generationer. Det kan bidra till att andelen sysselsatta bland de äldre ökar och kommer att fortsätta att öka.

Tvärsnittsundersökningar pekar på att de som har bättre hälsa arbetar i större utsträckning än de som har sämre hälsa. Med gradvist bättre hälsa i befolkningen i genomsnitt givet ålder skulle vi kunna förvänta oss att fler fortsätter att arbeta. Samtidigt vet vi att den långsiktiga nedgången av sysselsättningen bland äldre som pågick i olika länder fram till mitten av 1990-talet skedde parallellt med en förbättring av hälsotillståndet.¹² Andra faktorer som förbättrade ekonomiska villkor för dem som lämnade arbetsmarknaden tidigt var uppenbarligen viktigare bestämningsfaktorer för utträdesåldern. Det hindrar inte att ett förbättrat genomsnittligt hälsotillstånd bland de äldre kan bidra till ökad sysselsättning givet övriga förutsättningar för dem som överväger att lämna arbetslivet.

¹¹ Se Sjögren Lindquist och Wadensjö (2009) för en genomgång och referenser till tidigare studier.

¹² Se Milligan och Wise (2011) för en studie som täcker tolv länder.

Undersökningar i olika länder pekar på att egenföretagare fortsätter att arbeta till högre ålder än de som är anställda. Förklaringar kan vara att egenföretagare har större möjlighet att variera arbetsinsatsen och gradvis trappa ner den men också att egenföretagare har lägre pensioner än anställda. Ytterligare en förklaring kan vara att egenföretagare oftare uppfattar sitt arbete som mer meningsfullt och stimulerande än vad anställda gör. Andelen egenföretagare bland de sysselsatta minskade länge i Sverige i och med att andelen som var verksamma inom jordbruket sjönk. Under senare år har dock andelen egenföretagare av dem som är sysselsatta ökat på nytt men nu i andra branscher än i jordbruket. Denna utveckling skulle kunna bidra till att förklara uppgången i sysselsättningen bland äldre under senare år, i så fall mer bland män än bland kvinnor då egenföretagande ännu är betydligt vanligare bland män än bland kvinnor.

6 Från uppmuntran till tidigt utträde till åtgärder för fortsatt arbete bland äldre

Som framgår av genomgången av de politiska besluten och de institutionella förändringarna under de senaste 50 åren, finns det en markant omsvängning av inriktningen av politiken vad gäller de äldres sysselsättning under dessa år. Under de första båda decennierna dominerade åtgärder som gjorde det lättare och mer förmånligt att lämna arbetsmarknaden tidigt. De som blev äldre skulle gärna få en medalj men först en rejäl pension, som det uttrycktes i kampanjen för ATP, och de som hade problem med hälsa eller att hitta ett nytt arbete efter att ha blivit arbetslösa skulle kunna lämna arbetslivet tidigt med en tillfredsställande ersättning. 1980-talet var en mellanperiod utan större förändringar i de system som påverkar de äldres benägenhet att lämna arbetslivet. De senaste två decennierna har däremot präglats av en önskan av att hålla nere kostnaderna för pensionssystemen och att uppmuntra till senare utträde. Ökad livslängd och därmed ökad pensionslängd vid given pensionsålder och lägre ekonomisk tillväxt än under 1960-talets rekordår ligger bakom dessa förändringar.

Det finns ännu inte några tendenser till en ny omsvängning av politiken. Tvärtom finns förslag om höjd lägsta ålder för avgångsskyldighet inom LAS, höjd lägsta ålder för uttag av ålderspension och förändringar av socialförsäkringarna i syfte att öka incitamenten till fortsatt arbete, dvs. åtgärder för att öka utträdesåldern.¹³ Men hur har då utvecklingen av andelen sysselsatta bland de äldre varit under dessa femtio år med skiftande utformning av politiken vad gäller de äldre och arbetslivet?

7 De äldre och arbetsmarknaden kring år 1960

Den fråga vi ska försöka besvara är alltså hur utvecklingen av sysselsättningen varit bland äldre i Sverige under den femtioårsperiod som SCB:s arbetskraftsundersökningar täcker, nämligen 1961-2011. Vi ska börja med att se hur sysselsättningsläget för de äldre var året innan SCB övertog arbetskraftsundersökningarna. Det kan vi göra med hjälp av de arbetskraftsundersökningar som Arbetsmarknadsstyrelsen genomförde under

¹³ Se bl.a. Sjögren Lindquist och Wadensjö (2009) och Finanspolitiska rådet (2009, 2010).

1959 och 1960. Initiativet till dessa undersökningar hade tagits sommaren 1958 av en konsumentgrupp inom Arbetsmarknadsstyrelsen i vilken bland annat LO, SAF och TCO ingick. Arbetsmarknadens parter saknade en regelbunden arbetsmarknadsstatistik som täckte hela arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsstyrelsens egen statistik var främst en statistik över arbetsförmedlingarnas kunder, folkräkningar genomfördes sällan med en betydande eftersläpning vad gäller publiceringen av resultaten från dem och det saknades också en användbar registerbaserad statistik.¹⁴

Den allra första arbetskraftsundersökningen i Sverige genomfördes våren 1959 efter modell från motsvarande undersökningar i USA.¹⁵ Det fanns ingen övre åldersgräns för vilka individer som inkluderades i undersökningen, men antalet personer över 65 år var alltför få i urvalet för att resultaten för denna åldersgrupp skulle kunna redovisas i denna den första svenska arbetskraftsundersökningen. Däremot finns uppgifter om andelen i arbetskraften för dem i åldern 55–64 år. Andelen i arbetskraften i åldern 55–64 år var hög för män (90,5 procent), ganska hög för ogifta kvinnor (78,1 procent) men mycket låg för gifta kvinnor (34,4 procent).¹⁶ Undersökningen i november 1959 fokuserades på ungdomarnas arbetsmarknadssituation och är av mindre intresse i detta sammanhang.

Vi ska koncentrera oss på resultaten från arbetskraftsundersökningarna 1960 och andelen sysselsatta bland de äldre under detta år. Det genomfördes två arbetskraftsundersökningar år 1960, en i maj och en i november.¹⁷ I diagram 1 och appendix tabell 1 redovisas andelen sysselsatta i november bland individer i åldern 60–69 år med en uppdelning efter åldersår. Resultaten från maj månads undersökning samma år skiljer sig inte i någon större utsträckning från dem från novemberundersökningen. När vi studerar resultaten ska vi komma ihåg att 1960 och de närmaste åren därefter kännetecknades av mycket låg arbetslöshet och många lediga platser.

¹⁴ Pensionsstatistiken går inte använda för att undersöka sysselsättningen bland de äldre vid denna tid. Många som uppbar pension och var 67 år och äldre arbetade samtidigt. Många, framför allt kvinnor, som inte hade pension och var under 67 år arbetade inte även om de var i en ålder där de kunde ta ut en tidig pension.

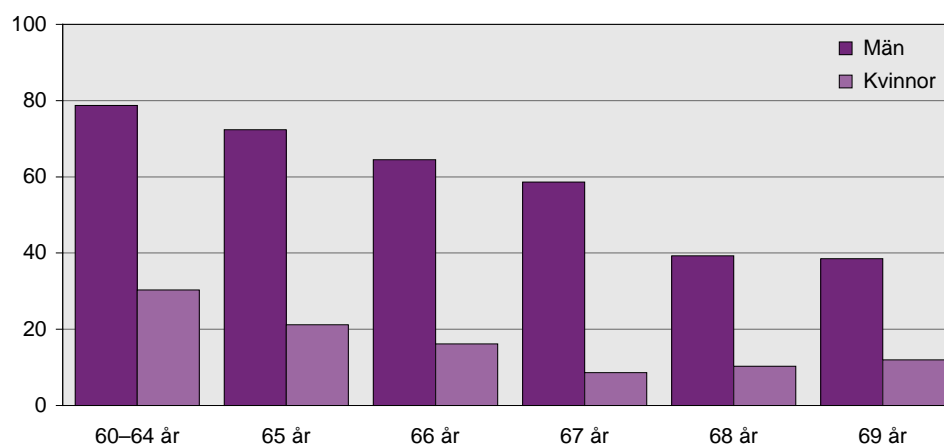
¹⁵ Se Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen (1959) för en detaljerad genomgång av uppläggningsen av undersökningen. Det var ett stratifierat urval av dem i befolkningen som var 14 år och äldre med en låg urvalssannolikhet för dem som var 65 år och äldre.

¹⁶ Det saknas en redovisning av andelen sysselsatta efter ålder, men då arbetslösheten var mycket låg 1959 och 1960 ger talen för andelen i arbetskraften troligen en bra bild av andelen sysselsatta i de olika åldersgrupperna.

¹⁷ Se Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen (1960a, 1960b, 1961a och 1961b).

Diagram 1

Andelen sysselsatta i november år 1960 i procent av befolkningen i åldern 60-64, 65, 66, 67, 68 och 69 år

Källa: Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen (1961b).

Vi ser att andelen sysselsatta är hög bland män som är 60-64 år och ganska hög även för dem som är 65-67 år – över 50 procent. Andelen sysselsatta bland män som är 68 och 69 år är nästan 40 procent. Vi ska komma ihåg att en relativt stor andel av befolkningen, speciellt bland de äldre, var jordbrukare¹⁸ och att de ofta fortsatte att arbeta efter pensionsåldern. Däremot är andelen kvinnor som är sysselsatta låg också bland dem som är mellan 60 och 65 år. En uppdelning på gifta och ogifta kvinnor visar att det framför allt var gifta kvinnor som hade en mycket låg sysselsättningsgrad.

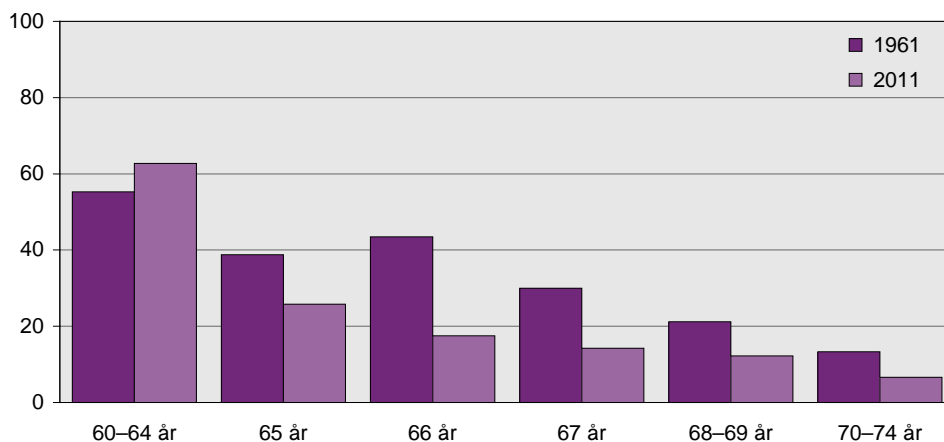
8 Sysselsättningen bland äldre 1961 och 2011

Hur var då utvecklingen av sysselsättningsgraden mellan 1961 och 2011 enligt arbetskraftsundersökningarna (AKU)? När vi ser på resultaten här och i den fortsatta framställningen ska vi komma ihåg att AKU är en urvalsundersökning och att framför allt de uppgifter som gäller enstaka åldersår är baserade på relativt få observationer, vilket gör att skattningarna blir osäkra. Det är också viktigt att uppmärksamma att utformningen av AKU har förändrats i olika avseenden sedan starten år 1961. Dessa förändringar har dock främst rört annat än definitionen av sysselsättning, vilket gör att jämförelser över tiden är mindre problematiska vad gäller uppgifter om sysselsättningen än vad gäller uppgifter om andra storheter som arbetslösheten. Det är dock viktigt att av bland annat detta skäl inte övertolka mindre skillnader och förändringar.

Vi ser i diagram 2a och appendix tabell 2 att andelen sysselsatta sammantaget för män och kvinnor är klart högre 2011 än 1961 i åldersgruppen mellan 60 och 65, dvs. upp till den ålder, vilken många fortfarande ser som den "normala" pensionsåldern, dvs. 65 år. Däremot är andelen sysselsatta betydligt lägre 2011 än 1961 för dem som är 65 år och äldre.¹⁹

¹⁸ Närmare 20 procent av alla sysselsatta män arbetade inom jordbruk, skogsbruk och fiske år 1960.

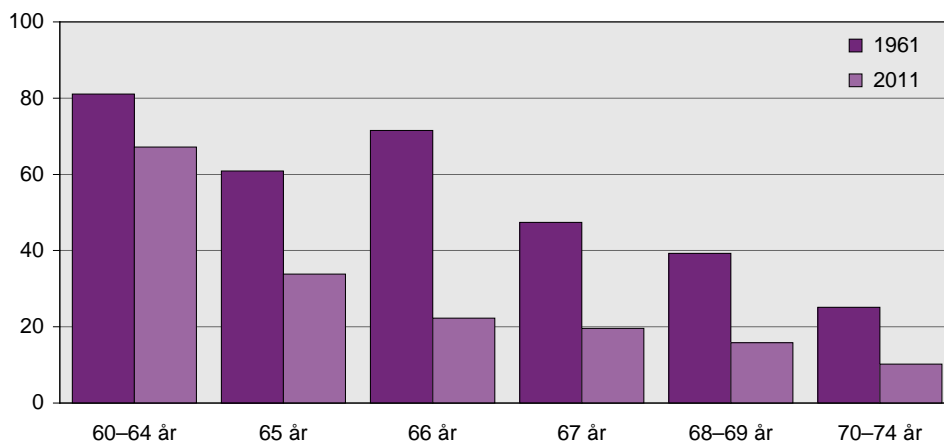
¹⁹ Ålder definieras i arbetskraftsundersökningarna som det åldersår personen uppnår under referensmånaden. En person som fyller 65 år under referensmånaden räknas som 65 år, den som fyller 65 år månaden efter referensmånaden räknas som 64 år.

Diagram 2a**Andelen sysselsatta i procent 1961 och 2011* bland samtliga mellan 60 och 75 år**

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Det något överraskande resultatet att andelen sysselsatta är högre 2011 än 1961 bland dem i åldern 60-64 år förklaras av att kvinnornas sysselsättningsgrad ökade mycket markant under perioden från 31 till 58 procent, dvs. med hela 27 procentenheter. Se diagram 2c och appendix tabell 2. Under samma period minskade sysselsättningsgraden bland män i samma ålder från 81 till 67 procent, dvs med 14 procentenheter.²⁰ Se diagram 2b och appendix tabell 2.

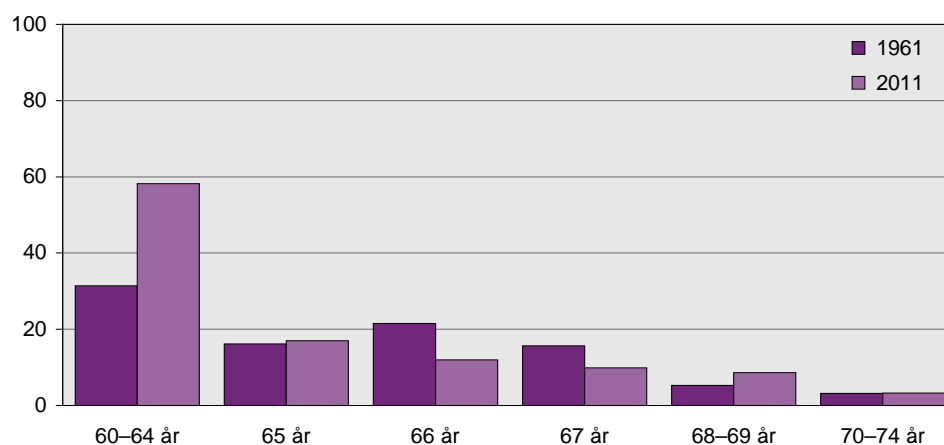
Diagram 2b**Andelen sysselsatta i procent 1961 och 2011* bland män mellan 60 och 75 år**

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

²⁰ Den starka ökningen av sysselsättningen bland kvinnor i denna åldersgrupp är det som förklarar att Sverige avviker från de flesta andra länder vad gäller den totala utvecklingen av sysselsättningen bland äldre. Se Burtless (2008).

Diagram 2c
Andelen sysselsatta i procent 1961 och 2011* bland kvinnor mellan 60 och 75 år

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

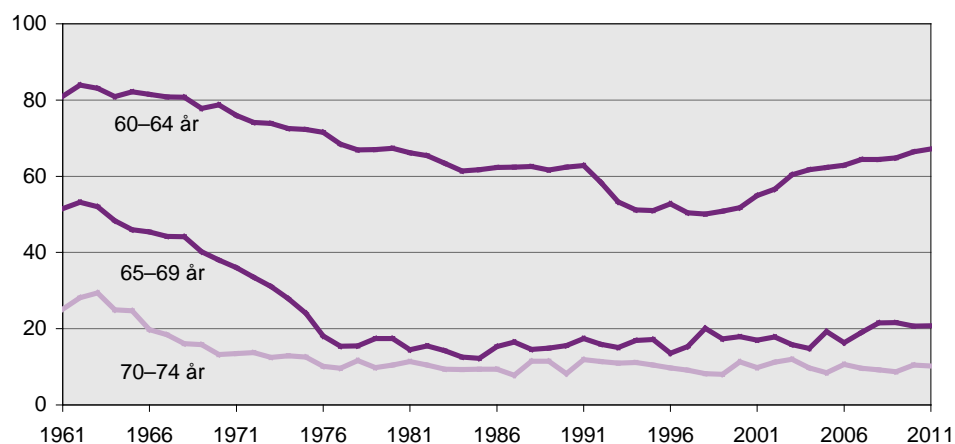
Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Dessa resultat ger oss anledning att separat granska utvecklingen av sysselsättningen för äldre män respektive äldre kvinnor.

9 Utvecklingen av sysselsättningen bland män 60 år och äldre

Vi ska först närmare undersöka utvecklingen av sysselsättningen bland äldre män under perioden 1961-2011. Vi gör det med en uppdelning i tre åldersgrupper: 60-64, 65-69 och 70-74 år. Se diagram 3 och appendix tabell 3. Vi behandlar de tre grupperna i åldersordning och startar med den yngsta gruppen.

Diagram 3
Andelen sysselsatta i procent under åren 1961-2011 bland män i åldern mellan 60 och 75 år

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Under 1960-talets första år var över 80 procent av män i åldern 60–64 år sysselsatta. En viss nedgång av sysselsättningsgraden under 1960-talet efterföljdes under 1970-talet av en period med en relativt stark nedgång av sysselsättningen. I slutet av detta decennium var endast två tredjedelar, 67 procent, sysselsatta. Under 1970-talet introducerades för denna åldersgrupp i olika steg möjligheter att lämna arbetskraften tidigt genom förtidspensionering.

Under 1980-talet fortsatte nedgången om än långsammare. I slutet av detta decennium var andelen sysselsatta män i åldern 60–64 år endast 62 procent. Under 1990-talets ekonomiska kris sjönk sysselsättningen ytterligare så att andelen sysselsatta endast blev något över 50 procent. Under 2000-talet startade en gradvis och mycket tydlig uppgång så att sysselsättningsgraden nu är tillbaka på den nivå som gällde vid slutet av 1970-talet. Ändrade regler för förtidspensionering och ett nytt ålderspensionssystem har troligen varit bland de främsta bidragande faktorerna till denna uppgång. Det återstår dock ännu mycket innan nivån från början av 1960-talet är uppnådd.

Bland män i åldern 65–69 år var ungefär hälften sysselsatta i början av 1960-talet. En gradvis nedgång startade redan i mitten av 1960-talet och i slutet av 1970-talet var endast något mer än 15 procent sysselsatta. Lägre pensionsålder i avtalspensionssystemen, förändringar av förtidspensionsreglerna och till viss del sänkningen av pensionsåldern i det allmänna pensionssystemet kan bidra till att förklara den markanta nedgången. Under de senaste åren har andelen sysselsatta i denna åldersgrupp ökat men endast till något mer än 20 procent. Förändrade regler i LAS och det nya pensionssystemet kan vara faktorer bakom denna uppgång.

För män i åldern mellan 70 och 75 år var mellan 25 och 30 procent sysselsatta i början av 1960-talet. Denna andel sjönk gradvis till att bli ungefär 10 procent under 1970-talet och har sedan legat kvar på denna nivå. Högre pensioner genom den gradvisa introduktionen av ATP-systemet och en minskad andel egenföretagare kan vara faktorer bakom den tidiga nedgången.

10 Utvecklingen av sysselsättningen bland kvinnor 60 år och äldre

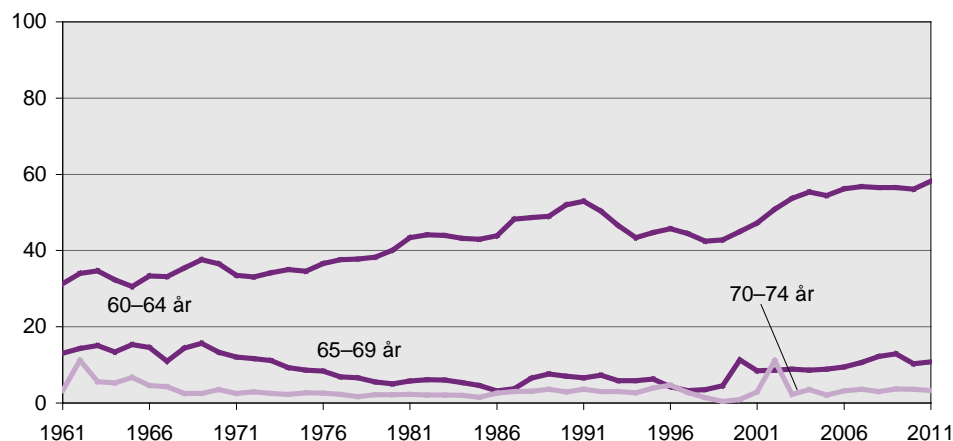
Vi ska nu göra motsvarande genomgång av utvecklingen av sysselsättningen bland kvinnor i åldern mellan 60 och 75 år med samma uppdelning på tre grupper: 60–64, 65–69 och 70–74 år. Vi behandlar grupperna i åldersordning med den yngsta gruppen först. Se diagram 4 och appendix tabell 4.

Andelen sysselsatta bland kvinnor i åldern 60–64 år var ungefär 30 procent i början av 1960-talet. Denna andel ökade sedan gradvis, främst under 1980-talet, så att den blev 50 procent i början av 1990-talet. Efter en nedgång under 1990-talets krisår fortsatte uppgången under 2000-talet för att 2011 vara nästan 60 procent. Ökningen av andelen sysselsatta bland kvinnor i denna ålder kan främst tillskrivas den allmänna uppgången i sysselsättningen bland kvinnor. När fler kvinnor i åldern 55–59 är sysselsatta, är många också fortfarande sysselsatta när de blir äldre och övergår till nästa femårsgrupp. Skillnaden mellan mäns och kvinnors sysselsättningsandel i åldern 60–64 år var ungefär 50 procentenheter år 1961 för att vara endast 9 procentenheter år 2011.

För åldersgruppen 65–69 år är utvecklingen mycket mindre dramatisk; från cirka 15 procent i början 1960-talet till cirka 5 procent under 1980-talet och upp till något över 10 procent under de senaste åren.

Diagram 4

Andelen sysselsatta i procent under åren 1961–2011 bland kvinnor i åldern mellan 60 och 75 år

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

För kvinnor i åldern 70-74 år är andelen sysselsatta under hela perioden endast några få procent. De enstaka högre värdena (1962 och 2002) kan nog tillskrivas slumpens skördar.

11 Några nedslag i utvecklingen av de äldres sysselsättning

Stora förändringar har skett vad gäller äldre mäns och kvinnors sysselsättning under de senaste 50 åren. Några förändringar ska vi belysa något mer: För det första nedgången av männens sysselsättningsgrad under 1970-talet, för det andra utvecklingen mot ökad sysselsättning bland dem som är 65 och 66 år under 2000-talet efter att LAS-skyddet utsträckts från 65 till 67 års ålder och för det tredje utvecklingen av sysselsättningen från 2000 och framåt bland kvinnor i åldern mellan 55 och 59 år, den åldersgrupp som är närmast yngre den grupp vi hittills har behandlat. Det är sysselsättningen i denna åldersgrupp som utgör basen för ökningen av antalet sysselsatta kvinnor 60 år och äldre. Är många sysselsatta i åldern 55-59 år är det troligt att många också är sysselsatta bland dem som är 60 år och i äldre under den följande femårsperioden.

Vi börjar med att undersöka utvecklingen av sysselsättningen bland män i åldern 60-66 år under 1970-talet, ett årtionde som kännetecknas av stora förändringar inom ålders- och förtidspensionssystemen. Se Tabell 1.

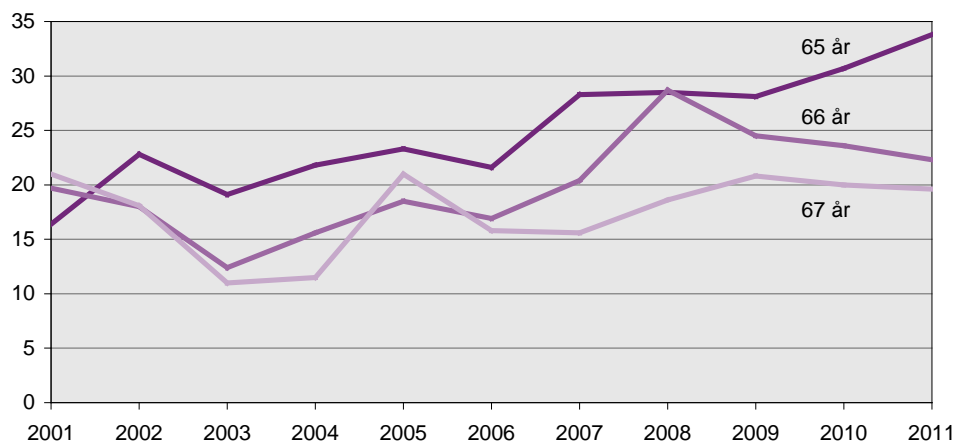
Tabell 1**Andelen sysselsatta i procent bland män i åldern 60-66 år under 1970-talet**

År	60	61	62	63	64	65	66
1970	82,2	85,4	78,9	76,2	69,1	58,4	46,9
1971	79,1	80,0	76,3	71,9	71,6	52,7	50,6
1972	81,7	77,3	77,0	69,1	64,9	53,4	44,3
1973	81,2	76,6	75,5	69,1	66,2	49,4	41,6
1974	78,3	78,2	75,4	65,8	64,3	44,6	30,5
1975	80,9	76,1	75,0	65,6	63,3	36,9	28,6
1976	79,5	75,8	73,6	68,9	59,2	26,3	21,6
1977	77,5	72,8	65,6	64,4	61,4	19,3	15,4
1978	79,0	71,1	65,9	59,9	57,5	16,1	20,0
1979	77,9	72,4	66,9	60,4	56,6	24,5	17,5

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Vi finner att andelen sysselsatta minskar markant i de olika ettårsklasserna under 1970-talet med undantag för dem som är 60 år. Utvecklingen i riktning mot sjunkande sysselsättningsandelar startar tidigt och går längst i de äldre ettårsklasserna. För dem som är 65 och 66 år har sysselsättningsandelen 1979 sjunkit till mindre än hälften av vad den var 1970. Förändrade regler för förtidspension och sänkt ålderspensionsålder i avtalet för arbetare i privat sektor och i det allmänna pensionssystemet är troligen de viktigaste faktorerna bakom utvecklingen.

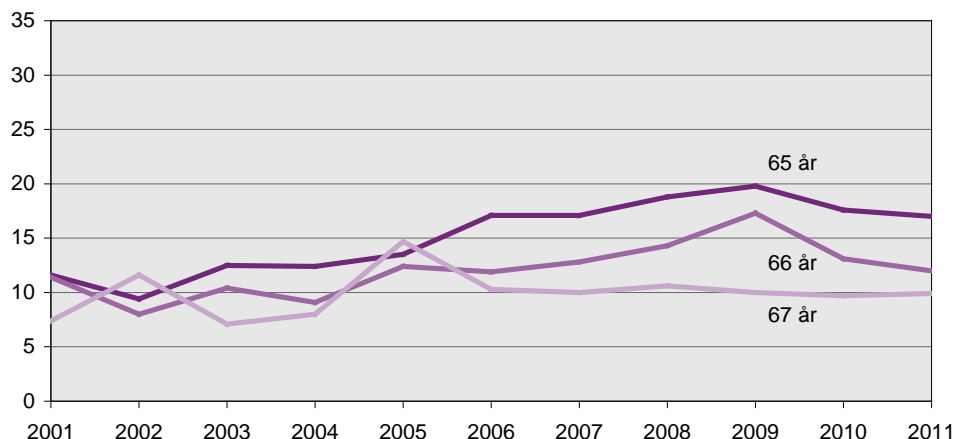
Vi ska därefter granska utvecklingen av andelen sysselsatta under perioden 2000–2011 för dem som är i åldern 65–67 för att närmare undersöka vad som har hänt under perioden efter att anställningsskyddet i LAS förlängdes från att gälla från 65 till 67 års ålder från och med 2003. Se diagram 5a och 5b och appendix tabell 5. De som är 65 och 66 år berördes direkt av reformen, vilket däremot inte är fallet för dem som är 67 år.

Diagram 5a**Andelen sysselsatta män i procent av dem i åldern 65–67 år 2001–2011**

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Diagram 5b
Andelen sysselsatta kvinnor i procent av dem i åldern 65–67 år 2001–2011

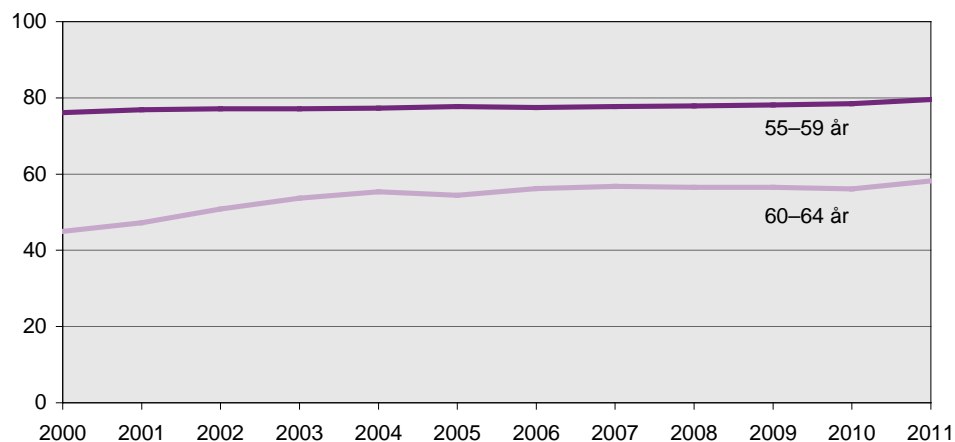
* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Beräkningarna avseende de enstaka åldersåren är här som i övrigt baserade på relativt få observationer. Det finns därför ingen anledning att fästa större avseende vid enstaka extremvärden utan det är mer meningsfullt att undersöka utvecklingstendenserna. Det vi ser är att sysselsättningsandelen bland såväl män som kvinnor i åldern 65 och 66 år ökar under perioden; framför allt gäller det män som är 65 år. Det kan troligen till en del tillskrivas förändringar av LAS, men även introduktionen av det nya pensions-systemet och informationen om det kan vara viktigt.

Vi ska för det tredje undersöka hur utvecklingen av sysselsättningsgraden bland kvinnor i åldern 55–59 år varit under 2000-talet. Syftet är att se hur "basen" för sysselsättningsökningen i åldersgruppen 60–64 har förändrats. Se diagram 6 och appendix tabell 6.

Diagram 6
Utvecklingen av sysselsättningsgraden i procent bland kvinnor i åldern 55–59 år och 60–64 år under perioden 2000–2011

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Vi ser att andelen sysselsatta är betydligt högre bland kvinnor i åldern 55–59 än bland kvinnor i åldern 60–64 år. Det visar att det finns en bas för fortsatt uppgång av andelen sysselsatta bland kvinnor i åldern 60–64 år. Sysselsättningsandelen har också gradvis ökat något bland kvinnor i åldern 55–59 år under det senaste decenniet.

12 De äldres återkomst i arbetslivet

Det finns en allmän föreställning om att äldre nu mindre ofta är i arbetslivet och mindre ofta är sysselsatta än vad som var fallet för några decennier sedan. Det stämmer vad gäller dem som är 65 år och äldre, men inte för dem som är mellan 60 och 65 år. Kvinnornas ökade sysselsättning uppväger mer än väl männens minskade sysselsättning.

För män mellan 60 och 75 år sjönk sysselsättningen markant i varje femårs-klassgrupp fram till mitten av 1980-talet. Krisen på 1990-talet ledde till ytterligare lägre sysselsättning bland män i åldern 60–64 år – endast något mer än 50 procent var sysselsatta. Under 2000-talet har emellertid sysselsättningen ökat, och nu är två tredjedelar av männen i åldern 60–64 år sysselsatta. Vi är tillbaka till den sysselsättningsnivå som gällde i slutet av 1970-talet. Det finns också under de senaste åren en uppgång av sysselsättningen bland män som är 65–69 år medan sysselsättningsgraden för män mellan 70 och 75 år sedan länge är ungefär 10 procent.

För kvinnor i åldern 60–64 är sysselsättningsutvecklingen en helt annan än för män i samma ålder. Sysselsättningsgraden ökade gradvis från en låg nivå, ungefär en tredjedel av dem i åldersgruppen, till närmare 60 procent. Det enda avbrottet i denna utveckling sker under 1990-talets krisår då sysselsättningsandelen faller med tio procentenheter. Bland kvinnor i åldern 65–69 var andelen sysselsatta i början av vår undersökningsperiod något under 15 procent. Den sjönk därefter gradvis till ungefär 5 procent för att under 2000-talet öka till en nivå på något över 10 procent. Under hela perioden har endast några få procent av kvinnorna mellan 70 och 75 år varit sysselsatta.

De stora förändringarna drivs för männens del framför allt av förändringar i de olika pensionssystemen, inte minst reglerna för förtidspensionering. För kvinnor har den allmänna uppgången av deras deltagande i arbetslivet och de faktorer som påverkat den också medfört ett ökat arbetskraftsdeltagande i åldern 60–64 år.

Vi ser också att konjunkturvariationer har stor betydelse, inte minst lågkonjunkturen under 1990-talet åtföljdes av kraftigt minskade sysselsättningsandelar för både män och kvinnor.

Hur är det då med återkomsten av de äldre till sysselsättning? Det finns en sådan återkomst efter 1990-talets lågkonjunktur för både män och kvinnor. För kvinnorna är uppgången en fortsättning av en tidigare långvarig trend mot en högre andel sysselsatta medan det för männen är ett brott av en långvarig trend i riktning mot en lägre andel sysselsatta.

Referenser

- Burtless, Gary (2008), "The rising age at retirement in industrial countries", CRR WP 2008-6.
- Gruber, Jonathan och David A. Wise (2010), *Social Security Programs and Retirement around the World: The Relationship to Youth Employment*, Chicago: Chicago University Press.
- Finanspolitiska rådet (2009), *Svensk Finanspolitik. Finanspolitiska rådets rapport 2009*, Stockholm: Finanspolitiska rådet.
- Finanspolitiska rådet (2010), *Svensk Finanspolitik. Finanspolitiska rådets rapport 2010*, Stockholm: Finanspolitiska rådet.
- Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen (1959), "Arbetskraftsundersökningen våren 1959", Arbetsmarknadsstatistik, Specialundersökningar, nr 7.
- Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen (1960a), "Arbetskraftsundersökningen i maj 1960", Arbetsmarknadsinformation, Serie M nr 9/1960.
- Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen (1960b), "Preliminära resultat av arbetskraftsundersökningen i maj 1960", råtabeller, 29 augusti 1960.
- Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen (1961a), "Arbetskraftsundersökningen i november 1960", Arbetsmarknadsinformation, Serie M nr 3/1961.
- Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen (1961b), "Arbetskraftsundersökningen i november 1960", råtabeller, 26 januari 1961.
- Milligan, Kevin S. och Daniel A. Wise (2011), "Social Security and Retirement around the World: Mortality and Health, Employment, and Disability Insurance Participation and Reforms", Harvard Kennedy School, Faculty Research Working Paper Series, RWP11-007.
- SCB (2011), "Sveriges framtida befolkning 2011-2060", Statistiska Meddelanden BE 18 SM 1101.
- Sjögren Lindquist, Gabriella och Eskil Wadensjö (2005), *Inte bara socialförsäkringar*, EES Rapport 2005:2, Finansdepartementet.
- Sjögren Lindquist, Gabriella och Eskil Wadensjö (2007), *Ett svårt pussel – kompletterande ersättningar vid inkomstbortfall*, ESS Rapport 2007:1, Finansdepartementet.
- Sjögren Lindquist, Gabriella och Eskil Wadensjö (2008), *Dags för en ny arbetsskadeförsäkring*, Stockholm: SNS Förlag.
- Sjögren Lindquist, Gabriella och Eskil Wadensjö (2009), *Arbetsmarknaden för de äldre*, Finanspolitiska rådet, Studier i Finanspolitik 2009/7.
- Wadensjö, Eskil (1991), "Early Exit from the Labor Force in Sweden" i Martin Kohli, Martin Rein, Anne-Marie Guillemard och Herman van Gunsteren (red.), *Time for Retirement. Comparative Studies of the Decreasing Age of Exit from the Labor Force*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Wadensjö, Eskil (1995), "De äldre och arbetsmarknaden i Norden" i *1990-talets arbetsmarknad i Norden*, NORD 1995:5, Nordisk Ministerråd.
- Wadensjö, Eskil (red) (1996), *Leaving the Labour Market Early in the Nordic Countries*, del av Eskil Wadensjö (red.), *The Nordic Labour Markets in the 1990's*, Amsterdam: North-Holland.
- Wadensjö, Eskil och Gabriella Sjögren (2000), *Arbetslinjen för äldre i praktiken. En rapport för Riksdagens Revisorer*, Stockholm: Institutet för social forskning, Stockholms universitet.

Appendixtabeller

Appendixtabell 1

Andelen sysselsatta i november år 1960 i procent av befolkningen i åldern 60–64, 65, 66, 67, 68 och 69 år

Ålder	Män	Kvinnor
60–64 år	78,7	30,3
65 år	72,4	21,2
66 år	64,5	16,2
67 år	58,6	8,6
68 år	39,3	10,3
69 år	38,5	12,0

Källa: Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen (1961b).

Appendixtabell 2

Andelen sysselsatta i procent 1961 och 2011 bland dem som är mellan 60 och 75 år

Ålder	Alla		Män		Kvinnor	
	1961	2011*	1961	2011*	1961	2011*
60–64 år	55,3	62,7	81,1	67,2	31,4	58,2
65 år	38,8	25,8	60,9	33,8	16,2	17,0
66 år	43,5	17,5	71,5	22,3	21,5	12,0
67 år	30,0	14,2	47,4	19,6	15,7	9,9
68–69 år	21,2	12,2	39,3	15,8	5,3	8,6
70–74 år	13,3	6,6	25,1	10,2	3,2	3,3

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Appendixtabell 3
Andelen sysselsatta i procent under åren 1961-2011 bland män i åldern mellan 60 och 75 år

År	60-64	65-69	70-74	År	60-64	65-69	70-74
1961	81,0	51,5	25,1	1987	62,4	16,5	7,8
1962	83,9	53,2	28,1	1988	62,6	14,6	11,5
1963	83,1	52,0	29,4	1989	61,6	14,9	11,5
1964	80,9	48,3	25,0	1990	62,4	15,6	8,2
1965	82,2	46,0	24,7	1991	62,8	17,4	11,9
1966	81,5	45,4	19,8	1992	58,4	15,9	11,4
1967	80,8	44,2	18,4	1993	53,3	15,1	11,0
1968	80,7	44,1	16,1	1994	51,2	16,9	11,1
1969	77,8	40,2	15,8	1995	51,0	17,2	10,5
1970	78,7	38,0	13,2	1996	52,8	13,6	9,7
1971	76,0	36,0	13,5	1997	50,4	15,3	9,1
1972	74,1	33,5	13,7	1998	50,1	20,1	8,2
1973	73,9	31,1	12,5	1999	50,8	17,3	8,0
1974	72,5	27,9	12,9	2000	51,8	17,9	11,3
1975	72,3	24,0	12,6	2001	54,9	17,0	9,8
1976	71,5	18,1	10,1	2002	56,6	17,8	11,2
1977	68,4	15,4	9,6	2003	60,4	15,8	12,0
1978	66,9	15,5	11,6	2004	61,7	14,8	9,7
1979	67,0	17,4	9,8	2005	62,3	19,3	8,5
1980	67,3	17,4	10,5	2006	62,9	16,3	10,6
1981	66,2	14,5	11,4	2007	64,4	19,0	9,6
1982	65,4	15,5	10,5	2008	64,4	21,5	9,2
1983	63,4	14,2	9,4	2009	64,8	21,6	8,7
1984	61,4	12,6	9,3	2010	66,4	20,7	10,5
1985	61,7	12,2	9,4	2011*	67,2	20,8	10,2
1986	62,3	15,3	9,4				

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Appendixtabell 4**Andelen sysselsatta i procent under åren 1961–2011 bland kvinnor i åldern mellan 60 och 75 år**

År	60–64	65–69	70–74	År	60–64	65–69	70–74
1961	31,3	13,1	3,3	1987	48,2	3,8	3,0
1962	34,0	14,3	11,2	1988	48,7	6,5	3,1
1963	34,7	15,1	5,6	1989	49,0	7,6	3,6
1964	32,3	13,4	5,3	1990	52,0	7,0	2,9
1965	30,6	15,3	6,7	1991	52,9	6,6	3,6
1966	33,3	14,6	4,6	1992	50,3	7,3	3,0
1967	33,2	11,0	4,3	1993	46,6	5,9	3,0
1968	35,4	14,4	2,5	1994	43,4	5,9	2,7
1969	37,6	15,7	2,5	1995	44,7	6,3	3,9
1970	36,5	13,3	3,5	1996	45,7	4,3	4,7
1971	33,5	12,1	2,5	1997	44,5	3,3	2,8
1972	33,1	11,6	2,9	1998	42,5	3,5	1,4
1973	34,2	11,1	2,5	1999	42,8	4,5	0,4
1974	35,0	9,3	2,3	2000	45,0	11,3	0,9
1975	34,6	8,6	2,7	2001	47,2	8,5	2,9
1976	36,6	8,4	2,6	2002	50,8	8,6	11,1
1977	37,6	6,9	2,3	2003	53,7	8,9	2,3
1978	37,8	6,6	1,7	2004	55,4	8,6	3,5
1979	38,3	5,5	2,2	2005	54,4	8,9	2,1
1980	40,1	5,0	2,2	2006	56,2	9,5	3,2
1981	43,4	5,8	2,3	2007	56,8	10,6	3,6
1982	44,1	6,1	2,1	2008	56,5	12,2	3,0
1983	44,0	6,0	2,1	2009	56,5	12,9	3,7
1984	43,2	5,4	2,0	2010	56,1	10,3	3,6
1985	43,0	4,6	1,5	2011*	58,2	10,8	3,3
1986	43,9	3,2	2,6				

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Appendixtabell 5**Andelen sysselsatta i procent i åldern 65–67 år 2001–2011**

År	Män			Kvinnor		
	65 år	66 år	67 år	65 år	66 år	67 år
2001	16,4	19,7	21,0	11,6	11,4	7,4
2002	22,8	18,0	18,1	9,4	8,0	11,6
2003	19,1	12,4	11,0	12,5	10,4	7,1
2004	21,8	15,6	11,5	12,4	9,1	8,0
2005	23,3	18,5	21,0	13,5	12,4	14,7
2006	21,6	16,9	15,8	17,1	11,9	10,3
2007	28,3	20,4	15,6	17,1	12,8	10,0
2008	28,5	28,7	18,6	18,8	14,3	10,6
2009	28,1	24,5	20,8	19,8	17,3	10,0
2010	30,7	23,6	20,0	17,6	13,1	9,7
2011*	33,8	22,3	19,6	17,0	12,0	9,9

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Apendixtabell 6
Andel sysselsatta i procent bland kvinnor 55–59 och 60–64 år 2000–2011

År	Kvinnor i åldern 55–59 år	Kvinnor i åldern 60–64 år
2000	76,1	45,0
2001	76,9	47,2
2002	77,1	50,8
2003	77,1	53,7
2004	77,3	55,4
2005	77,7	54,4
2006	77,5	56,2
2007	77,7	56,8
2008	77,9	56,5
2009	78,1	56,5
2010	78,5	56,1
2011*	79,6	58,2

* Uppgifterna avser första kvartalet 2011.

Källa: Arbetskraftsundersökningarna.

Två kriser – en analys av den aktuella arbetsmarknaden

Berndt Öhman

Fil. doktor, tidigare avdelningschef för arbetsmarknadsstatistik på SCB

Den ekonomiska och finansiella kris som började i USA hösten 2007 och kom till Sverige hösten 2008 fick kraftiga återverkningar på arbetsmarknaden i Sverige. Tre olika typer av bedömningar av det svenska arbetsmarknadsläget gjordes:

- Historiska jämförelser med särskilt krisen på 1990-talet
- En löpande beskrivning av det aktuella arbetsmarknadsläget
- Prognoser om den kommande arbetsmarknadsutvecklingen

Denna uppsats ska ge en beskrivning och jämförelse av krisen på 1990-talet och den senaste krisen. Jämförelsen ligger till grund för en diskussion av nya och aktuella drag i den svenska arbetsmarknaden.

1 1990-talets arbetsmarknadskris

Det sena 1980-talets högkonjunktur och överhettade arbetsmarknad vände nedåt under år 1990. Krisen kulminerade kring 1993/94. Arbetsmarknaden vände sedan uppåt, efter en kraftig devalvering hösten 1992. En ny nedgång följde 1996 och först under 1997 började en mer långvarig uppgång. Sysselsättningen sjönk kraftigt i krisens början utan att sedan uppnå tidigare nivå. Arbetslösheten steg utan att återgå till tidigare lägre nivå. *Det var en djup kris både i ekonomin och på arbetsmarknaden och särskilt långvarig på arbetsmarknaden.*

Den var *en till stor del inhemskt genererad kris*, präglad av en bankkris mot bakgrund av en friare kreditmarknad, med en kraftig nedgång först i industrin och den privata sektorn. Åtföljande konsekvenser för de offentliga finanserna drabbade efterhand även den offentliga sysselsättningen. Den långa trenden mot en allt större andel offentlig sysselsättning tog tvärt slut i mitten av 1990-talet.

2 Den senaste arbetsmarknadskrisen

En internationell finanskris började i USA under 2007 och spred sig efterhand över världen. Den utvecklades till vad många har betecknat som den värsta finansiella krisen någonsin med stora reala konsekvenser för ekonomi och arbetsmarknad.²¹

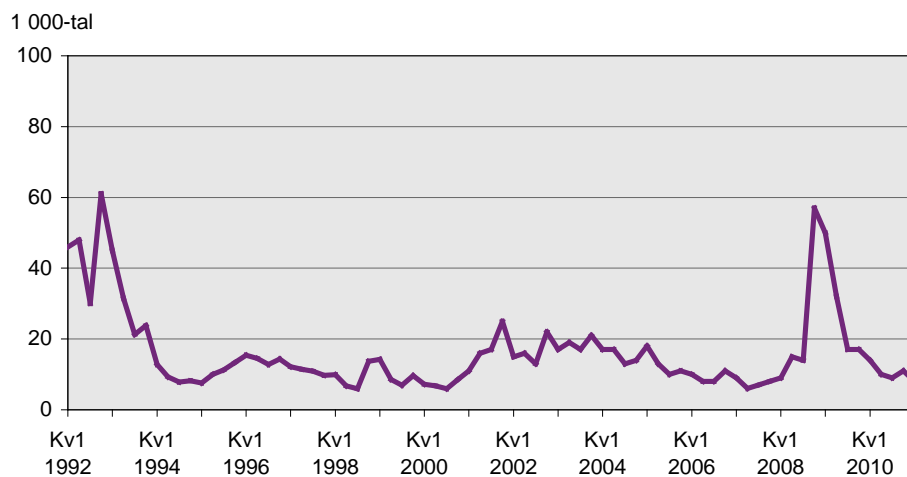
Det var en betydligt allvarligare ekonomisk och finansiell kris än 90-talskrisen mot bakgrund av *krisens starkt internationella karaktär*. Den kom ändå litet plötsligt till Sverige hösten 2008 men skapade snabbt ett starkt krismedvetande. Nedgången i ekonomin, mätt i BNP, var betydande.

²¹ En allmän beskrivning av den ekonomiska utvecklingen under senare år ges i SCB:s rapport Sveriges ekonomi 2011, nr 2.

Liksom i början av 1990-talet steg varselsiffrorna mycket snabbt hösten 2008. De skapade en stark oro och pessimism över arbetsmarknadens utveckling. Några menade att krisen på arbetsmarknaden var – eller åtminstone skulle bli – lika stor som på 1990-talet och denna pessimistiska syn dröjde sig kvar långt in på år 2010. Det blev inte riktigt så. Vändningen i ekonomin kom snabbare denna gång. *Den ekonomiska krisen blev snabb och djup men inte så lång.* Den senaste tidens internationella orokan dock skapa nya problem.

Det gäller även arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsläget vände nedåt under 2008 och kan, i första hand vad avser arbetslösheten, beskrivas som krisartat från maj 2009 och hela 2010 men knappast under 2011, då andelen arbetslösa (från februari) började gå under 2009 års nivå. Varselsiffrorna vände snart och återgick till en normal nivå under 2010.

Diagram 1
Antal varsel per kvartal 1992–2010

Källa: Arbetsförmedlingen, kvartalsdata

Sysselsättningen sjönk inte alls som på 1990-talet och vändningen kom snabbt (årsskiftet 2009/10). Vi kan i efterhand också se att den totala lönesumman – som (nominellt) helt planade ut under åren 1991–94 – upprätthölls bättre (särskilt reall) under den aktuella krisen och vände snabbare uppåt. Stat och kommuner fick ”överraskande” goda finanser. Uppgången har också förstärkt den långa trenden från 1990-talet mot en minskad offentlig andel av sysselsättningen. Det är primärt inom den privata sektorn som en ökning har skett.

Krisen på arbetsmarknaden blev helt enkelt mycket kortare denna gång och inte heller lika djup.

Kriserna ska studeras närmare i tre avsnitt om de grundläggande variablerna på arbetsmarknaden: *arbetskraften* och dess två delkomponenter *sysselsättning* och *arbetslöshet*. Några aspekter (långtidsarbetslöshet, äldre) studeras mer ingående i andra delar av denna skrift.²²

²² Jag har berört denna fråga i Arbetsmarknadsläget – värre än 90-talet? SCB/Fokus 2010:2. En utförligare beskrivning av 1990-talet finns i en uppsats i dokumentation från Nordiskt seminarium om arbetsmarknadsstatistik (Loka 25–27 okt 2000), SCB. Krisutvecklingen behandlas även i Aktiv arbetsmarknadspolitik, SOU 1996:34, särskilt avsnittet om Några

3 Arbetskraften

Befolkning och arbetskraft

Utvecklingen av antalet personer i arbetskraften beror på befolkningsutvecklingen och hur stor andel av befolkningen som har jobb (sysselsatta) eller söker jobb (arbetslösa). Arbetskraften redovisades tidigare i AKU för åldern 16–64 år. Efter EU-anpassning i oktober 2007 ändrades detta till åldern 15–74 år (uppgifter för 15–74 år samlades in från år 2001 och statistik finns tillgänglig från 2005).²³ Förändringen innebar (jan 2001) en ökning av antalet i befolkningen med över 850 000 personer och en ökning i arbetskraften med knappt 90 000 personer. Den gav även en kraftig sänkning av det relativa arbetskraftstalet, från drygt 80 till drygt 71 procent, eftersom åldersgrupper med låga tal inkluderades. Sverige har haft en långsam men jämn ökning av befolkningen. Man kan dock inte bortse från den i jämförelser över tiden. Man måste också, i jämförelser, beakta förändringar i åldersstrukturen och i migrationen över gränserna.

EU-anpassningen berörde även heltidsstuderande som söker jobb. De räknades i Sverige ej som arbetslösa och ingick således ej i arbetskraften. Detta ändrades i statistiken från oktober 2007 men siffrorna för tidigare perioder är justerade: antalet arbetslösa ökar och därmed personer i arbetskraften. Tidsserierna är också justerade men har mött vissa problem av typ tidsseriebrott (som nya definitioner av studerandes sommarjobb 2005) vilket försvårar jämförelser över tiden.

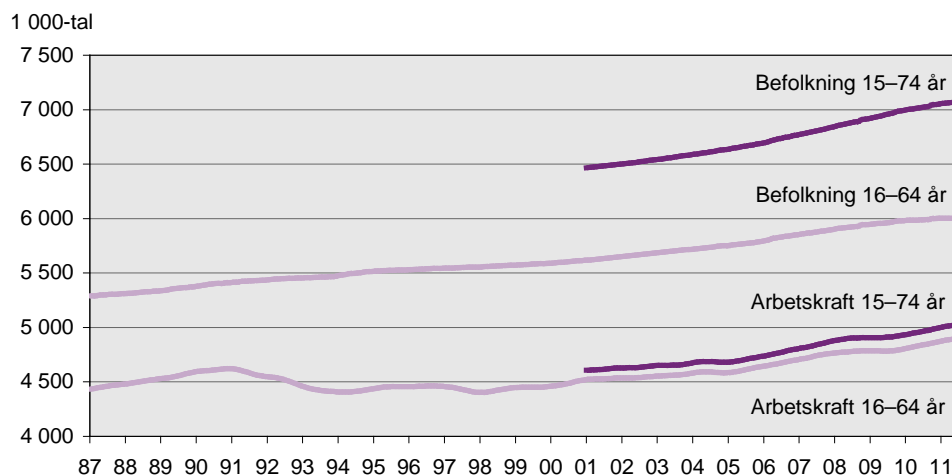
Befolkningsökningen påverkar arbetskraftsantalet positivt men vi har samtidigt faktorer – ökad utbildning, fler äldre, fler utlandsfödda (se längre fram) – som ger en minskad arbetskraftsandel. Dessa trender "störs" starkt av konjunktorens kortsiktiga fluktuationer. Antalet personer i arbetskraften var hösten 1990 över 4 600 000 personer. Det sjönk med mer än 200 000 personer under åren fram till våren 1994. En viss återhämtning skedde under de följande åren (med dipp omkring 1997). Antalet i arbetskraften var dock omkring 150 000 personer lägre i slutet av 1990-talet.

Befolkningen i åldersgruppen 16–64 år steg samtidigt med nära 200 000 personer under 1990-talet varför *andelen* av befolkningen i arbetskraften sjönk ännu starkare än antalet. Det relativa arbetskraftstalet sjönk från drygt 85 procent i mitten av 1990 till drygt 80 procent i början av 1994 – därefter rätt stabilt (med dipp 97–98) på den nivån till slutet av 90-talet. Jag tolkar denna *nedgång* i både antal och andel i arbetskraften som ett traditionellt krismonster (i kombination med en långsiktigt nedåtgående trend) och den *stabila* utvecklingen därefter som en återhämtning på arbetsmarknaden kombinerad med den nedåtgående trenden.

intressanta drag i 1990-talets arbetsmarknad i kap. 1. Se även AKU-rapporten Hur två kriser påverkade arbetsmarknaden (2010) och AKU:s rapport om ungdomsarbetslösheten 2009.

²³ För svensk del menar jag att den nedre gränsen snarare borde ha höjts till 17 eller 18 år. Uppflyttningen av den övre gränsen till 74 år känns mer befogad om man vill fånga in ett ökat deltagande bland 65+ men den centrala analysen av arbetsmarknaden gäller snarare 20–64 år. AKUs uppgift är dock att fånga "allt" – så 15–74 år kan försvaras. För måttet på arbetslösheten spelar åldersutvidgningen en mycket marginell roll: 15-åringar och 65+are har ett mycket litet antal arbetslösa.

Diagram 2
Befolkning och arbetskraft, 1987–2011

Källa: AKU. Säsongrensade trendvärden, månadsdata

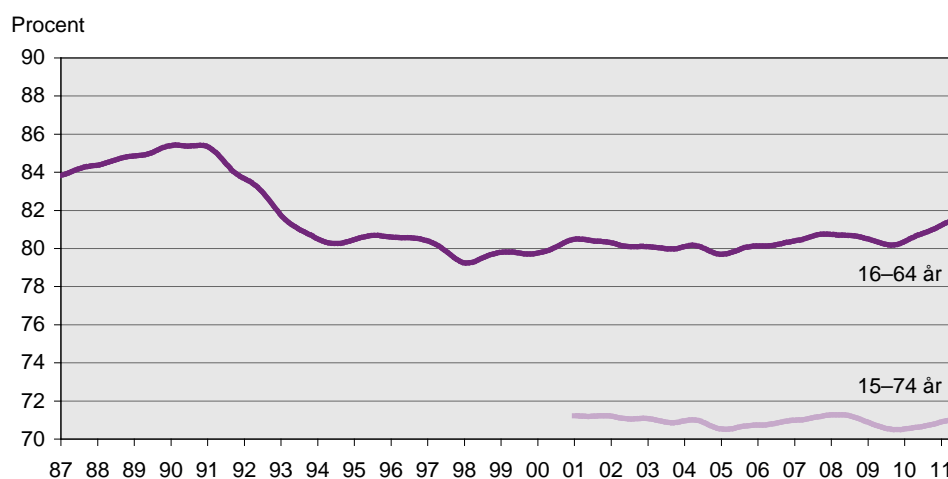
Antalet personer i arbetskraften ökade något under åren kring sekelskiftet. Med den utökade åldersdefinitionen (15–74 år) ökade antalet från omkring 4 600 000 år 2001 till nära 4 700 000 personer i början av år 2005 och var i mitten av år 2008 uppe i omkring 4 900 000 personer. Antalet personer i arbetskraften planade sedan i stort sett ut under en kort period (kv3 08 – kv2 09). Det började åter långsamt öka under senare delen av år 2009 och ökningen fortsatte under 2010 och 2011. Antalet var i maj 2011 uppe i drygt 5 000 000 personer – en ökning med 400 000 personer sedan 2001 och klart högre än under toppåret 2008. Antalet personer i arbetskraften minskade aldrig (enligt AKU:s trendvärden) under den arbetsmarknadskris som av en del jämfördes/jämställdes med 1990-talet och av några beskrevs som den värsta sedan 1930-talet. Det avviker i varje fall från ett traditionellt kris-mönster.

Under samma period (2001–2011) ökade befolkningen 15–74 år med omkring 500 000 personer. Det skulle med ett oförändrat relativt arbetskraftstal motsvara omkring 350 000 personer i arbetskraften. Det relativa arbetskraftstalet fortsatte dock snarast att sjunka åren 2001–2005, från drygt 71 procent år 2001 till omkring 70,5 procent år 2005. En omsvängning skedde under 2005. Arbetskraftstalet steg kontinuerligt fram till mitten av år 2008 till över 71 procent – ett tecken på en stark uppgång på arbetsmarknaden. När krisen kom sjönk arbetskraftstalet tillbaka till ungefär 2005 års nivå. Det började öka igen redan före årsskiftet till 2010, en ökning som sedan fortsatte in på 2011 till 71 procent, en nivå som ligger över 2005 och i nivå med läget före krisen, klart över för 16–64 år. Utvecklingen för män och kvinnor är anmärkningsvärt lika – före 1990 tog kvinnorna under lång tid in på männen.

Åldersstrukturen (inom 15–74 år) spelar en viss roll för denna utveckling. Befolkningen ökade, som diagrammet visar, 2000–2011 mer för gruppen 15–74 år än för 16–64 år – se diagrammet ovan. Det innebär en ökad andel för åldrar med låga arbetskraftstal. Förändringar i åldersstrukturen kan slå åt olika håll men här stärker de den nedåtgående trenden (särskilt från 2005). De äldre ökar i antal och andel men också den ökade nativiteten på 1980-talet bidrar till trenden genom fler ungdomar på 00-talet. Ytterligare granskning av förändringar i åldersfördelningen kan vara befogad.

Utvecklingen under åren 2008–2011 skiljer sig markant från 1990-talskrisen. I *antalstermer* skedde under 90-talets kris en kraftig nedgång i arbetskraften. Det handlar om minst ett par hundra tusen personer. Under perioden 2008–2010 skedde ingen minskning alls i antalet personer i arbetskraften och en vändning uppåt inträffade mycket snabbt. I *andelstermer* skedde en kraftig och långvarig nedgång under 1990-talet. En nedgång skedde även under den aktuella krisen men den blev betydligt mindre och en vändning uppåt kom inom ett par år, särskilt för gruppen 16–64 år.

Diagram 3
Andelen i arbetskraften av befolkningen (relativa arbetskraftstalet), 1987–2011

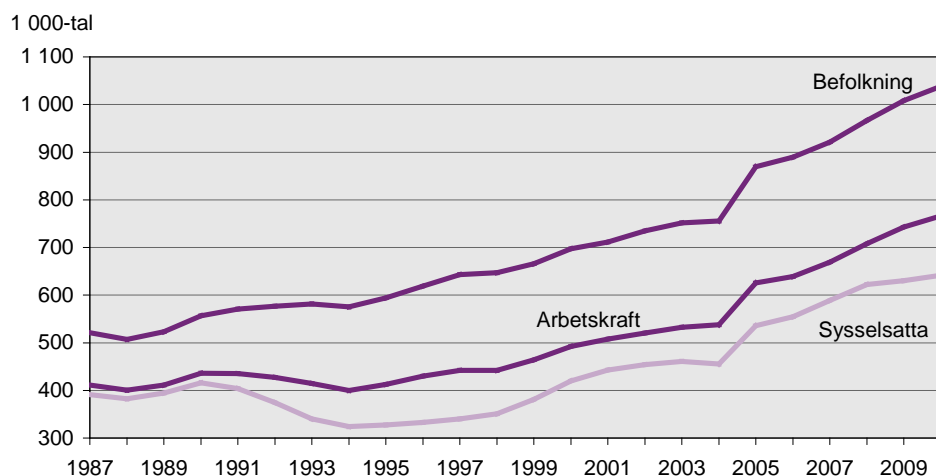

Källa: AKU. Säsongrensade trendvärden, månadsdata

Invandringen

Invandringen har under perioden 1990–2011 stått för en mycket stor del av befolkningsökningen i Sverige (16-64 år) – 170 000 personer på 1990-talet och ca 340 000 personer 2000–2010, varav ca 120 000 de tre sista åren. Den har en del specifika effekter på sysselsättningen (om invandrarna har ett avvikande arbetskraftstal). Invandrarna har, liksom ungdomarna, svårigheter att komma in på den svenska arbetsmarknaden. De har en etableringsperiod med åtminstone kortsiktiga effekter på både sysselsättningsandelen (som blir lägre) och arbetslösheten (som blir högre) och med en negativ nettoeffekt på arbetskraftsantalet. Man kan kort säga att invandringen har ökat under senare år och att antalet utrikes födda var betydligt fler under den senaste krisen än under 90-talskrisen. Effekterna har därmed också ökat.

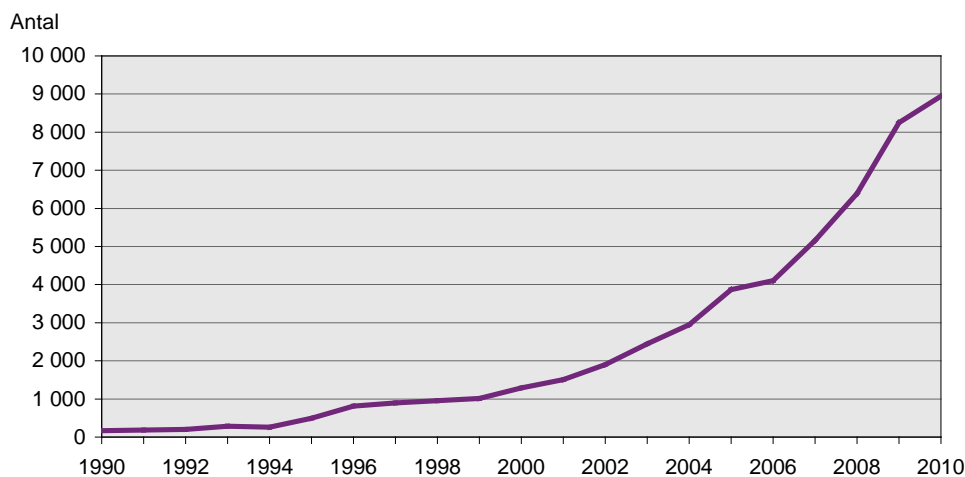
Diagram 4
Befolkning, antal i arbetskraften och sysselsatta bland utrikes födda 16–64 år, 1987–2010

Källa: AKU, årsdata

Av särskilt intresse är antalet personer som varje år invandrar till Sverige för studier. Det har, från en låg nivå, ökat kraftigt sedan 1990 som syns i diagrammet nedan (som avser folkbokförda, det kan alltså finnas fler) men är alltjämt av begränsad omfattning (0,2 procent av sysselsatta).

Diagram 5
Antal personer som invandrat till Sverige per år för att studera, 1990–2010

Källa: SCB, Befolkningsstatistiken, årsdata

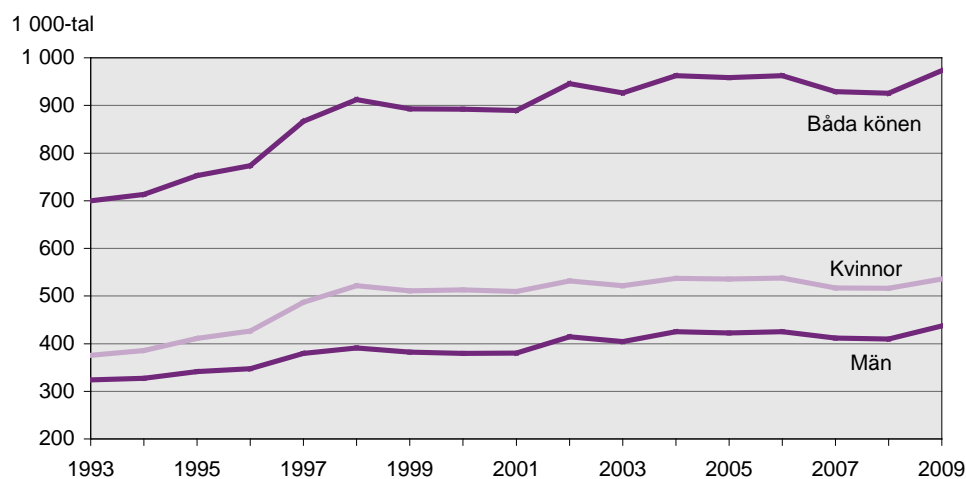
Utbildningen

Det finns en trend under i stort sett hela efterkrigstiden mot en allt högre andel studerande. Det gäller främst ungdomar som alltmer går i utbildning (gymnasieskola, högskolestudier). Det ger ett lågt arbetskraftsdeltagande för särskilt gruppen 15–19 år och alltmer även för 20–24 år. Man kan säga att den positiva "befolkningseffekten" på arbetskraftsantalet till en inte

oväsentlig del reduceras av den negativa "utbildningseffekten".²⁴ En del studerande (som har eller söker arbete, gäller särskilt ungdomar) räknas dock till arbetskraften

Den starka nedgången i antalet personer i arbetskraften på 1990-talet får här en viktig delförklaring. Det handlar om en ökning av antalet studerande, särskilt på högskolenivå, på nära 250 000 personer för *hela* 1990-talet (bara delvis belagt i diagrammet). Under perioden 2001–2009 ökade det totala antalet studerande (16–64 år) med drygt 83 000 till nära 973 000 personer. Komvux expanderade kraftigt på 90-talet för att sedan minska lika kraftigt fram till 2009, då i stället högskolan ökade efter flera års stagnation. Ökningen i antalet studerande är klart mindre på 00-talet, med ett bättre arbetsmarknadsläge som viss förklaring (styrkt av ökningen 2009). Som framgått har utländska studenter ökat under 00-talet.

Diagram 6
Studiedeltagande för befolkningen 16–64 år höstterminen, 1993–2009

Källa: SCB, Utbildningsstatistiken, årsdata

Summering – arbetskraften

Man kan förvisso jämföra 1990-talets kris och krisen på arbetsmarknaden 2009-10 – men inte jämställa. Skillnaderna är mycket stora. Den senaste krisen blev inte så långvarig och inte heller så djup.

Utvecklingen bär tydliga spår av ett nytt mönster. I analysen av arbetskraftstalet handlar det om att *arbetskraftsutbudet (som just mäts av arbetskraftstalet) har upprätthållits på ett helt annat sätt under den senaste krisen än under 1990-talet*. En förklaring är ökningen av flödet in på arbetsmarknaden från personer utanför arbetskraften. Det relativa arbetskraftstalet är år 2011 på ungefär samma nivå som tio år tidigare (och högre för 16–64 år). Det ska ses mot bakgrunden av den "underliggande" trenden mot ett minskat relativt arbetskraftstal, med tanke på utbildningseffekt, ålderseffekt och även en invandrareffekt. Man spårar inte mycket av krisen i arbetskraftstalets utveckling.

²⁴ Det innebär ingen värdering av utbildningen. Man kan rentav se ungdomars deltagande i arbetskraften som ett misslyckande för utbildningspolitiken. Andra kan se utbildningen som ett misslyckande för arbetspolitiken. Vi ser här bara på siffrorna.

En analys av utvecklingen för arbetskraftstalet som sådant har därför ett självständigt intresse men förbises lätt och ofta. Utbildningen och invandringen kan påverka utvecklingen. Den "faktiska" pensionsåldern spelar också en roll, tidigare genom sänkt pensionsålder men under senare år snarare tvärtom. Netto kan man (för senare årtionden) vänta sig en viss ökning av *antalet* i arbetskraften men en viss minskning av *andelen*.

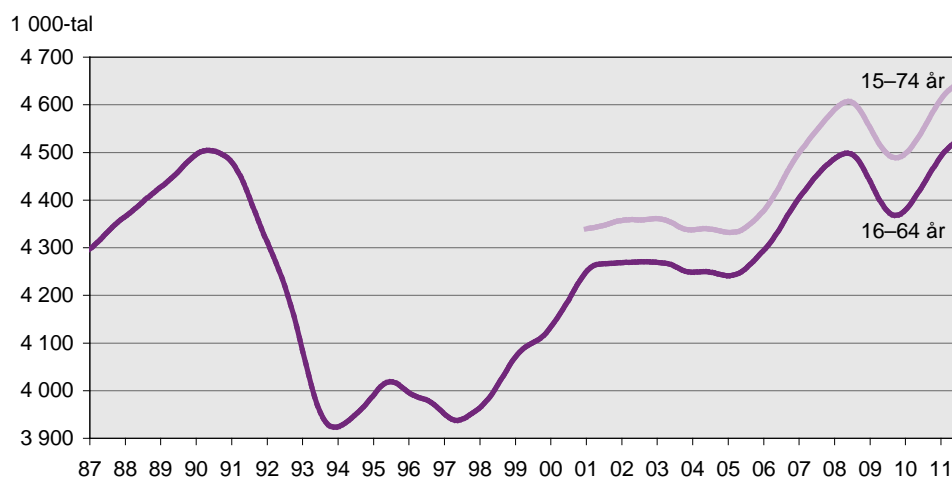
Förklaringen till denna utveckling kan ligga i den ekonomiska politiken, i stabila statsfinanser, i skattepolitiken, i socialförsäkringssystemen, i utbildningen, i lönebildningen etc. Det handlar om att upprätthålla utbud och efterfrågan på arbetskraften, att ge incitament för både arbete och anställningar, att få en fungerande marknad för arbete. De följande avsnitten handlar om vad som hänt på arbetsmarknaden: den realiserade sysselsättningen och den lediga arbetskraften i form av arbetslösa.

4 Sysselsättningen

Läget på arbetsmarknaden var i 1990-talets början mycket gynnsamt med hög sysselsättning och låg arbetslöshet. Aldrig (i modern tid) har sysselsättningsandelen varit så hög i Sverige och vi har knappast haft lägre arbetslöshet. Men läget var inte helt hållbart. Det rådde en överhettning på arbetsmarknaden: "arbetskraftstalen var höga men inkluderade en mycket hög frånvaro, historiskt och internationellt" (SOU 1996:34, sid 27). Andra problem gällde en hög inflation och en lönebildning som gav höga nominella löneökningar – men ingen reallöneökning under hela perioden 1974–1994.

Arbetsmarknaden vände nedåt i mitten av 1990. Sysselsättning och arbetslöshet nådde sina sämsta siffror kring årsskiftet 1993/94. Flödesstatistik från AKU och företagsbaserad sysselsättningsstatistik i form av avgångna/rekryterade visar att vändningen kom något tidigare. Dessvärre kom en ny nedgång 1995 och en ny bottenivå 1997, i stort sett lika allvarlig som 1993/94. Krisen varade i stort sett årtiondet ut.

Diagram 7
Antal sysselsatta, 1987–2011

Källa: AKU. Säsongrensade trendvärden, månadsdata

Sysselsättningsnedgången var, som framgår av diagrammet, av en helt unik omfattning. Antalet sysselsatta sjönk från ca 4,5 miljoner sommaren 1990 till ca 3,92 miljoner kring årsskiftet 1993/94 – en nedgång med

omkring 580 000 individer. Det låg ännu 1997 kvar på ungefär denna nivå. Förändringen gällde, som framhållits, i början främst den privata sektorn och därmed männen, senare mer den offentliga sektorn och därmed i första hand kvinnorna. En återhämtning började under år 1997. Sysselsättningen ökade fram till årsskiftet 2000/01 med drygt 300 000 personer. Det innebar, även om man utsträcker 90-talet till början av 2001, att bara drygt hälften av nedgången hade tagits igen. Under samma period (mitten 1990 – början 2001) ökade befolkningen (16–64 år) med 220 000 personer (vilket borde ha ökat sysselsättningen med ca 180 000 personer vid bibehållen sysselsättningsgrad). Här måste ökningen i antalet personer i utbildning beaktas. Ökningen var större under 1990-talet än senare.

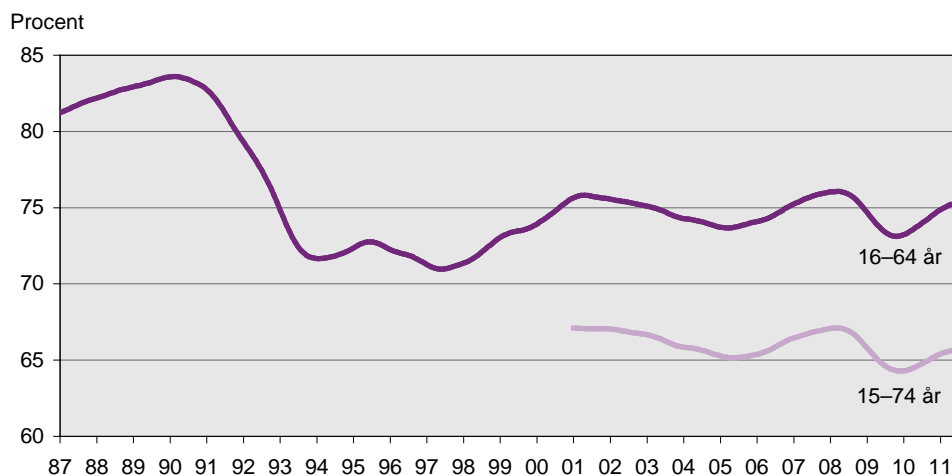
Sysselsättningen planade ut från 2001, med en mindre nedgång 2003–05. En vändning uppåt skedde från hösten 2005 och en kraftig ökning av antalet sysselsatta pågick till dess att den bröts av krisen hösten 2008, från omkring 4 340 000 sommaren 2005 till drygt 4 600 000 tre år senare, en uppgång på 260 000 personer. Vi mäter då 15–74 år (det innebär, jämfört med 16–64 år, en ökning av nivån men med mindre än ett hundra tusen personer eller ett par procent).

Vändningen nedåt blev snabb men inte långvarig. Antalet sysselsatta minskade med drygt 110 000 till omkring 4 490 000 personer kvartal 4 2009 då en vändning uppåt skedde. Kring årsskiftet 2010/11 passerades åter 4 600 000-nivån. Ökningen fortsatte under våren 2011 över den tidigare toppnivån 2008. Men befolkningen ökade också, med nära 200 000 personer (maj 08 – maj 11). Med bibehållen sysselsättningsandel borde antalet sysselsatta ha ökat ungefär 130 000 under den perioden men en förändrad åldersstruktur kan, under senare år, ha motverkat en sådan ökning.

Ökningen gäller främst den privata sektorn som nu är den största sektorn även för kvinnorna. Som synes är utvecklingen för kvinnor och män ganska likartad (litet större svängningar för män). Det kan också framhållas att antalet fast anställda har stigit under uppgången.

Nedgången för *andelen* sysselsatta av befolkningen (16–64 år) var, eftersom befolkningen ökade, under 1990-talet ännu större än för *antalet*. Från som högst 83,6 procent 1990 till som lägst 71,0 procent 1997 och sedan en uppgång till 75,8 procent år 2001 – nära 8 procentenheter lägre än 1990. Därefter sjönk andelen sysselsatta (nu mätt för 15–74 år) fram till 2005 men ökade något fram till 2008 och nådde då nivån från början av 00-talet på omkring 67 procent. Efter vändningen sjönk andelen sysselsatta till drygt 64 procent vid årsskiftet 09/10, en nivå under 2005 års läge. Men läget förbättrades (särskilt för män) och andelen passerade 2005 års nivå vid årsskiftet 2010/11 och har sedan ökat något våren 2011. Vi har ännu inte nått 2001 års nivå och vi kommer aldrig tillbaka till 1990 års nivå men utvecklingen ska bedömas mot en långsiktigt nedåtgående trend.

Diagram 8
Andel sysselsatta av befolkningen (sysselsättningsgrad), 1987–2011

Källa: AKU. Säsongrensade trendvärden, månadsdata

Arbetade timmar m.m.

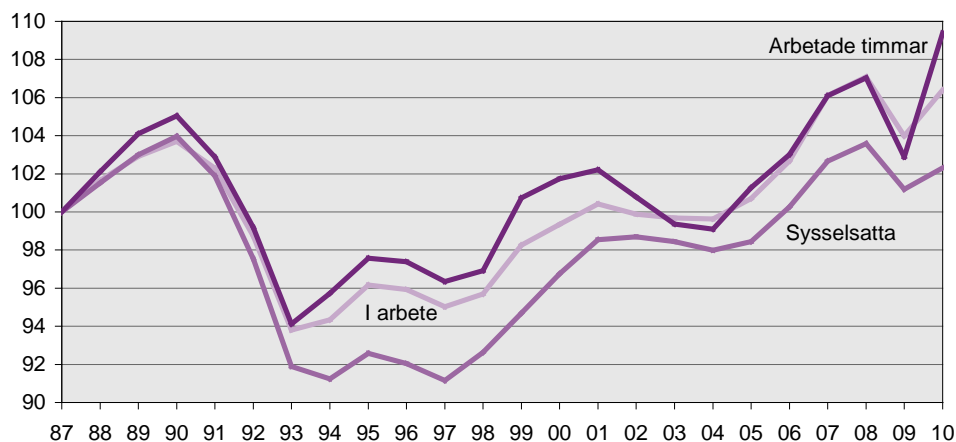
Sysselsättningen kan, som framgått, mätas i antal och andelar. Om man vill specifikt mäta arbetsinsatserna i ekonomin bör man använda det kanske viktigaste måttet i hela AKU: arbetade timmar. En person kan vara sysselsatt men i arbete eller frånvarande, kan vara deltidsarbetande (mer eller mindre) och kan arbeta övertid (mer eller mindre). Vi kan därför ha olika utveckling för tre olika begrepp:

- *Antal sysselsatta* (heltid eller deltid)
- *Antal personer i arbete* (som återspeglar omfattningen av frånvaro)
- *Arbetade timmar* (som dessutom återspeglar omfattningen av övertid)

Deltidens omfattning kan ändras via både antalet deltidare och deltid-arbetets längd.

Deltidsarbete gäller till stor del kvinnor. Man kan förvänta sig att frånvaro och övertid båda utvecklas medkonjunktorellt. Högkonjunktorens ökade sysselsättning kan samtidigt även tillföra personer med kortare arbetstid. Långsiktigt har vi också en viss arbetstidsförkortning. Alla sådana förändringar, av både konjunktorell och strukturell art, påverkar i olika riktningar antalet arbetade timmar. Utvecklingen kan därför vara svårtolkad. Antalet arbetade timmar visar också stora säsongsvängningar, mer än andra mått på sysselsättningen.

Diagram 9
Index antal sysselsatta, arbetade timmar och personer i arbete 16–64 år, 1987–2010. Basår 1987

Källa: Egna beräkningar utifrån AKU-data, årsdata

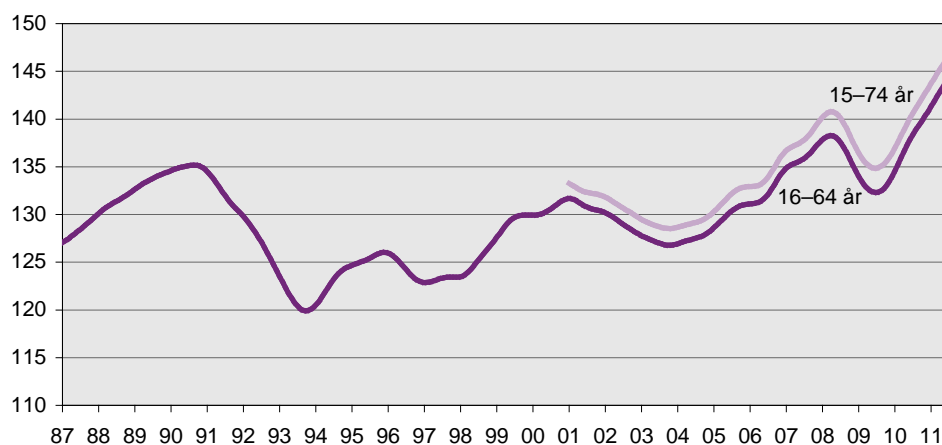
Arbetade timmar (som ökade snabbt före 1990) minskade i takt med antal sysselsatta under nedgången men vände snabbare uppåt från 1993 (kan möjligen ha samband med skattereformen – se SOU 1996:34). Antalet personer i arbete minskade däremot inte lika snabbt som antalet sysselsatta under nedgången fram till 1994 (minskad frånvaro).

Antalet arbetade timmar har sedan ökat rätt lika som personer i arbete och sysselsatta, med förväntade sämre perioder kring 1997 och 2003–04. Krisen 2009 syns tydligt men vändningen kom snabbt. Från hösten 2010 ökar arbetade timmar snabbare än antalet sysselsatta – med drygt 5 procent (årssiffra) mot 2-3 procent för sysselsatta (som alltså underskattar den faktiska uppgången). Det relativa arbetstalet (andel i arbete av sysselsatta) ökade samtidigt och undersysselsättningen har minskat.

Den långsiktiga sysselsättningsutvecklingen har från 1990 varit rätt likartad för kvinnor och män – efter en lång period präglad av kvinnornas ökade inträde på arbetsmarknaden. Skiftningarna över tiden/konjunkturen är överlag något starkare för män än för kvinnor. Skillnaden i *nivå* mellan kvinnor och män syns tydligare i antalet arbetade timmar än i antalet anställda (kvinnor har mer deltid).

Diagram 10
Arbetade timmar för sysselsatta, 1987–2011

Miljoner timmar

Källa: AKU. Säsongrensade trendvärden, månadsdata

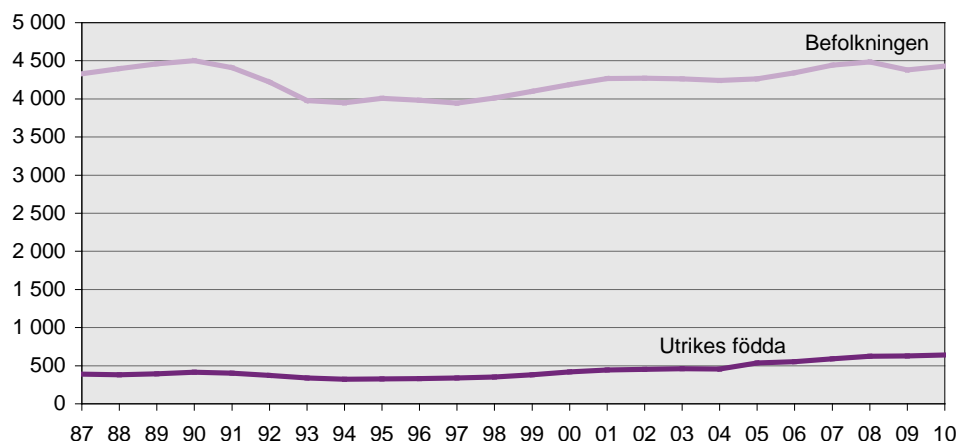
Invandringen

Antalet invandrare har som framgått ökat under perioden 1990–2011 och andelen utlandsfödda av befolkningen har samtidigt ökat, särskilt efter 2005. Som framgår av diagrammet nedan har utrikes födda en klart lägre andel sysselsatta än hela befolkningen. Det återspeglar en övergång från tidigare arbetskraftsinvandring till mer av flyktinginvandring. Det är ofrånkomligt att flyktingar och anhöriginvandring har svårare att komma in på arbetsmarknaden, det finns åtminstone en fördröjningseffekt.

Mönstret i utvecklingen är ganska lika för utlandsfödda och för hela befolkningen: en stark nedgång under 90-talskrisen, ännu starkare för utlandsfödda (vad avser andel) och en viss återhämtning mot slutet av 90-talet. Antalet sysselsatta bland utlandsfödda har sedan ökat under hela 00-talet fram till våren 2011. Denna ökning uppväger krisens tendens till nedgång.

Diagram 11
Antalet sysselsatta för utrikes födda samt hela befolkningen 16–64 år, 1987–2010

1 000-tal

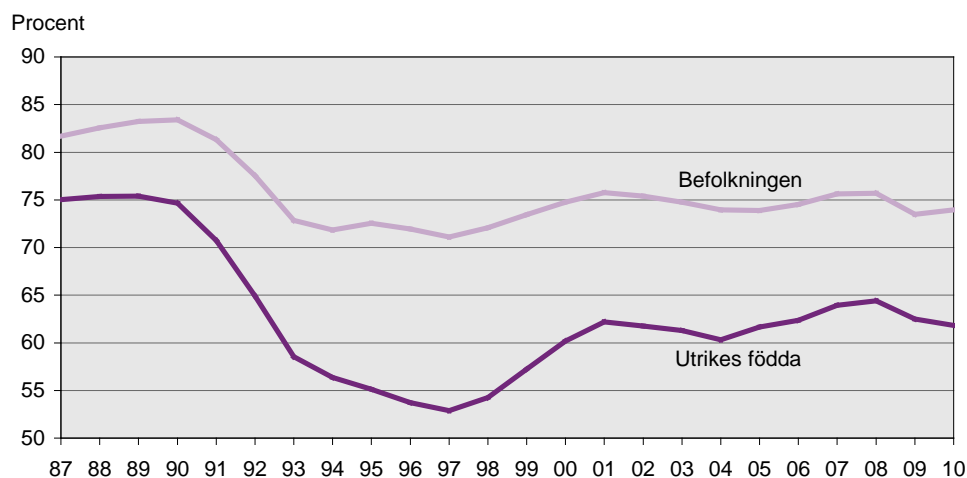

Källa: AKU, årsdata

Invandringen har ökat *antalet* i befolkning, arbetskraft och sysselsatta. Den låga andelen sysselsatta för utrikesfödda ger däremot en minskad *andel* sysselsatta i *hela* befolkningen. Skillnaderna är större nu än 1990 och ger en del av förklaringen till den måttliga ökningen av sysselsättningsgraden efter vändningen 2009/10. Utvecklingen ska ses mot bakgrund av invandrarnas svårigheter på arbetsmarknaden. I en jämförelse mellan de båda krisperioderna bör man beakta både den högre ökningen av studerande på 90-talet och den högre andelen utrikes födda under den senaste krisen. De utrikes födda har dock klarat sig bättre under och efter den senaste krisen än på 1990-talet.

Diagram 12

Andelen sysselsatta av befolkningen (sysselsättningsgrad) för utrikes födda samt hela befolkningen 16–64 år, 1987–2010

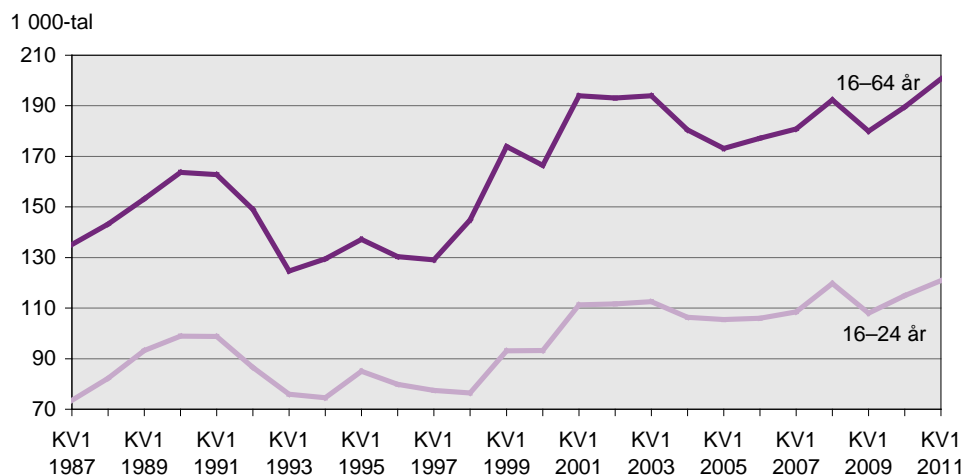
Källa: AKU, årsdata

Utbildningen

Antalet studerande ökade under hela perioden 1987–2011. Som studerande tillhör de inte arbetskraften men en del söker och får jobb och räknas då in bland sysselsatta i AKU. Får de inte jobb räknas de numera som arbetslösa i AKU. Studerande som söker sommarjobb under våren räknas som arbetslösa fram till jobbet. När de får jobb räknas de inte längre som studerande.

Reglerna har inte varit helt entydiga och tillämpningen har ändrats en del och det har inte varit helt lätt att i AKU skapa goda tidsserier för hela perioden. Statistiken är bättre från 2005. AKU har tagit fram en särskild serie för kvartal 1 1987–2010 som ger en indikation över utvecklingen (men ger högre nivå än årsgenomsnitt).

Diagram 13
Heltidsstuderande sysselsatta, första kvartalet 1987–2011

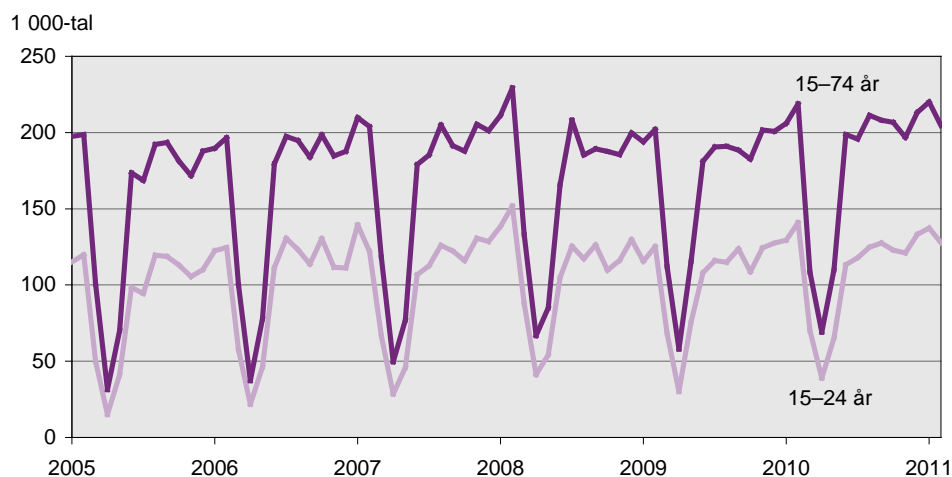
Källa: AKU, kvartalsdata

Att studerande också arbetar är som framgår inget nytt fenomen. Det har en betydande omfattning och motverkar "utbildningseffekten" – att ökad utbildning minskar antalet personer i arbetskraften. Antalet studerande sysselsatta har ökat över tiden, ungefär som det totala antalet studerande men mer ojämnt. Det sjönk under krisåren på 1990-talet men har legat litet jämnare under 00-talet. De heltidsstuderandes sysselsättning avser primärt korta deltidsarbeten och har därmed inte lika stor inverkan på antalet arbetade timmar.

Gruppen *heltidsstuderande* som också arbetar domineras förstås av ungdomar men det är också många över 24 år som kombinerar studier med arbete. Det finns också många *deltidsstuderande* som arbetar och då ökar antalet med omkring femtio procent och samtidigt ökar andelen äldre (se diagram i bilaga).

Antalet heltidsstuderande sysselsatta 15–74 år var 2005 runt 200 000 personer (under "läsåret") med en svag tendens till ökning. Av dessa var drygt hälften 15–24 år.

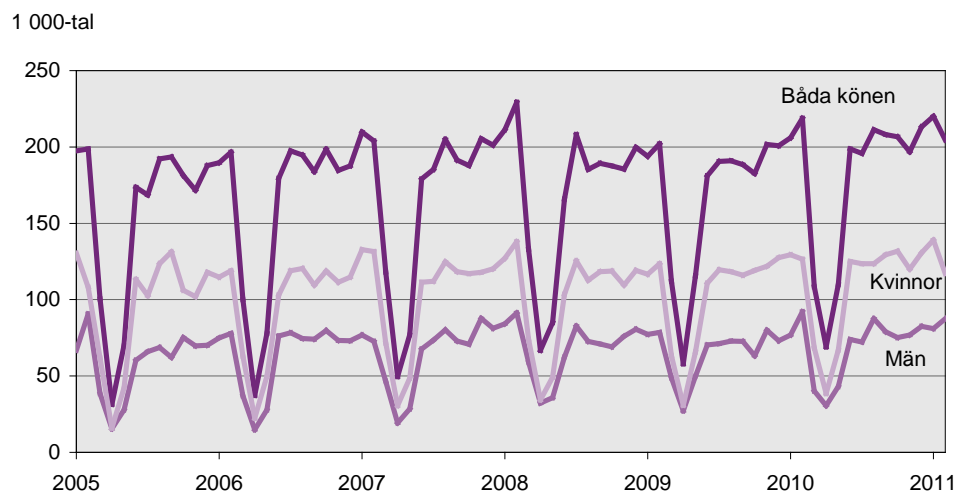
Diagram 14
Heltidsstuderande sysselsatta, 2005–2011

Källa: AKU, månadsdata

Andelen kvinnor i denna grupp rörde sig kring 60 procent och det motsvarar ungefär deras andel bland högskolestuderande. Kvinnor och män tycks ha ungefär samma benägenhet att kombinera studier med arbete men män arbetar något fler timmar per vecka.

Diagram 15
Heltidsstuderande sysselsatta 15–74 år, 2005–2011

Källa: AKU, månadsdata

Säsongsvängningarna är stora. Det gäller både *antal* och *andel* som kombinerar studier och arbete, där vi har låga tal på sommaren: de yngre med starka inslag av *sommarjobb* (när de numera ofta *inte* räknas som studerande). Det gäller också *genomsnittligt arbetade timmar* där de äldre jobbar fler timmar än yngre, utom på sommaren (när de snarare har *semester*).

Summering – sysselsättningen

En jämförelse mellan de båda kriserna visar tydliga skillnader i sysselsättningens utveckling. 1990-talets kris blev både djup och långvarig och präglade hela årtiondet. Krisen 2009–2010 inleddes också mycket häftigt och arbetsmarknaden vände snabbt nedåt. Men det visade sig snart att krisen inte skulle bli lika allvarlig.

Nedgången i *antalet* sysselsatta var under 90-talskrisen nära 600 000 individer – nedgången 2008-2009 var mindre än en femtedel eller drygt 100 000. *Andelen* sysselsatta sjönk 1990-97 från 83 till 71 procent eller med drygt 12 procentenheter. Den sjönk från 76 procent 2008 till drygt 73 vid slutet av 2009 eller med mindre än 3 procentenheter – en nedgång som var ungefär en fjärdedel av nedgången på 90-talet (samma bild för 15–74 år, från 67 procent till drygt 64). Sysselsättningen i den senaste arbetsmarknadskrisen påverkades av den ekonomiska krisen men utan stark krisprägel.

Återgången till en tidigare nivå var också mycket svag på 90-talet. Av nedgången i *antal* på nära 600 000 personer hade vid årtiondets slut (läs 2001) något mer än hälften tagits tillbaka. Våren 2011 hade däremot antalet sysselsatta klart passerat toppnivån 2008. Man kom vidare i *andel* på 1990-talet aldrig tillbaka mer än på en nivå som låg ungefär 8 procentenheter under 1990 års nivå. Våren 2011 låg andelen drygt 1 procentenhet under 2008 års nivå. Den goda sysselsättningsutvecklingen efter den senaste

krisen understryks av ökningen i antalet arbetade timmar. Ett allvarligt problem är den låga sysselsättningsnivån för utrikes födda.

Den långsiktiga nivåjämförelsen måste ta hänsyn till "utbildningseffekten" som kontinuerligt har sänkt sysselsättningsandelen, dock inte lika snabbt på 00-talet, och till studerande som kombinerar numera studier med arbete. Invandringen har haft större sänkande effekter åren 2005–2011 än tidigare.

Äldre har under senare år ändrat beteende och arbetar nu mer än tidigare (se Wadensjö). Den åldersmässiga "kärnan" i arbetskraften är ändå 20–64 år.²⁵ Ändringar i åldersstrukturen kan således återverka på antal och andel sysselsatta. En ökad andel av åldersgrupper med låga sysselsättningsstal har under senare år något dämpat ökningen i sysselsättningen. Utvecklingen under och efter den senaste krisen bör också ses mot bakgrund av en betydligt svårare internationell ekonomisk kris än under 1990-talet.

Tidsmönstren skiljer sig en del för kvinnor och män: män har drabbats litet tidigare i nedgångarna och svängningarna har varit litet större. Kvinnorna var nästan ikapp männens sysselsättningsnivå 1990 – det skiljde några procentenheter. Det har ändrats väldigt litet sedan dess.

5 Arbetslösheten

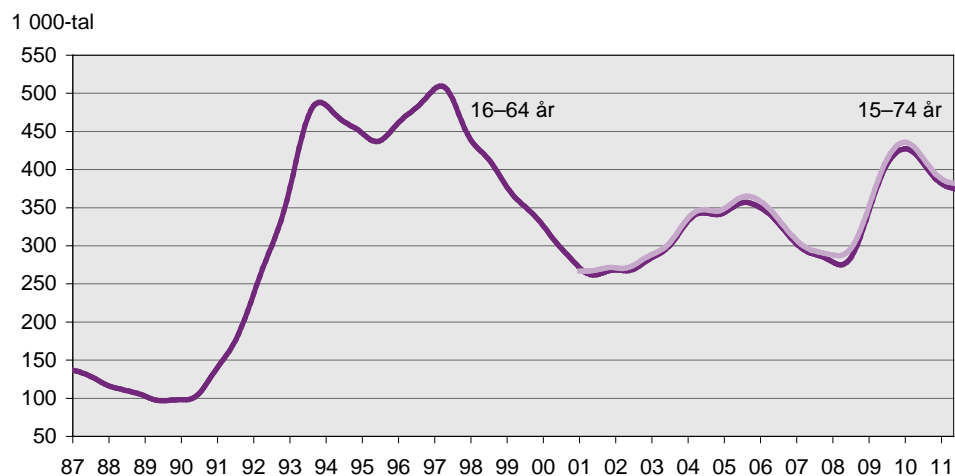
Arbetslösheten är svår att mäta och jämföra. Det kan vara svårt att avgränsa sysselsättning mot arbetslöshet men ännu svårare är att dra en gräns mellan arbetslöshet och personer utanför arbetskraften.

Antalet arbetslösa var oerhört lågt 1990, omkring 100 000 (med nutida definitioner). Från september 1990 steg det snabbt till nära 500 000 i slutet av 1993. Efter en mindre nedgång uppgick antalet arbetslösa till över 500 000 under första halvåret 1997 vilket innebär en ökning med omkring 400 000 personer sedan 1990. Sedan sjönk antalet arbetslösa stadigt fram till mitten av 2001, ned till omkring 260 000 personer. Vi har därefter haft en måttlig uppgång (2001–05) och en måttlig nedgång (2006–08). Sedan kom krisen.

Vändningen uppåt i arbetslösheten kom i mitten av 2008. Arbetslösheten steg fram till årsskiftet 2009/10 då en vändning nedåt började för män, något senare för kvinnor. Som mest uppgick antalet arbetslösa till omkring 435 000 personer (15–74 år), en ökning med knappt 150 000 från sommaren 2008. Uppgången var mindre än hälften mot 90-talets uppgång, dock från en högre nivå. Nedgången har sedan gått ganska långsamt. Antal arbetslösa var i maj 2011 omkring 380 000 (och sjönk ytterligare i juli).

²⁵ Se AKU:s temarapport för 2011, kv 2.

Diagram 16
Antal arbetslösa, 1987-2011

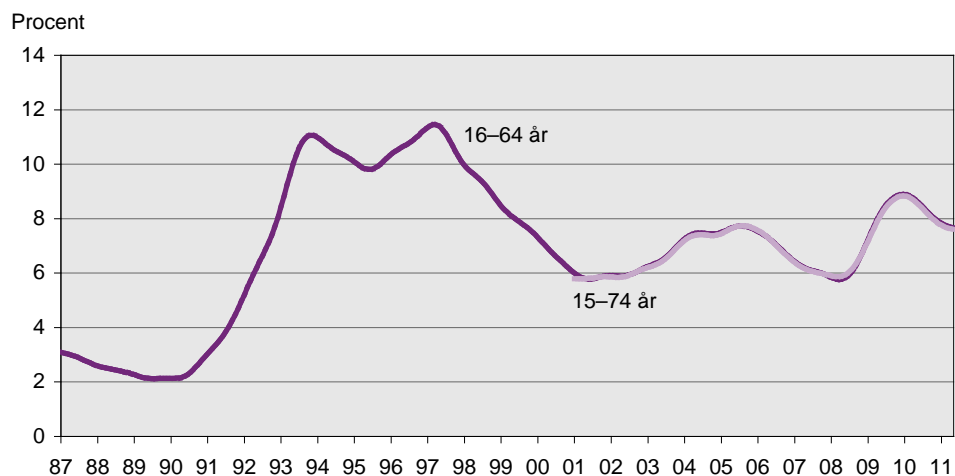

Källa: AKU. Säsongrensade trendvärden, månadsdata

Andelen arbetslösa låg 1990 något över 2 procent och steg till 11 procent under vinterhalvåret 1993/94 (klart högre för män än för kvinnor). Både ökningen och nivån var helt unika för Sverige men efter en nedgång 1994-95 ökade arbetslösheten 1997 till en ännu något högre nivå (och nu ganska lika för kvinnor och män). Efter en nedgång till just under 6 procent 2001 ökade den till nära 8 procent (2005) för att sedan sjunka tillbaka under 6-procentnivån före krisens början under 2008. Uppgången var snabb men hejdades vid årsskiftet 2009/10 med som mest upp till 9 procent arbetslöshet. Det var en uppgång på omkring 3 procentenheter mot drygt 9 på 1990-talet. Nedgången därefter har varit långsam (juli 2011: 7,5 procent).

Arbetslösheten har utvecklats något olika för kvinnor och män. Den var något högre för män 2000-2004. Uppgången fram till 2008 gynnade männen men de drabbades också hårdare av krisen för att sedan åter gynnas av uppgången. Våren 2011 hade kvinnorna något högre arbetslöshet

Diagram 17
Andel arbetslösa av arbetskraften (relativa arbetslöshetsstalet), 1987-2011

Källa: AKU. Säsongrensade trendvärden, månadsdata

Det bör framhållas att 1990-talets uppgång i arbetslösheten skedde från en lägre nivå. Det är därför inte alls lika stora nivåskillnader i respektive kris. Antalet arbetslösa var på 1990-talet som högst över 500 000 och under den senaste krisen som högst 435 000 (något mindre för 16–64 år). Andelen arbetslösa var på motsvarande sätt som högst över 11 procent på 90-talet mot 9 procent årsskiftet 09/10. Det har sitt intresse att i en krisanalys jämföra både förändringarnas storlek och nivåerna.

I en jämförelse över tiden bör, som framhållits, befolkningsutvecklingen (i arbetsföra åldrar) beaktas. Den kan förväntas påverka arbetskraftens båda delkomponenter: sysselsatta och arbetslösa. En ökning skulle vid ett oförändrat arbetsmarknadsläge öka *antalet* sysselsatta och arbetslösa utan att *andelarna* (sysselsättningsgraden och den relativa arbetslösheten) ökar. Således ökade antalet sysselsatta under åren 2005–2011 utan att andelen (just) ökade. Antalet arbetslösa ökade rätt kraftigt 2009–10 men andelen översteg inte nio procent.

I konjunktursvängningar går sysselsatta och arbetslösa åt olika håll – arbetskraften har därför en tämligen stabil utveckling. Man bör uppmärksamma om kurvorna tar ut varandra – varvid arbetskraften skulle var oförändrad. I kriser är nedgången i sysselsättning ofta mycket större än uppgången i arbetslöshet – varvid en stor mängd personer försvinner från arbetsmarknaden. Även *utanförskapet* har sina konjunktursvängningar som bör uppmärksammas.

Nedgången i arbetslösheten efter vändningen har i båda kriserna varit långsam. Den gick under 90-talet aldrig ned igen mer än till 7,6 procent (fjärde kvartalet 1999) men nådde litet senare 6 procent. Nedgången från 2010 har inte nått ned till den nivån.

Det kan finnas ett kanske oväntat saksamband mellan den goda utvecklingen för sysselsättningen och den dåliga utvecklingen för antalet arbetslösa. Åtgärder för att upprätthålla incitamenten för att söka sig till arbetsmarknaden kan ha lett till att fler har sökt arbete. Teknikutvecklingen kan ha underlättat och påverkat individernas sökintensitet. En del har fått arbete och registrerats som sysselsatta men andra har blivit arbetslösa. Åtgärder för att inte belasta sjukförsäkringen med personer som primärt har arbetsmarknadsskäl för kontakterna med sjukförsäkringen kan ha gett liknande effekter. Övergången från "utanförskap" in i arbetskraften har varit betydande enligt flödesstatistiken i AKU. Åtgärder för att öka arbetsutbudet kan ha gett en "struktureffekt": de nytillkomna grupperna har inte samma möjligheter att få jobb som andra. Men utanförskapet är inte nödvändigtvis större (om än tydligare) om personer utan jobb inräknas i arbetskraften (som arbetslösa). Det är av intresse om arbetslösheten emanerar från gruppen sysselsatta (typ avskedade) eller från gruppen utanför arbetskraften.

Ett ökat arbetskraftsutbud kan ge både fler sysselsatta och fler arbetslösa och dessutom ge en selektering som förändrar arbetskraftsstrukturen. Man bör då skilja på två typer av (eller orsaker till) ett ökat arbetskraftsutbud:

- En befolkningsökning (i arbetsföra åldrar)
- En ökning i arbetskraftstalet (vid oförändrad befolkning)

Analysen avser primärt det senare alternativet.

En ökad arbetskraftsefterfrågan (fler jobb) kan på motsvarande sätt ge en ökning av både tillsatta och lediga platser (och även dessa vakanser kan påverka jobbstrukturen). En samtidig ökning av både ledig arbetskraft (arbetslösa) och lediga jobb (vakanser) skulle innebära att den s.k. Beveridgekurvan försämraras och motiverar åtgärder som förbättrar arbetsmarknadens funktionssätt – för att nu anknyta till gamla LO-ekonomer som Rudolf Meidner och Gösta Rehn.²⁶

Utbildning och arbetslöshet – särskilt ungdomar

Den kvardröjande arbetslösheten har inte minst drabbat ungdomar (15–24 år). Arbetslösheten i denna grupp har under många år legat på omkring 20–25 procent, under krisen ännu högre (särskilt för män). Det är en mycket hög nivå.

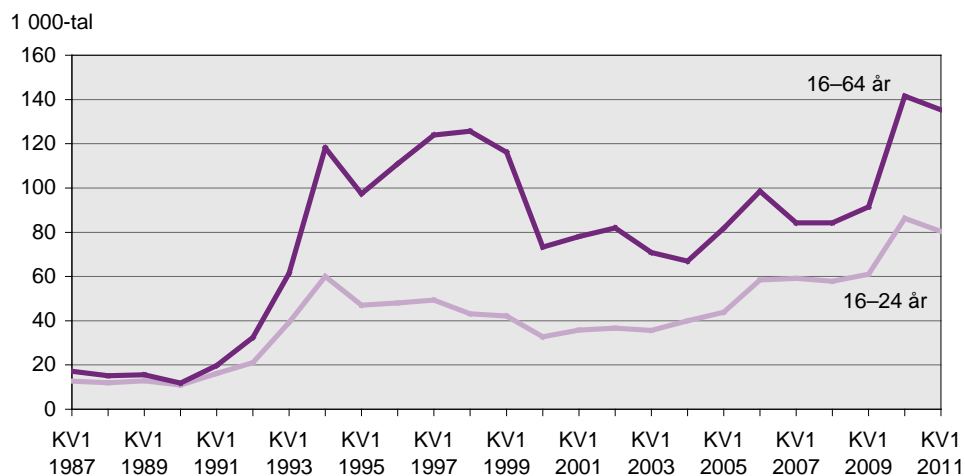
Man bör notera att denna nivå inte avser hela åldersgruppen. En mycket stor andel av gruppen 15–24 år studerar och räknas inte till arbetskraften. En del av dessa har också jobb och räknas då som sysselsatta – totalt har ca 40 procent av gruppen ett jobb. Men särskilt bland 15–19 år är större delen heltidsstuderande. När vi talar om ungdomsarbetslöshet avses arbetslösheten bland dem som tillhör arbetskraften men de flesta heltidsstuderande gör inte det. Ungdomsarbetslösheten (liksom annan arbetslöshet) relateras inte till hela åldersgruppen utan till arbetskraften (som för denna grupp ligger på ungefär 50 procent). På denna punkt föreligger en hel del missförstånd. 25 procent ungdomsarbetslöshet betyder inte att 25 procent av åldersgruppen 15–24 år är arbetslösa.

Även heltidsstuderande kan, som framgått, söka jobb och därmed räknas som arbetslösa. Det gäller alla 15–74 år men har särskild bäring på ungdomarna. Detta är inget nytt och har gällt hela perioden men det ökade antalet studerande har ökat frågans kvantitativa betydelse. Vi har även här ett diagram från AKU över perioden 1987–2011, första kvartalet.

Frågan om heltidsstuderande som söker jobb började uppmärksammas i AKU en bit in på 1980-talet. Det handlade då om några tusen individer men antalet ökade, särskilt för 25–64 år, när krisen började efter 1990. Det rörde sig 1990 om cirka 10 000 personer men ökade till en nivå över 100 000 personer under åren 1994–99 (för första kvartalet). Det sjönk sedan till en lägre nivå kring 80 000 personer med en tendens till ökning från 2005 och en snabb ökning under krisen 2009–20. Antalet heltidsstuderande arbetslösa var då uppe i 140 000 personer, varav 80 000 ungdomar.

²⁶ För ytterligare analys av Beveridgekurvan se Sveriges ekonomi 2011, nr 2 (SCB).

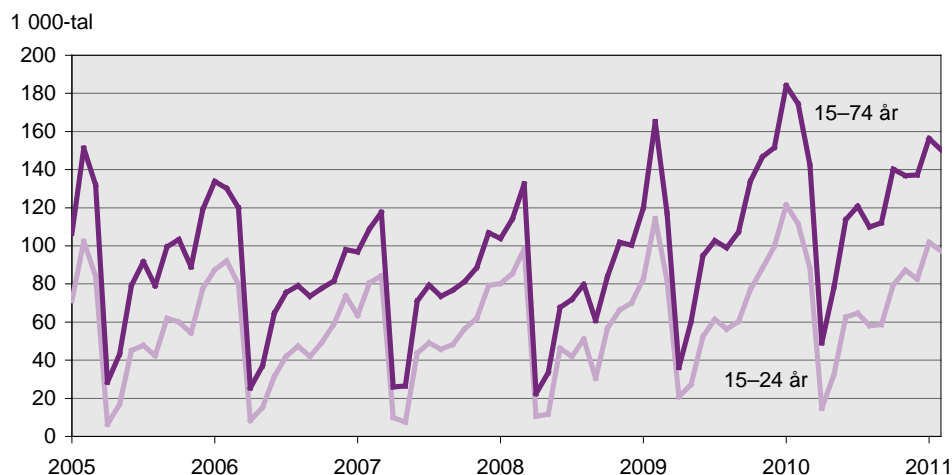
Diagram 18
Heltidsstuderande arbetslösa, första kvartalet 1987–2011

Källa: AKU, kvartalsdata

Antalet heltidsstuderande som samtidigt är arbetslösa varierar mycket starkt över året som framgår av ett diagram för åren 2005–2011 som inkluderar alla månader. Det är som högst under våren (kv 2) när ett stort antal studerande söker jobb för sommaren – och då räknas som arbetslösa redan från våren²⁷ – och lägst under sommaren (då de ofta inte räknas som studerande). Helårssiffror räcker inte för att beskriva denna variation och ett enskilt kvartal representerar inte hela året. Ökningen under krisen framgår tydligt även här och gäller inte bara ungdomar.

Diagram 19
Heltidsstuderande arbetslösa, 2005–2011

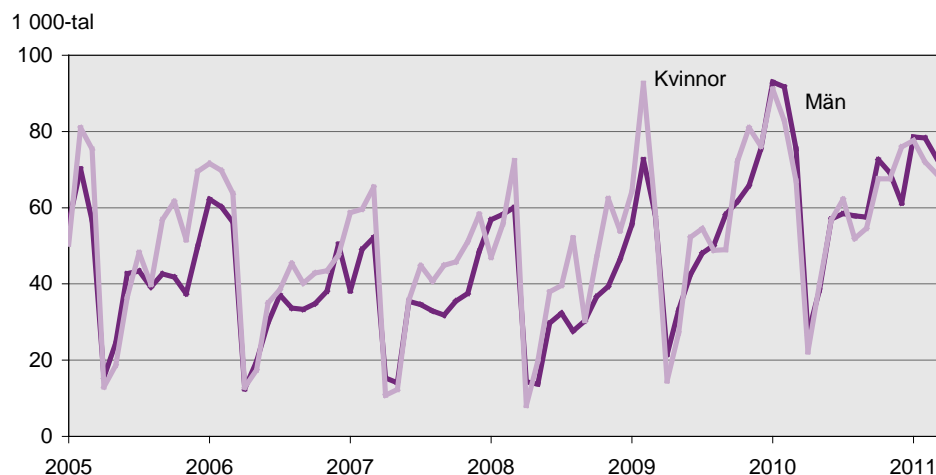

Källa: AKU, månadsdata

²⁷ Tolkningen är inte glasklar – den utgår från följande formulering: Arbetslösa omfattar även personer som har fått ett arbete som börjar inom tre månader, förutsatt att de skulle ha kunnat arbeta referensveckan eller börja inom 14 dagar från referensveckans slut. Men resultatet av formuleringen är väl synligt i statistiken.

En uppdelning av heltidsstuderande arbetslösa på kön visar inte några stora skillnader i vare sig nivå eller utveckling över tiden. Säsongsvariationerna har varit något större för kvinnor men mindre påtagligt på senare år.

Diagram 20
Heltidsstuderande arbetslösa, 2005–2011

Källa: AKU, månadsdata

Heltidsstuderande som söker arbete förklarar numera en rätt stor del av *den totala arbetslösheten* – under det senaste året handlar det om mer än 30 procent. Ungdomskullarna minskade med omkring 140 000 personer under 90-talet (från 1 060 000 till 920 000, 16–24 år) men ökade under hela 00-talet med över 200 000 personer (för 15–24 år från 1 025 000 i jan 2001 till nära 1 250 000 i början av 2011). Det förklarar en liten del av skillnaderna mellan krisperioderna. Det ökande antalet ungdomar bidrar samtidigt till aktuella svårigheter att få ned arbetslösheten.

Heltidsstuderande finns främst bland ungdomarna. De utgjorde huvuddelen av denna grupp fram till 90-talskrisen men då började även övriga åldersgrupper att mer påtagligt bidra till gruppens storlek. Under krisens senare del var dessa äldre t.o.m. något fler men deras andel avtog en del efter 1998 (efter kunskapslyftet). Antalet heltidsstuderande 16–24 år som sökte jobb var på 90-talet drygt 40 000 under krisen men sjönk något mot slutet av 90-talet och låg sedan i början av 00-talet på en nivå kring drygt 30 000 – en tämligen jämn utveckling med stora säsongsvariationer. Nivån höjdes efterhand. När krisen inleddes från hösten 2008 låg antalet heltidsstuderande arbetslösa 15–24 år omkring 60 000 personer och ökade starkt under krisen (och snarast ännu mer bland äldre) men har avtagit något våren 2011.

Heltidsstuderande som söker arbete förklarar en stor del av *ungdomsarbetslösheten*. Ungdomsarbetslösheten låg 2010 på omkring 160 000 personer, varav omkring 70 000, drygt 40 procent, var heltidsstuderande som sökte arbete.

Låt oss ta ett exempel på hur det då kan se ut. Ungdomsarbetslösheten var i april 2010 omkring 30 procent eller 194 000 personer. Av dessa var 122 000 heltidsstuderande som sökte jobb – det är mer än 60 procent. För hela grup-

pen 15–74 år var motsvarande siffror 9,5 procent eller 472 000 arbetslösa, varav 184 000 var heltidsstuderande – det motsvarar nära 40 procent.

Detta aktualiserar en viktig aspekt i analysen av arbetsmarknaden: *dess heterogena karaktär*. Det finns stora skillnader inom grupper som sysselsatta och arbetslösa. Bland sysselsatta finns skillnader i arbetade timmar, i typ av jobb, i trygghet i anställningen, i lön osv. Bland arbetslösa finns stora skillnader i volymen av outnyttjat arbetsutbud, i graden av arbetsmarknadsanknytning (eller omvänt av utanförskap), i typ av kompetens för olika arbetsuppgifter, i ekonomisk arbetslöshetsersättning, i möjligheten att finna alternativa användningar av tiden osv. Heterogeniteten är särskilt stor för gruppen arbetslösa och det gäller både den ekonomiska och den sociala situationen för dem.

Man kan därför inte utan vidare jämställa en grupp som heltidsstuderande som söker jobb med alla övriga arbetslösa. De efterfrågar t.ex. i regel inte lika stora mängder arbete (och är i den meningen olika mycket arbetslösa – jämför undersysselsatta). De heltidsstuderande kan i allmänhet anses ha en vettig verksamhet att ägna sig åt. De flesta betraktar sig primärt som studerande. Det gäller inte andra arbetslösa i samma utsträckning.

Slutsatsen är inte att redovisningen i AKU är felaktig. Det är tvärtom *angeläget* att AKU anstränger sig att allsidigt redovisa arbetslösheten och utanförskapet. Men man bör göra en rimlig *tolkning* av statistiken:

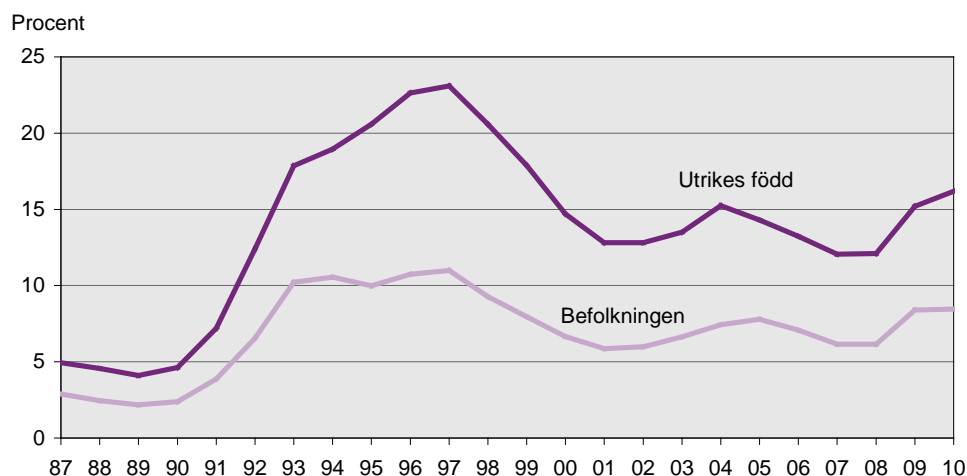
- Ungdomsarbetslösheten är inte 25 procent av åldersgruppen utan av ungefär halva åldersgruppen (den som tillhör arbetskraften)
- Ungdomsarbetslösheten utgörs till en stor del – över 40 procent – av heltidsstuderande som söker jobb (utan att få jobb). Det är en grupp som inte utan vidare kan jämföras med övriga arbetslösa.

Men även i en rimlig tolkning kan man hävda att ungdomsarbetslösheten är hög. Ungdomarna har stora problem att introducera sig på arbetsmarknaden. Både arbetsrätt och löneavtal prioriterar dem som redan ingår i gruppen sysselsatta. Deras utbildning leder inte alltid till jobb. Det är rätt att AKU belyser problemen.

Invandringen

En annan grupp som har, delvis likartade, svårigheter att introducera sig på den svenska arbetsmarknaden är invandrarna. Det tar sig uttryck i både lägre andel sysselsatta och högre arbetslöshet än hela befolkningen, med likartade mönster över tiden: hårt drabbade under 90-talskrisen med återhämtning mot årtiondets slut och sedan en kvardröjande hög arbetslöshet, särskilt för kvinnorna. Den ökande andelen utrikes födda är en del av förklaringen till den höga och kvardröjande arbetslösheten under senare år men deras arbetslöshet är dock lägre nu än under 90-talskrisen.

Diagram 21
Andel arbetslösa av arbetskraften för utrikes födda samt hela befolkningen
16–64 år, 1987–2010

Källa: AKU, årsdata

Summering – arbetslösheten

En jämförelse av arbetslösheten i de båda kriserna måste åter betona skillnaderna. Det är mycket stora skillnader i *arbetslöshetens uppgång*: antalsmässigt 400 000 arbetslösa mot 150 000, andelsmässigt: 9 procentenheter mot 3. Det är betydligt mindre skillnad i *arbetslöshetens nivå*: 500 000 arbetslösa mot 435 000 eller drygt 11 procent mot 9. Vändningen 2010 kom dock mycket snabbare. Även arbetslösheten vittnar om att den senaste arbetsmarknadskrisen inte var en kris av 90-talstyp trots den svåra finansiella världskrisen. Den långsamma nedgången kan även återspegla en försvagad konjunkturuppgång.

Den *höga* arbetslösheten under 2009–10 motiverar talet om en arbetsmarknadskris under dessa år. Man måste framhålla ytterligare en aspekt som snarast avser utvecklingen *efter* krisen. Det är *den höga kvardröjande arbetslösheten*, särskilt bland grupper som ungdomar och invandrare. Den kan betraktas som ett allvarligare problem för arbetsmarknaden än en mer tillfällig kristopp kring 2009. Det finns en del specifika förklaringar till den: typ det ökade arbetskraftsutbudet som ökar både sysselsättning och arbetslöshet, heltidsstudier som söker jobb, en ökad invandring – och invandrarnas (bristande) möjligheter att få arbete. Den är ett tecken på att arbetsmarknaden fungerar sämre och motiverar en analys av arbetslöshetens karaktär och arbetsmarknadens funktionsförmåga. Det kan ha blivit svårare att minska arbetslösheten – som vi nu mäter den.

6 Avslutande summering

Jämförelser mellan kriser under olika tidsepoker har sina problem. Trots svårigheter kan man göra en del jämförelser mellan 1990-talet och den senaste krisen.

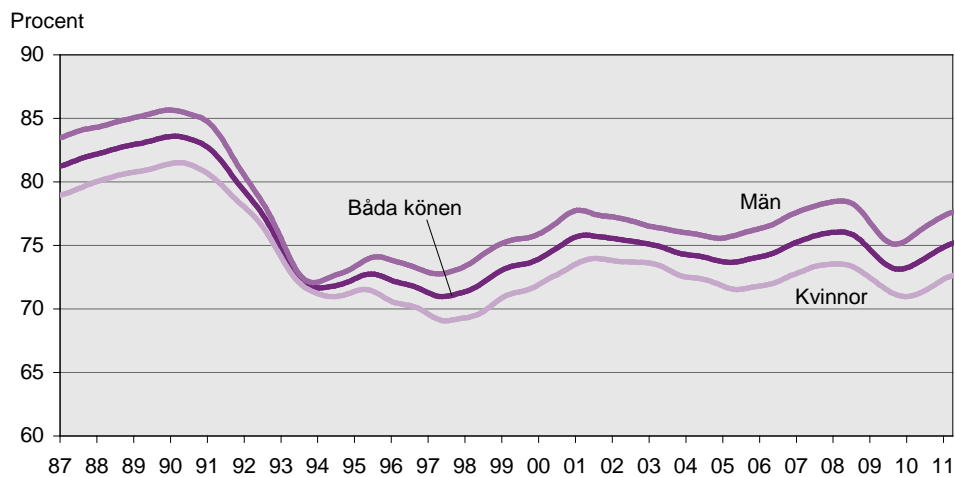
- 1) Arbetskraften utvecklades mycket olika under de båda kriserna. Antalet personer i arbetskraften sjönk kraftigt under 90-talet men utvecklades sedan positivt och sjönk aldrig under den senaste krisen. Den positiva bedömningen förstärks mot bakgrunden av en underliggande trend nedåt för arbetskraftsdeltagandet (ökad utbildning, fler äldre, fler utlandsfödda).
- 2) En förklaring är att sysselsättningen utvecklades mycket positivt under den senaste krisen i jämförelse med 90-talskrisen. En *ökning* med omkring 300 000 personer 2005–2011 – trots krisen – och en *måttlig minskning* under krisen med drygt 100 000 personer. Sysselsättningsgraden ligger våren 2011 på en något högre nivå än våren 2005 – trots ett ökat antal personer i utbildning. Antalet arbetade timmar har under uppgången från hösten 2010 ökat mer än antalet sysselsatta.
- 3) Den stora invandringen under senare år har ökat antalet sysselsatta men minskat andelen, särskilt för kvinnorna. Det kan vara en med tiden avklingande effekt.
- 4) Arbetslösheten har våren 2011 gått ned på en nivå som ungefär motsvarar 2005 års nivå men den har inte kommit ned till förkrisnivån från 2008. Det är alltså en klar skillnad i utvecklingen mellan sysselsättning och arbetslöshet: den har varit mycket sämre för arbetslösheten. Båda kan ha påverkats av en försvagad konjunkturuppgång.
- 5) Arbetsmarknaden har på en del punkter ändrat karaktär. IT-tekniken kan ha skapat en ökad sökintensitet. Inriktningen på att öka arbetsutbudet har ökat både sysselsättningen och arbetslösheten. Den marginella utbudsökningen består sannolikt till en del av svårplacerade grupper, ofta ett inflöde från personer utanför arbetskraften. De ger en förändrad utbudsstruktur som till en del förklarar den kvardröjande arbetslösheten i en uppgångsperiod. De har sannolikt också en relativt låg volym arbetade timmar.
- 6) De heltidsstuderandes beteende (och eventuella beteendeförändring) – att de i (ökad) utsträckning söker jobb vid sidan av sina studier, varav en del får och en del inte får jobb – påverkar både sysselsättning och arbetslöshet. Det är särskilt påtagligt (i procent räknat) för arbetslösheten. Det förklarar en mycket stor del av ungdomsarbetslösheten och en del av ökningen i den (och den ringa minskningen på senare tid). Det återverkar även tydligt på arbetslösheten för hela gruppen 15–74 år. Dessa studerande ger ett relativt litet bidrag till arbetade timmar.
- 7) Ökad invandring och ökat antal utländska studerande har en del likartade effekter. Man bör därför förvänta sig en högre arbetslöshet så länge dessa faktorer verkar.
- 8) Det kan vara skäl att diskutera de tre här använda begreppens användbarhet. *Arbetslöshet* har ett uppenbart intresse som mått på både ekonomiskt resursslöseri och socialt elände. Men det är ett både svårångat och heterogent begrepp och *måtten* på arbetslöshet bör användas med stort omdöme. Som mått på vad som faktiskt händer på arbetsmarknaden, vilka aktiviteter som utförs, är *sysselsättningen* det bästa begreppet och som mått på sysselsättningen bör *antalet arbetade timmar* särskilt lyftas fram i all arbetsmarknadsstatistik. Därtill har *arbetskraften* – som mått på utbudet av arbetskraft och samtidigt efterfrågan på arbete – ett stort självständigt intresse för att belysa arbetsmarknadens attraktionskraft och för att redovisa de befintliga arbetskraftsresurserna.

Mot denna bakgrund har den beskrivning som getts av den senaste krisen ofta varit i sak överdrivet kritisk och i efterhand alltför alarmistisk. Jämförelsen med 1990-talet var missvisande. Bedömningen av det aktuella läget var länge alltför negativ och prognoserna har, i efterhand, visat sig alltför pessimistiska. Men den kvardröjande arbetslösheten kräver alltjämt stor uppmärksamhet.

Bilagor med diagram

Bilagediagram 1

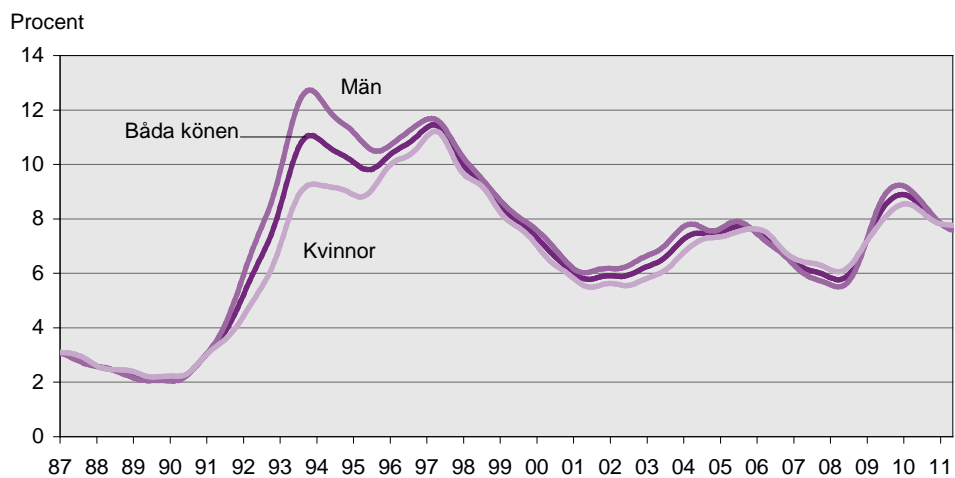
Andelen sysselsatta av befolkningen (sysselsättningsgrad) 16–64 år, 1987–2011

Källa: AKU. Säsongrensade trendvärden, månadsdata

Bilagediagram 2

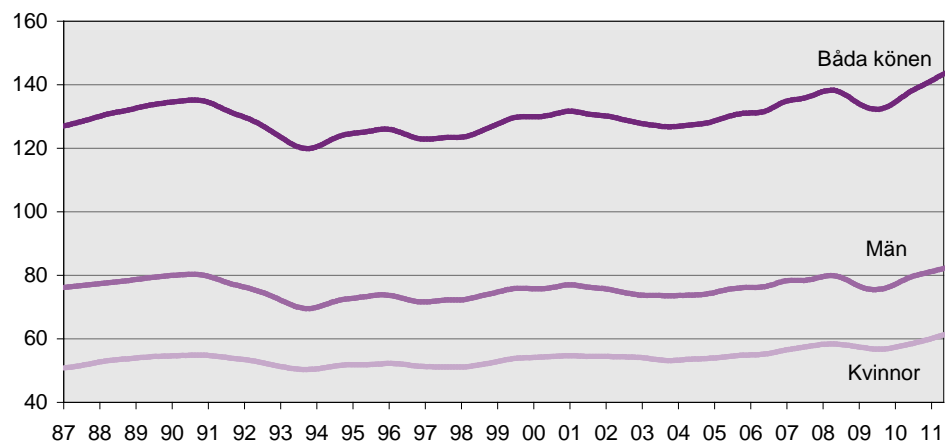
Andelen arbetslösa av arbetskraften (relativa arbetslöshetsstalet) 16–64 år, 1987–2011

Källa: AKU. Säsongrensade trendvärden, månadsdata

Bilagediagram 3**Totalt antal arbetstimmar per vecka för sysselsatta 16-64 år, 1987-2011**

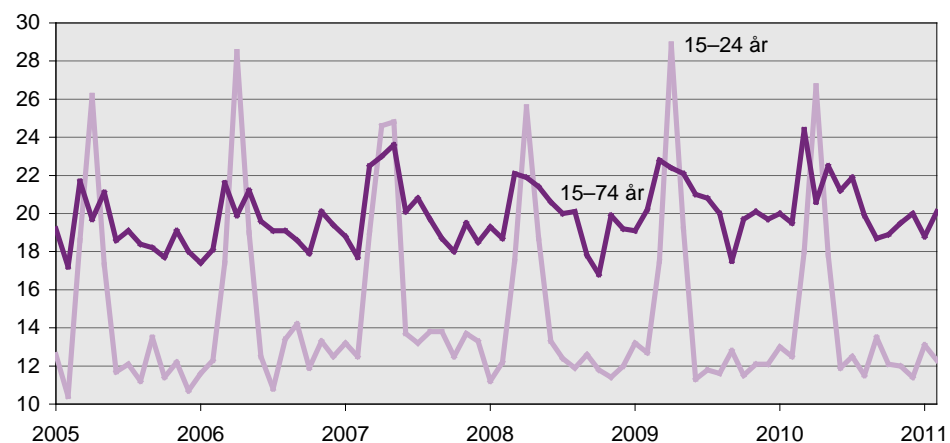
Miljoner timmar

Källa: AKU. Säsongrensade trendvärden, månadsdata

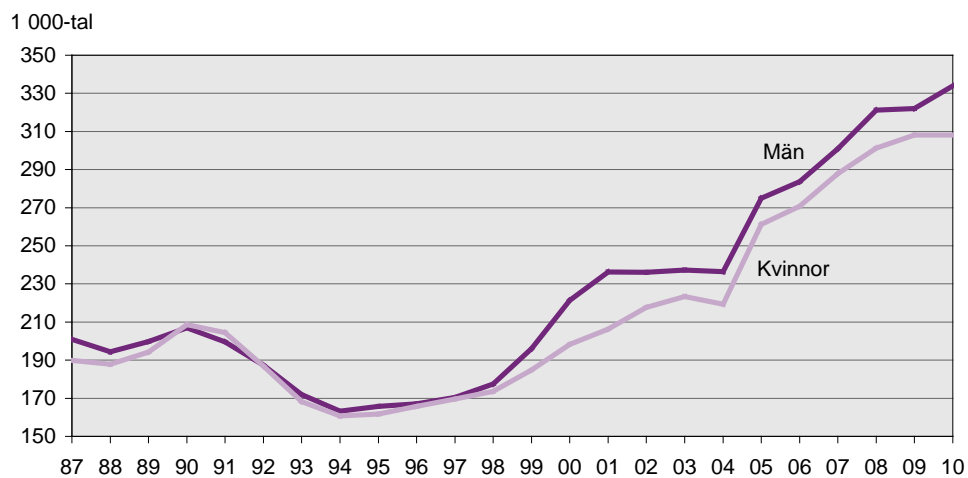
Diagram 4**Genomsnittligt antal arbetade timmar per vecka för sysselsatta som studerar 2005-2011**

Antal timmar

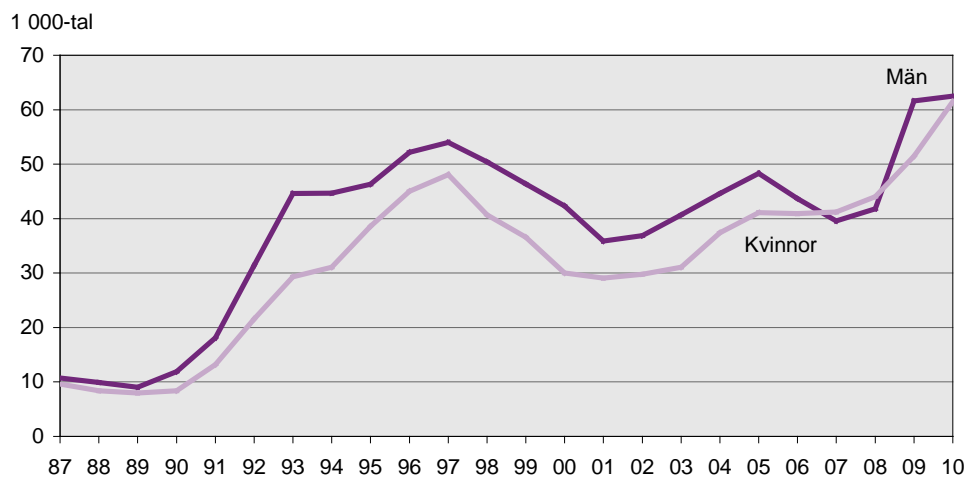
Källa: AKU, månadsdata

Diagram 5
Antal sysselsatta bland utrikes födda 16–64 år, 1987–2010

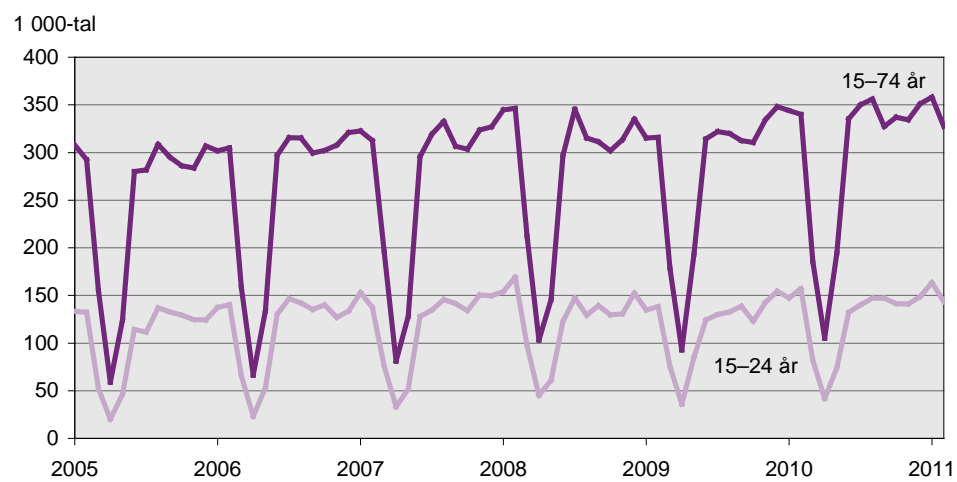
Källa: AKU, årsdata

Diagram 6
Antal arbetslösa bland utrikes födda 16–64 år, 1987–2010

Källa: AKU, årsdata

Diagram 7
Hel- och deltidstuderande sysselsatta, 2005–2011

Källa: AKU, månadsdata

Långtidsarbetslöshet och arbetslöshetstider i ett konjunkturperspektiv*

Johnny Zetterberg*
Docent, Arbetsförmedlingen

1 Inledning

Det är en allmän uppfattning att långvarig arbetslöshet medför både ekonomiska och sociala konsekvenser för individ och samhälle. Under de senaste årtiondena har arbetsmarknadsutvecklingen i många EU-länder resulterat i en omfattande långtidsarbetslöshet.²⁸ I den svenska debatten har långtidsarbetslöshet under senare år också kommit att förknippas med "utanförskap". En minskad långtidsarbetslöshet ökar anknytningen till arbetsmarknaden och ses därmed som en väg att minska utanförskapet. Mot den bakgrunden har frågan om långtidsarbetslöshet under många år stått högt upp på den ekonomiskt-politiska agendan. För att kunna analysera uppkomsten och orsakerna till långtidsarbetslöshet är det därför av stor vikt att kunna dokumentera och följa omfattningen av långtidsarbetslöshetens utveckling. Dessa möjligheter har dock varit begränsade i den officiella svenska arbetslöshetsstatistiken men är numera möjligt i och med redovisningen av den nya AKU-statistiken som innehåller uppgifter om arbetslöshetstider från och med slutet av 1980-talet.²⁹ I denna uppsats används den nya AKU-statistiken för att undersöka långtidsarbetslöshetens utveckling på den svenska arbetsmarknaden.

Ofta associeras långtidsarbetslöshet med strukturella eller icke-konjunkturella problem på arbetsmarknaden. I den arbetsmarknadsekonomiska litteraturen förklaras långtidsarbetslöshet som ett resultat av trögheter ("persistens") i anpassningen av arbetslösheten mot en jämvikt. En impli-

* Arbetsförmedlingen. E-post: johnny.l.zetterberg@arbetsformedlingen.se. På en tidigare version av uppsatsen har jag fått värdefulla synpunkter av Marie Gartell, Christer Gerdes och Ann-Christin Jans, Hassan Mirza och Daniel Samuelsson. Ansvar för kvarvarande fel och brister i uppsatsen ligger dock givetvis hos författaren. De tolkningar och slutsatser som framförs i uppsatsen delas inte nödvändigtvis av Arbetsförmedlingen.

²⁸ I Sverige brukar långtidsarbetslöshet vanligtvis avse personer som under en sammanhållande period varit arbetslösa i minst 6 månader. I internationella jämförelser förekommer också att långtidsarbetslösa definieras som personer med mer än 12 månaders arbetslöshet. Denna uppsats följer den svenska definitionen, se vidare avsnitt 5.

²⁹ I Sverige har möjligheterna varit begränsade att undersöka hur långtidsarbetslösheten har utvecklats efter arbetslöshetskrisen i början av 1990-talet eftersom officiella uppgifter över arbetslöshetstider inte har redovisats under stora delar av 1990-talet. Detta har föranlett bl a Finanspolitiska rådet (2010, 2011) att uttrycka viss frustration över de bristande möjligheterna att kunna följa utvecklingen av långtidsarbetslösheten över en längre tidsperiod. Denna "lucka" i arbetslöshetsstatistiken är numera avhjälpd i och med redovisningen av den nya AKU-statistiken som fullt ut är anpassat till ILOs definition av arbetslöshetsbegreppet. Avsnitt 4 i uppsatsen diskuterar utförligare bakgrunden till den tidigare begränsade statistikredovisningen.

kation av detta är att långtidsarbetslöshetens omfattning inte är statisk utan kan variera över tiden. Detta reser bl a frågan hur långtidsarbetslöshetens utveckling förhåller sig till den konjunkturella utvecklingen på arbetsmarknaden.

Syftet med denna uppsats är explorativt och avser att med utgångspunkt från den nya AKU-statistiken undersöka hur långtidsarbetslösheten har varierat på svensk arbetsmarknad och diskutera orsaker till dessa variationer. En slutsats som dras i uppsatsen är att det finns en postkonjunkturell eller "eftercyklisk" variation i långtidsarbetslöshetens utveckling som gäller generellt och för olika arbetslöshetsgrupper. En följd av detta är att långtidsarbetslösheten har varit betydligt mindre omfattande under 2000-talet än under 1990-talet vilket indikerar att risken för att långtidsarbetslösheten biter sig fast på en hög nivå tycks vara begränsad i Sverige. En annan slutsats är att variationen i långtidsarbetslöshetens utveckling främst beror på variationer i den generella utvecklingen av utflödessannolikheten att lämna arbetslöshet.

Uppsatsen är disponerad enligt följande. I nästa avsnitt sammanfattas några förklaringar till varför långtidsarbetslöshet kan uppkomma. Avsnitt 3 redogör för olika mått på långtidsarbetslöshet och arbetslöshetstider. I avsnitt 4 diskuteras hur arbetslöshetstiderna har redovisats i den tidigare och den nya AKU-statistiken. Avsnitt 5 redovisar hur långtidsarbetslösheten och arbetslöshetstiderna har utvecklats under perioden 1987–2010. I detta sammanhang diskuteras även orsakerna till variationerna i långtidsarbetslösheten. Avsnitt 6 sammanfattar uppsatsen.

2 Varför uppkommer långtidsarbetslöshet?

Arbetslöshet och därmed långtidsarbetslöshet uppkommer i stor utsträckning som ett resultat av brister i arbetsmarknadens anpassningsförmåga (funktionssätt). I en dynamisk ekonomi med en ständigt pågående strukturomvandling är arbetslöshet oundvikligt när t ex arbetskraft byter anställningar mellan expanderande och krympande branscher och företag eller vid andra övergångar på arbetsmarknaden som när individer träder in på arbetsmarknaden t ex efter avslutade studier. Så länge detta slag av (jämvikts-)arbetslöshet är kortvarig och av begränsad storlek kan den betraktas som nödvändig för att åstadkomma en effektiv fördelning av arbetskraftsresurserna. Karaktäristiskt för moderna ekonomier är också att arbetslöshet kan variera på grund av att ekonomins resursutnyttjande varierar. Vid fallande konjunktur minskar resursutnyttjandet i ekonomin och arbetslösheten ökar. När konjunkturen sedan vänder uppåt minskar arbetslösheten och över en "normal" konjunkturcykel återgår arbetslösheten till sin långsiktiga (jämvikts-)nivå. Men hur stora konsekvenserna av strukturella och konjunkturella förändringar faktiskt blir för arbetslösheten är i stor utsträckning beroende av arbetsmarknadens anpassningsförmåga. I det ideala fallet anpassar arbetsmarknaden de "störningar" som den drabbas av genom pris- och lönebildningen när utbudet och efterfrågan på arbetskraft förändras. De obalanser som ändå uppkommer i form av vakanser och arbetslöshet är då i detta fall av övergående och tillfällig natur.

Verklighetens arbetsmarknad är dock inte ideal utan kännetecknas av att det finns pris- och lönestelheter och andra friktioner som fördröjer eller förhindrar anpassningar mot jämvikt. Anpassningen av arbetslösheten mot jämvikt kan därför vara långsam och trögrörlig ("persistent") och kan leda till varaktiga obalanser på arbetsmarknadens olika delmarknader. En extrem form av persistens brukar benämnas "hysteresis" och innebär att arbetslösheten i själva verket aldrig återvänder till någon jämvikt.

I modern arbetsmarknadsteori är också utgångspunkten att arbetsmarknaden karaktäriseras av sökfriktioner som innebär att det är kostsamt för både arbetsgivare och arbetslösa att hitta varandra.³⁰ Samexistensen av lediga platser och arbetssökande individer tillsammans med den ständigt pågående strukturomvandlingen resulterar i en mångfald av sök- och matchningsprocesser som genererar flöden till och från arbetslöshet. Jämvikten på arbetsmarknaden kan då beskrivas som en "flödesjämvikt" vilken etableras när inflödet till arbetslöshet är lika stort som utflödet från arbetslöshet. Detta innebär att i jämvikt kommer de faktorer som bestämmer arbetslöshetens och sysselsättningens nivå att sammanfalla med de faktorer som etablerar flödesjämvikten. Arbetslöshetens nivå i jämvikt – jämviktsarbetslösheten – kommer att bestämmas av inflödet till arbetslösheten och arbetslöshetens varaktighet varav den senare ger en indikation eller ett mått på trögheten i anpassningen.

Hur varaktiga obalanserna blir på arbetsmarknaden kan med denna ansats analyseras i termer av hur lång tid en arbetslös kommer att vara kvar i arbetslöshet och hur lång tid det tar för arbetsgivarna att tillsätta en ledig plats med en lämplig arbetssökande. På en väl fungerande arbetsmarknad är dessa tider korta. Fungerar arbetsmarknaden däremot mindre väl riskerar djupa konjunkturedgångar, som ställer yrkesmässigt och geografiskt höga krav på arbetskraftens omställningsförmåga, att medföra varaktig arbetslöshet och därmed längre arbetslöshetstider.

Arbetslöshetens varaktighet beror dock inte bara på brister i arbetsmarknadens anpassningsförmåga utan också på styrkan av de konjunkturella och strukturella störningar som arbetsmarknaden utsätts för. Störningar som initialt medför kraftiga öknings i inflödet till arbetslöshet eller betydande minskningar i utflödet från arbetslöshet kan leda till kraftiga öknings i stocken av arbetslösa. Därmed ökar den potentiella risken för att fler arbetssökande blir långtidsarbetslösa. Dessutom ökar risken väsentligt för långtidsarbetslöshet om befattningar/jobb försvinner av strukturella orsaker. I konkreta termer kan det innebära att de som blir arbetslösa och som kommer från krympande branscher kan ha yrkeskvalifikationer som inte längre efterfrågas. Konsekvensen kan bli att humankapitalet hos vissa arbetssökande helt förloras i värde på arbetsmarknaden.

Liknande konsekvenser kan också uppkomma som en följd av demografiska förändringar i arbetskraften som leder till att arbetskraftens storlek och/eller sammansättning ändras. Eftersom ålderskohorterna i befolkningen varierar kan detta inträffa när särskilt stora kohorter av ungdomar träder in på arbetsmarknaden och/eller i samband med en betydande oförutsedd invandring av utrikes födda personer. Om arbetsgivarna uppfattar att dessa grupper av inträdare på arbetsmarknaden har en mer

³⁰ Se Pissarides (2000).

osäker produktivitet än annan arbetskraft kommer de att efterfrågas i mindre utsträckning och den potentiella risken för långtidsarbetslöshet kommer att öka bland dessa grupper.

När väl långvarig arbetslöshet uppkommit finns det mekanismer som kan konservera persistensen. I förlängningen kan detta leda till att arbetslösheten biter sig fast på en högre nivå än tidigare även när konjunkturen vänder uppåt. Det finns flera möjliga orsaker till att arbetslösheten kan tendera att fastna på en högre nivå. En utgångspunkt är att möjligheterna att finna ett arbete inte är lika för alla arbetslösa utan varierar med de arbetslösas individ- och arbetsmarknadskaraktäristika. Centralt i detta sammanhang är hur länge som individen har varit arbetslös. I allmänhet visar empiriska observationer mellan arbetslöshetstid och övergångsfrekvenser till arbete att sannolikheten att finna ett arbete är betydligt högre för arbetslösa med korta arbetslöshetstider än för arbetslösa med långa tider, dvs det finns ett statistiskt observerat negativt varaktighetsberoende i arbetslöshetstiderna.³¹

Att sannolikheten att finna ett arbete avtar med längden på arbetslöshetstiden kan förklaras av (negativt) genuint varaktighetsberoende och/eller av att det vid rekryteringen finns sorteringsprocesser (heterogenitet) bland de arbetslösa. Båda dessa hypoteser kan förklara varför en initial störning som leder till kraftig ökning av arbetslösheten så småningom medför en ökad andel långtidsarbetslösa. Frågan om varaktighetsberoende har viktiga policyimplikationer eftersom det i sådant fall kan vara av värde att utforma en politik som förhindrar arbetslösa att bli långtidsarbetslösa medan heterogenitet mer handlar om att utforma politiken mot särskilt utsatta grupper oavsett hur länge de har varit arbetslösa.

Hypotesen om ett genuint negativt varaktighetsberoende innebär att långvarig tid i arbetslöshet i sig minskar möjligheterna att få ett arbete. Ett sådant negativt beroende kan uppkomma via olika vägar. En orsak är att långtidsarbetslöshet leder till humankapitalförluster inte bara genom att frånvaro från arbete leder till förlorad kompetens utan också genom att frånvaron ger mindre möjligheter att upprätthålla och förbättra konkurrensförmågan. Detta gör de långtidsarbetslösa mindre attraktiva än de som nyligen har haft ett arbete. En annan orsak är att de långvarigt arbetslösa ger upp och i mindre utsträckning söker jobb. Ju längre tid i arbetslöshet desto mindre upplever nog den arbets sökande möjligheterna att kunna få ett arbete. Detta påverkar självkänslan negativt och leder till minskad motivation och mindre ansträngningar att söka arbete och därmed mindre chanser att få ett arbete. En tredje orsak är arbetsgivarnas inställning till de långtidsarbetslösa. Arbetsgivarna drar sig för att anställa långtidsarbetslösa eftersom de betraktar dem som mindre produktiva även om de formellt har motsvarande meriter och kvalifikationer som korttidsarbetslösa. Arbetslöshetstidens längd blir med andra ord ett urvalsinstrument som signalerar en lägre produktivitet, särskilt när antalet arbets sökande är många och arbetsgivaren är osäker om den arbets sökandes produktivitet.

Detta utesluter dock inte att det periodvis under arbetslöshetsperioden kan finnas beteenden på arbetsmarknaden som implicerar ett positivt varaktighetsberoende i arbetslöshetstiderna. Detta gäller t ex om arbetslöshetsför-

³¹ Se t ex Harkman (1999).

säkringen är utformad med en tidsbegränsad ersättningsperiod. I ett sådant försäkringssystem kommer den arbetsökandes drivkrafter att lämna arbetslöshet att öka när tidpunkten för utförsäkring närmar sig. Därmed kommer utflödet från arbetslöshet att öka under en viss period som föregår utförsäkringstidpunkten.³²

På liknande sätt gäller att arbetsökande som inväntar en återanställning från deras tidigare arbetsgivare åtminstone delvis kan "förklara" det fallande sambandet mellan utflödet till arbete och arbetslöshetstiden.³³ Implikationen av dessa iakttagelser är således att varaktighetsberoendets utseende inte är entydigt utan att utseendet kan variera under arbetslöshetsperioden.

Hypotesen om sortering (heterogenitet) utgår från att de som blir arbetslösa redan från början har olika förutsättningar att få arbete. Arbetsgivare sorterar bort arbetslösa med mindre konkurrenskraftiga karaktäristika till förmån för de som är mer konkurrenskraftiga. Därmed kommer de som har bäst konkurrensförmåga på arbetsmarknaden att snabbare att få ett arbete medan de med sämst förutsättningar blir sist kvar i arbetslöshetspoolen. Enligt denna hypotes är en ökande långtidsarbetslöshet resultatet av ett ökat inflöde till arbetslöshet och minskat utflöde från arbetslöshet av arbetslösa som har sämre konkurrensförmåga än övriga arbetslösa.

En kombinerad hypotes av de ovan nämnda betonar inslag av diskriminerande faktorer som riktas mot särskilda grupper på arbetsmarknaden som äldre och invandrad arbetskraft. Även om dessa grupper formellt har likvärdiga och till och med bättre kvalifikationer än andra arbetsökande signalerar de en lägre produktivitet. Arbetsgivaren associerar därför detta slag av arbetskraft med ett större investeringsbehov än alternativen och sorterar därför bort dessa grupper i rekryteringsprocessen.

Det finns också andra mindre individrelaterade mekanismer som förklarar att långtidsarbetslösheten konserveras och/eller ökar. En mekanism går via lönebildningen. Utgångspunkten är att lönerna i stor utsträckning bestäms av de som har ett arbete ("insiders") medan långtidsarbetslösa ("outsiders") som redan har en svag position på arbetsmarknaden tenderar att ha ett mycket litet inflytande på lönebildningsprocessen.³⁴ I denna process betraktar arbetsgivarna inte de långtidsarbetslösa som ett reellt arbetskraftsalternativ. Inte heller beaktar fackföreningarna de långtidsarbetslösas intressen utan ställer lönekraven med hänsyn till de medlemmar som har anställningar. Konsekvensen blir att löneökningarna drivs upp så långt att det inte längre är lönsamt för företagen att nyanställa.

De grundläggande orsakerna till förekomsten av långtidsarbetslöshet härrör således från brister i arbetsmarknadens anpassningsförmåga och mekanismer som verkar genom att konservera långtidsarbetslösheten. Dessa orsaksmekanismer härrör i sin tur i hög grad från utformningen av det regelverk och institutioner som i olika avseenden påverkar aktörernas beteenden på arbetsmarknaden. "Institutioner" skall här tolkas i vid mening och gäller utformningen av arbetsrättslagstiftningen, skattesystemet, arbetsmarknadspolitiken, löneförhandlingsystemet etc liksom vill-

³² Se Katz & Meyer (1990a) och Carling m fl (1996).

³³ Se Katz & Meyer (1990b) och Harkman (1999) för svenska referenser.

³⁴ En standardreferens är Lindbeck & Snower (1988).

koren i social- och arbetslöshetsförsäkringssystemen. En central frågeställning är att under fördelningspolitiska "acceptabla" villkor utforma sådana institutioner så att de skapar möjligheter till omställning för den arbetslöse och samtidigt påverkar aktörernas beteenden att de ger drivkraft till arbete. Det finns en omfattande forskning som har analyserat olika aspekter av denna frågeställning och har visat att sådana institutionella faktorer är betydelsefulla för arbetslöshetens varaktighet. Det skulle dock föra för långt att inom ramen för denna uppsats diskutera hur regelverk och institutioner av ovanstående slag kan antas ha påverkat långtidsarbetslösheten på den svenska arbetsmarknaden och än mindre sammanfatta resultaten från denna forskning.³⁵

I det följande begränsas framställningen till att studera utfallet av den svenska arbetsmarknadens funktionssätt genom att redovisa utvecklingen av långtidsarbetslösheten och arbetslöshetstiderna. Först diskuteras dock hur arbetslöshetstider kan mätas.

3 Att mäta arbetslöshetstider och långtidsarbetslöshet

Vistelsetiden och tvärsnittstiden

Beroende på syfte kan arbetslöshetstidens längd mätas på olika sätt. Två vanliga mått är den sk vistelsetiden och den sk tvärsnittstiden i arbetslöshet. Vistelsetiden i arbetslöshet mäter den genomsnittliga tiden av samtliga arbetslöshetsperioder som har påbörjats och sedan avslutats av en grupp/kohort av arbetslösa under ett visst tidsintervall. Tvärsnittstiden mäter den genomsnittliga längden av pågående och ännu ej avslutade arbetslöshetsperioder, dvs den ger ett mått på arbetslöshetstidens längd för dem som är arbetslösa vid mättillfället.

Skillnaden mellan måtten är således att vistelsetidsmättet omfattar samtliga arbetslöshetsperioder för en given grupp som blev arbetslösa under ett givet tidsintervall medan tvärsnittstidsmättet bara inkluderar de (ej avslutade) arbetslöshetsperioder som de arbetslösa har haft vid mättidpunkten av tiden i arbetslöshet. De arbetslöshetsperioder som har avslutats innan mättillfället av arbetslöshetstiden eller längden av de återstående arbetslöshetsperioder som följer efter mättillfället inkluderas således inte i det senare måttet.³⁶ Sammantaget betyder detta att tvärsnittsmättet innehåller en överrepresentation av arbetssökande med längre arbetslöshetstider. Därmed får längre arbetslöshetstider en förhållandevis större vikt i tvärsnittsmättet än i vistelsetidsmättet.

Måtten betonar olika aspekter av arbetslöshetstidens längd och har olika tolkningar. Tvärsnittstiden mäter den genomsnittliga arbetslöshetstiden för de som vid mättillfället är arbetslösa och följaktligen tillhör arbetslöshetsstocken. Eftersom måttet innehåller en överrepresentation av längre arbetslöshetstider ger detta inte bara en indikation på hur lång tid som den som

³⁵ För referenser se t ex Finanspolitiska rådet (2010,2011) som utförligt diskuterar hur reformeringen av institutioner t ex skattesystemet via jobbskatteavdraget har påverkat arbetsmarknadsutvecklingen i Sverige. Hartman & Svaleryd (2010) sammanfattar denna diskussion.

³⁶ Under antaganden om sk steady-state-jämvikt på arbetsmarknaden är det möjligt att beräkna den totala (förväntade) arbetslöshetstiden för de som är arbetslösa vid mättillfället.

drabbas av arbetslöshet i genomsnitt kommer att bli kvar i arbetslöshet utan också på att arbetslöshetsbördan fördelas olika mellan de arbetslösa.

Vistelsetiden kan i stället tolkas som den genomsnittliga arbetslöshetstiden för en (godtycklig) individ som blir arbetslös. Måttet mäter den genomsnittliga längden av samtliga arbetslöshetsperioder – korta som långa – som har inträffat under en viss tidsperiod och kan därför tolkas som en indikator på arbetsmarknadens funktionssätt. Själva utgångspunkten för diskussionen ovan om arbetslöshetens varaktighet är ju också arbetslöshetsperioder som kan och har avslutats. Långa vistelsetider i arbetslöshet indikerar en varaktigare arbetslöshet och därmed en sämre fungerande arbetsmarknad att återgå till balans.

Hur de två måtten förhåller sig till varandra kan belysas genom att anknyta till diskussionen ovan om varaktighetsberoende.³⁷ Om de arbetssökande har exakt samma sannolikhet att lämna arbetslöshet (och därmed samma förväntade arbetslöshetstid) gäller vid negativt varaktighetsberoende att tvärsnittstiden per definition kommer att vara längre än vistelsetiden genom att måttet har en överrepresentation av längre arbetslöshetstider. Vid positivt varaktighetsberoende gäller av samma skäl det omvända förhållandet att vistelsetiden är längre än tvärsnittstiden.

Om i stället de arbetssökande är heterogena och har olika sannolikhet att lämna arbetslöshet finns det en spridning i arbetslöshetsperiodernas längd bland de arbetssökande. Under antagande om heterogenitet gäller då nästan alltid att oberoende av varaktighetsberoendet är vistelsetiden kortare än tvärsnittstiden. Detta beror på att vid varje mättillfälle kommer det att finnas en överrepresentation av arbetssökande med låg utflödessannolikhet. Den omvända relationen mellan måtten gäller endast i det fall som det finns ett tillräckligt starkt positivt varaktighetsberoende som motverkar inflytandet av överrepresentationen av arbetssökande med låga utflödessannolikheter. Frågan om möjligheterna att empiriskt undersöka förekomsten av varaktighetsberoende diskuteras utförligare i avsnitt 5.

Empiriska mått

I empiriska tillämpningar är en populär och enkel ansats att under antagande om (steady-state-)jämvikt beräkna vistelsetidsmåttet som kvoten mellan beståndet (stocken) arbetslösa och (vecko- eller månads)inflödet till arbetslöshet.³⁸ Detta jämviktsantagandet är möjligen en rimlig approximation för en långsiktig analys av vistelsetidens utveckling. Däremot är antagandet kanske mindre lämpligt för att beskriva den cykliska variationen av vistelsetidens utveckling, särskilt under mer turbulenta konjunkturskeden som exempelvis under den svenska arbetslöshetskrisen i början av 1990-talet. Det finns empiriska belegg för att vistelsetiderna samvarierar positivt med arbetslösheten och att mått på vistelsetiden som bygger på antagandet om steady-state-jämvikt systematiskt underskattar längden på arbetslöshetstiden vid konjunkturedgångar och överskattar arbetslöshetstiden vid uppgångar.³⁹

³⁷ Jämför Engström & Löfgren (1989) eller Björklund m fl (2006).

³⁸ Se t ex Björklund m fl (2006).

³⁹ Se Sider (1985) för en analys av den amerikanska arbetsmarknaden och Corak & Heiz (1996) och Zetterberg (1999) som finner liknande resultat för den kanadensiska respektive svenska arbetsmarknaden.

Det finns dock andra beräkningsmetoder av vistelsetiden som är mer generella och som inte behöver ett sådant jämviktsantagande. Längre fram i uppsatsen redovisas mått på vistelsetiden från en sådan metod som i stället bygger på sannolikhetsberäkningar för olika längder på arbetslöshetsperioderna att kvarstå i arbetslöshet. Något mer preciserat beräknas måttet på vistelsetiden genom att för varje månad utifrån olika intervall av frekvensfördelningen av längden på arbetslöshetstiderna beräkna sannolikheter att bli kvar i arbetslöshet under månaden. Sådana sannolikheter beräknas för olika kohorter arbetslösa och vistelsetiden bestäms som en vägd summa av dessa (kvarstannande)sannolikheter i arbetslöshet. Utifrån denna ansats är det möjligt att både konstruera ett steady-state betingat mått och ett icke-steady-state betingat mått på vistelsetiden. Appendix 1 ger en utförligare redovisning av ansatsen.

Eftersom tvärsnittstiden definierar ett mått på den genomsnittliga arbetslöshetstidens längd för dem som är arbetslösa beräknas tvärsnittstidsmålet som ett vägt genomsnitt av de arbetslöshetstider som ingår i beståndet av arbetslösa vid en viss tidpunkt, t ex månad.

Tvärsnittstiden är också nära associerad med de konventionella måtten för långtidsarbetslöshet. Ett vanligt mått på långtidsarbetslöshet relaterar antalet personer som har varit arbetslösa i minst sex månader till antalet arbetslösa i beståndet (stocken). Detta är ekvivalent med att beräkna andelen av stocken arbetslösa som har en tvärsnittstid om minst sex månaders arbetslöshet.

Ett alternativt mått är att relatera antalet långtidsarbetslösa till arbetskraften. I en viss mening kan dessa två mått på långtidsarbetslösheten sägas ha olika syften. Det förstnämnda måttet indikerar att arbetslösheten är olika fördelad i termer av arbetslöshetstider mellan de arbetslösa och säger möjligen något om välfärdskostnaderna av arbetslöshet (jämför ovan). Det andra måttet beskriver hur stor andel av arbetsutbudet som är långtidsarbetslösa och indikerar hur långtidsarbetslöshet påverkar det effektiva arbetsutbudet som är centralt för t ex lönebildningen.

4 Arbetslöshetstider i AKU-statistiken

Det statistiska underlaget i denna uppsats bygger på en ny redovisning av SCBs Arbetskraftsundersökningar (AKU). AKU är den viktigaste statistiska källan som ger en representativ beskrivning av utvecklingen av den svenska arbetsmarknaden. Fram till och med första kvartalet 2005 har AKU redovisat uppgifter om arbetslöshet som bygger på en arbetslöshetsdefinition som avviker från den internationellt vedertagna. Från och med april 2005 har dock redovisningen av AKUs arbetslöshetsmått förändrats i två avseenden.

För det första infördes en ny EU-anpassad arbetskraftsundersökning som innebar att AKUs definition på arbetslöshet har förändrats. Detta har medfört att det nya arbetslöshetsbegreppet inte är helt jämförbart med det som tidigare användes till och med mars 2005. För det andra anpassades i oktober 2007 den svenska officiella definitionen för arbetslöshet fullt ut till ILO-definitionen till att även omfatta heltidsstuderande som sökt och kunnat arbeta. ILOs arbetslöshetsmått är bredare än det tidigare måttet och en

konsekvens av detta är att den uppmätta arbetslösheten i Sverige numera blir högre än med den tidigare definitionen.⁴⁰

Däremot har den förändrade arbetslöshetsdefinitionen bara delvis haft ett inflytande på AKUs redovisning av arbetslöshetstidernas längd. I själva verket har den tidigare svenska arbetslöshetsdefinitionen endast periodvis stått i samklang med definitionen av arbetslöshetstidens längd. Detta sammanhänger bl.a. med att vid redovisningen av uppgifter om arbetslöshetstidens längd (arbetslöshetsveckor) under perioden 1993–98 gjordes inte någon korrigering för att arbetssökande som väljer heltidsstudier också avbryter sin arbetslöshetsperiod. Följden av detta blev att arbetslöshetsperiodernas längd kom att överskattas. Samtidigt uppkom en inkonsistens mellan uppgifter om arbetslöshetens nivå – som inte inkluderar heltidsstudierande arbetssökande – och arbetslöshetstidens längd som redovisar längden på arbetslöshetstid utan att korrigera för avbrott i heltidsstudier.

Av denna orsak har SCB valt att inte officiellt redovisa arbetslöshetstider för denna period. I den officiella statistiken har det därför bara varit möjligt att med den tidigare arbetslöshetsdefinitionen följa arbetslöshetstider som är konsistenta med arbetslöshetsnivån från och med 1999 och fram till och med första kvartalet 2005. I samband med den ovan nämnda EU-anpassningen av AKU-statistiken samlades det dock inte in några uppgifter om arbetslöshetstidens längd under perioden april 2005 till och med januari 2006. Som en konsekvens har möjligheterna under senare år att utifrån officiell statistik dokumentera långtidsarbetslöshetens och arbetslöshetstidernas utveckling över tid varit mycket begränsade.

Dessa brister är nu till stor del avhjälpade genom att AKUs redovisning numera innehåller tidsserier över arbetslöshetstidens längd från och med slutet av 1980-talet som är konsistenta med arbetslöshetsnivån i enlighet med ILOs arbetslöshetsdefinition.⁴¹ Eftersom ILO-definitionen inkluderar arbetssökande heltidsstudierande i arbetslöshetsdefinitionen, och samtidigt beaktar att dessa arbetslösa bryter av sina arbetslöshetsperioder för studier i högre utsträckning än vad övriga arbetslösa gör, blir konsekvensen av den nya definitionen att det genomsnittliga medelvärdet för arbetslöshetsperiodens längd blir kortare än med den tidigare definitionen.

I den nya redovisningen av arbetslöshetstiderna kvarstår dock en "lucka" i tidserien för perioden april 2005-januari 2006. För att göra den fortsatta framställningen mer enhetlig och åskådlig används därför interpolerade uppgifter för denna period. Interpoleringen har gjorts genom att för de månader som saknar uppgifter om frekvensen arbetslösa för respektive arbetslöshetsvecka beräkna medelvärdet utifrån uppgifterna från samma månad under föregående år respektive efterföljande år. Exempelvis beräknas antalet arbetslösa med en arbetslöshetsvecka under april 2005 som

⁴⁰ Jämför Ek & Holmlund (2011) som konstaterar att jämförelser med månadsdata för perioden januari 1987 till och med mars 2005 visar att nivån på arbetslösheten enligt den tidigare AKU-definitionen är 5,0 procent medan den enligt den nya definitionen är 6,8 procent.

⁴¹ Långa tidsserier av arbetslöshetsperiodens längd har möjliggjorts av det länkingsarbete som har utförts av SCB. Länkningen i AKU innebär att jämförbara data skapas över tiden genom att utifrån de förutsättningar för datainsamlingen som idag gäller ta fram nya skattade data för de tidigare år som har haft andra förutsättningar. Utan ett sådant länkingsarbete hade i annat fall de uppkomna tidsseriebrotten i AKU inte kunnat överbryggas.

medelvärde av antalet arbetslösa med en arbetslöshetsvecka under april 2004 respektive under april 2006 etc.

5 Långtidsarbetslöshet och arbetslöshetstider i ett konjunktorellt perspektiv

I det följande redovisas utvecklingen av långtidsarbetslösheten och arbetslöshetstiderna under perioden 1987-2010. I detta sammanhang riktas uppmärksamheten på hur måtten för långtidsarbetslösheten och arbetslöshetstiderna varierar med konjunkturen. Själva ursprunget till långtidsarbetslöshet är ju som ovan konstaterats den ökning av arbetslösheten som följer av t ex en konjunkturedgång. Eftersom konjunkturedgångar är av olika styrka riskerar långtidsarbetslösheten att öka i större utsträckning vid kraftiga än vid små nedgångar. Hur "konjunktur" skall mätas är dock inte självklart.⁴² En ansats som faller sig naturligt för syftet med denna uppsats är att utgå från den svenska "arbetslöshetskonjunkturen" mätt i enlighet med utvecklingen av AKUs officiella arbetslöshetsmått.

En sådan utgångspunkt har Bergman (2010) som använder en statistisk modell för att undersöka hur olika störningar påverkar arbetslöshetens varaktighetstillstånd under olika svenska konjunkturfaser. "Varaktighet" mäts här som den tid det tar för arbetslösheten att efter en "störning" på arbetsmarknaden återgå till sin ursprungliga nivå. Utifrån modellen indelas arbetslöshetskonjunkturen i termer av uppgångsfaser på arbetsmarknaden och två typer av nedgångsfaser: avmattningsfaser (mindre nedgångar) och krisfaser (större nedgångar). Analysen visar att varaktigheten tenderar att vara större under perioder med avmattningsfaser och kriser när arbetslösheten ökar än när den minskar. Detta betyder att efter en ökning av arbetslösheten går anpassningsprocessen till den ursprungliga nivån långsammare än vad anpassningen gör efter en minskning av arbetslösheten under en uppgångsfas. Ett centralt resultat är att analysen förkastar att det skulle finnas någon hysteresis i den svenska arbetslösheten. Detta indikerar att arbetslöshetens varaktighet trots allt är begränsad och innebär att arbetslösheten återgår till sin ursprungliga nivå efter en störning även om denna anpassningsprocess går långsamt.

Den följande framställningen gör ett försök att vidareutveckla detta resultat i Bergmans analys men använder en betydligt enklare ansats för att indela faserna i arbetslöshetskonjunkturen. Konjunkturedgångar respektive – uppgångar definieras genom att identifiera under vilka sammanhängande perioder (kvartal) som arbetslöshetsnivån i Sverige har ökat respektive minskat under den studerade perioden. Mer precist avser här en "konjunkturedgång" en sammanhängande period från och med det kvartal då arbetslösheten börjar öka och fram till och med det kvartal då arbetslösheten upphör att öka.⁴³

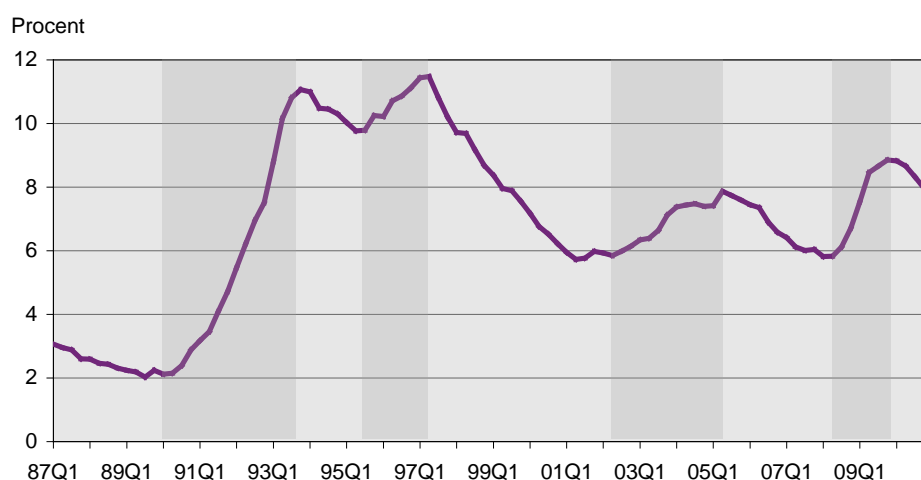
Diagram 1 visar utvecklingen av den svenska arbetslöshetskonjunkturen i termer av uppgångar och nedgångar (skuggade ytor) under perioden 1987–2010. Dessa sammanfaller i stort sett med de fyra nedgångsperioder

⁴² Se Bergman (2010) som diskuterar alternativa mått på konjunkturbestämningen som bygger på mer eller mindre sofistikerade ekonometriska skattningar.

⁴³ En "vändpunkt" definieras om förändringen i arbetslöshetsnivån successivt faller (ökar) under minst två kvartal.

eller krisperioder som identifieras i Bergman (2010).⁴⁴ Den första konjunkturredgången – ”1990-talskrisen” – är den djupaste och längsta nedgången som omfattar 14 kvartal från och med andra kvartalet 1990 och till och med utgången av år 1993. Under den efterföljande nedgången – ”budgetsane-ringkrisen” – som kommer ett och halvt år senare och omfattar 8 kvartal ökar arbetslösheten i långsammare takt men når sin högsta nivå under 1990-talet. Den tredje nedgångsperioden – ”2003-årskrisen” – är nästan lika lång (12 kvartal) som 1990-talskrisen men arbetslösheten ökar i en betydligt långsammare takt. Under den senaste konjunkturredgången – ”finans-krisen” – ökar arbetslösheten betydligt snabbare men nedgången varar bara i 7 kvartal.

Diagram 1
Arbetslöshetskonjunkturen i Sverige 1987–2010

Anmärkning: Kvartalsdata beräknade som medelvärdet av säsongrensade månadsdata. Skuggade ytor markerar perioder med öknings i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

Hur har då långtidsarbetslösheten utvecklas under denna period i ljuset av denna arbetslöshetskonjunktur? Diagram 2 redovisar två andelsmått på långtidsarbetslöshetens utveckling under perioden 1987–2010. Det ena relaterar antalet långtidsarbetslösa med mer än 6 månaders arbetslöshet till arbetslöshetsstocken. Det andra måttet relaterar de långtidsarbetslösa definierade på motsvarande sätt till arbetskraften. Som framgår ger måtten en mycket likartad bild av tidsmönstret i långtidsarbetslöshetens utveckling.⁴⁵ En *första* observation är att långtidsarbetslösheten varierar positivt med den totala arbetslösheten, dvs när arbetslösheten ökar tenderar också långtidsarbetslösheten att öka. En *andra* observation är att det finns en postkonjunkturrell eller ”eftercyklisk” variation i långtidsarbetslöshetens utveckling. Med andra ord innan långtidsarbetslösheten minskar tenderar

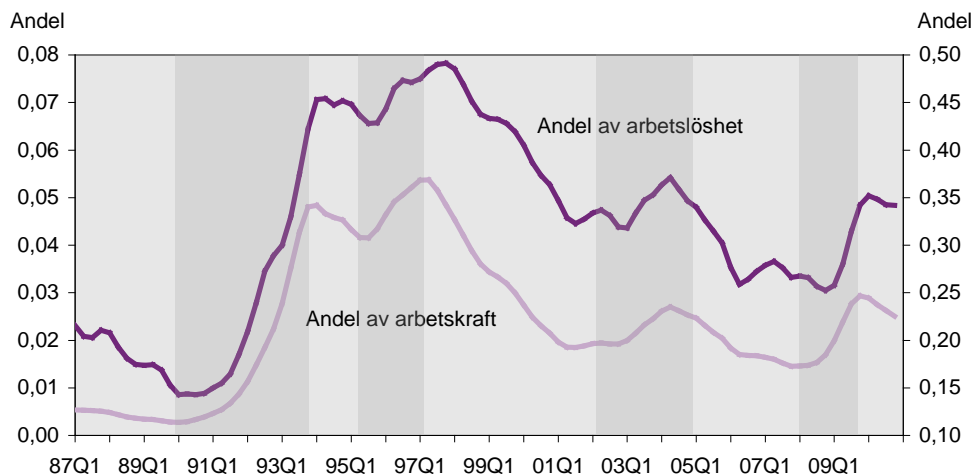
⁴⁴ Generellt tycks nedgångsperioderna i Diagram 1 vara något kortare än de som redovisas i Bergman. Det finns dock ingen anledning att förvänta sig att utfallet från de två indelningarna med någon exakthet skulle sammanfalla bl a beroende på skillnader i metod men också på att de statistiska underlagen är olika. Analysen i Bergman omfattar perioden 1970–2009.

⁴⁵ Av den anledningen riktas därför uppmärksamheten fortsättningsvis enbart på det förstnämnda måttet.

den att fortsätta öka under en period även när arbetsmarknadsläget börjar förbättras i arbetslöshetskonjunkturen.

Diagram 2

Långtidsarbetslöshet beräknad som andel av arbetslöshetsstocken (höger) respektive andel av arbetskraften (vänster) i Sverige 1987–2010

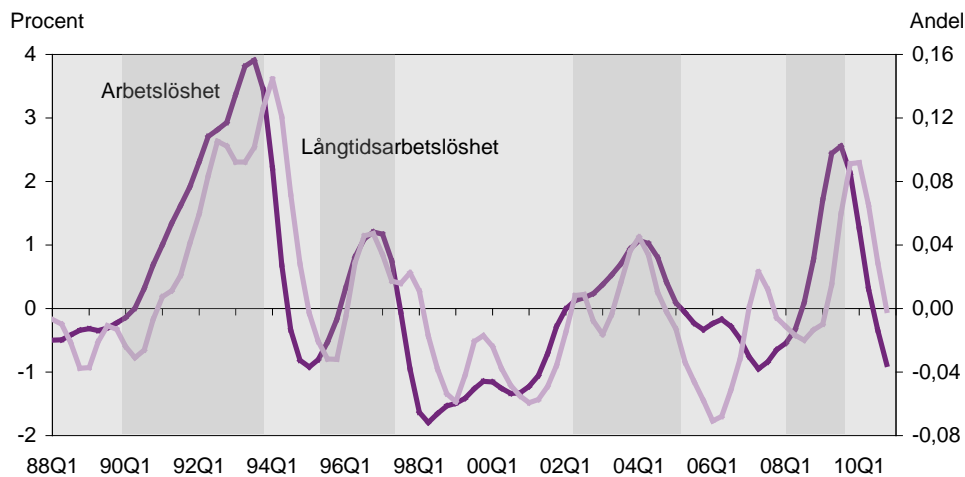

Anmärkning: Kvartalsdata beräknade som medelvärdet av säsongsrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med ökning i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

Diagram 3

Årsförändringen i arbetslöshetsgraden (vänsterskala) och långtidsarbetslösheten (högerskala) i Sverige 1987–2010

Anmärkning: Förändringen avser årsförändringen. Kvartalsdata beräknade som medelvärdet av säsongsrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med ökning i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

En tredje observation är att långtidsarbetslöshetens utveckling tycks vara beroende av hur snabbt arbetslösheten förändras. Som Diagram 3 visar finns en stark positiv samvariation mellan årsförändringstakten i arbetslöshetsgraden och årsförändringstakten i andelen långtidsarbetslösa. I samband med 1990-talskrisen ökar arbetslösheten mycket snabbt och med den följer en snabb ökning av långtidsarbetslösheten om än med en viss efter-

släpning. Efter en viss förbättring av arbetsmarknadsläget kulminerar ökningen och långtidsarbetslösheten minskar under några kvartal. I samband med budgetsaneringskrisen ökar arbetslösheten men i en långsamare takt än tidigare och långtidsarbetslösheten ökar men bara i en viss utsträckning. När arbetsmarknadsläget förbättras från och med senare delen av 1997 börjar långtidsarbetslösheten så småningom att minska. Fram till ingången av den därpå följande konjunkturedgång – 2003-årskrisen – minskar andelen långtidsarbetslösa med mer än en tredjedel. Men under denna nedgångsperiod ökar arbetslösheten i en relativt långsam takt och en intressant observation är att långtidsarbetslösheten börjar att minska redan innan denna nedgångsfas i arbetslösheten har avslutats. Andelen långtidsarbetslösa faller sedan tämligen snabbt fram till finanskrisen och är då bara hälften så stor som i slutet av 1990-talet. Under finanskrisen får ökningen i arbetslösheten däremot ett snabbt förlopp och andelen långtidsarbetslösa ökar också relativt snabbt. Även om inte alltför långtgående slutsatser skall dras enbart på ett fåtal observationer tyder ändå dessa iakttagelser på att andelen långtidsarbetslösa tenderar att öka snabbare vid snabba uppgångar i arbetslösheten än vid långsamma uppgångar.

En fjärde observation är att variationen i långtidsarbetslösheten har inneburit att dess omfattning trots allt är betydligt mindre under 2000-talet särskilt i jämförelse med perioden med 1990-talskrisen och budgetsaneringskrisen (se Diagram 2). Denna iakttagelse är konsistent med att det tycks saknas hysteresistendenser i arbetslösheten på den svenska arbetsmarknaden och att arbetslöshetens varaktighet därmed trots allt är begränsad.

Långtidsarbetslöshet för olika arbetslöshetsgrupper

Risken för att hamna i långtidsarbetslöshet brukar ofta antas vara större för arbetslösa som är utrikesfödda, äldre och lågutbildade än för andra arbetslöshetsgrupper på arbetsmarknaden. En intressant fråga är därför i vilken utsträckning långtidsarbetslöshetens utveckling för olika arbetslöshetsgrupper avviker från det generella konjunkturmönstret som har beskrivits ovan?

Diagram 4 – Diagram 7 redovisar utvecklingen av långtidsarbetslösheten mätt som andelen långtidsarbetslösa av stocken arbetslösa för olika arbetslöshetsgrupper. Som framgår finns det nivåskillnader i andelarna som ibland är betydande mellan arbetslöshetsgrupperna. Däremot tycks utvecklingen av andelarna för de flesta arbetslöshetsgrupperna under de två årtiondena inte avvika i någon högre grad från den generella utvecklingen.

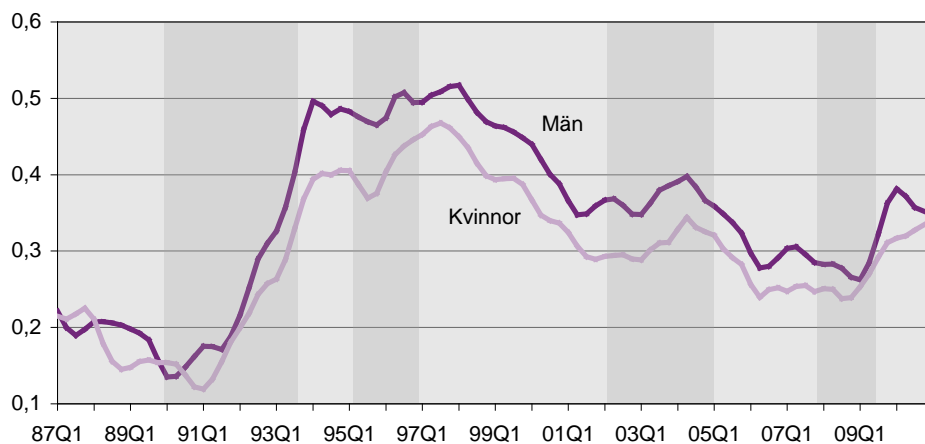
För arbetslösa män och kvinnor följer utvecklingen i stort sett det genomsnittliga tidsmönstret även om andelen långtidsarbetslösa är högre för männen under nästan hela perioden (se Diagram 4). Skillnaden uppkom främst i samband med 1990-talskrisen medan andelen långtidsarbetslösa ökade relativt mer för kvinnorna under budgetsaneringskrisen. Av Diagram 5 framgår att långtidsarbetslöshetens utveckling för arbetslösa med olika etnisk bakgrund är snarlik utvecklingen för könen. Skillnaden i andelen långtidsarbetslösa är dock betydligt större mellan utrikesfödda och inrikesfödda än vad den är mellan män och kvinnor. Även skillnaden mellan

utrikesfödda och inrikesfödda uppkom i samband med 1990-talskrisen och budgetsaneringskrisen. Därefter har skillnaden varit tämligen oförändrad.⁴⁶

Diagram 4

Andelen långtidsarbetslösa (> 6 mån) av arbetslöshetsstocken för män och kvinnor i Sverige 1987–2010

Andel

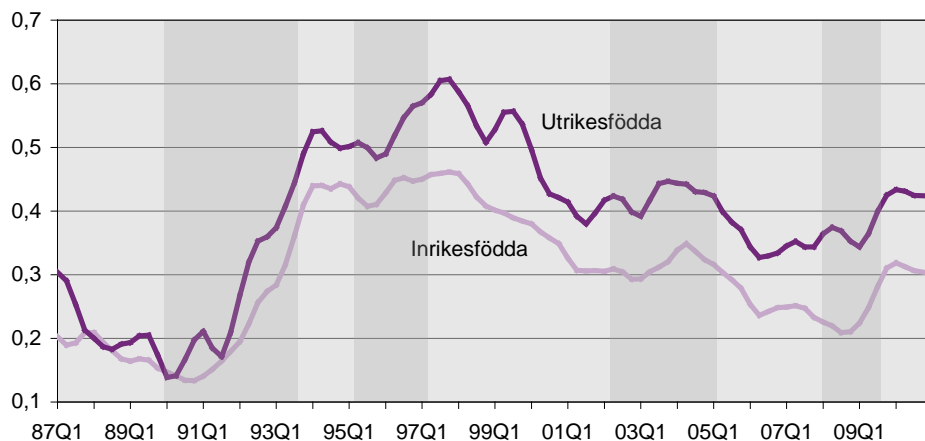
Anmärkning: Kvartalsdata beräknade som medelvärde av säsongsrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med ökning i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

Diagram 5

Andelen långtidsarbetslösa (> 6 mån) av arbetslöshetsstocken inrikesfödda och utrikesfödda i Sverige 1987–2010

Andel

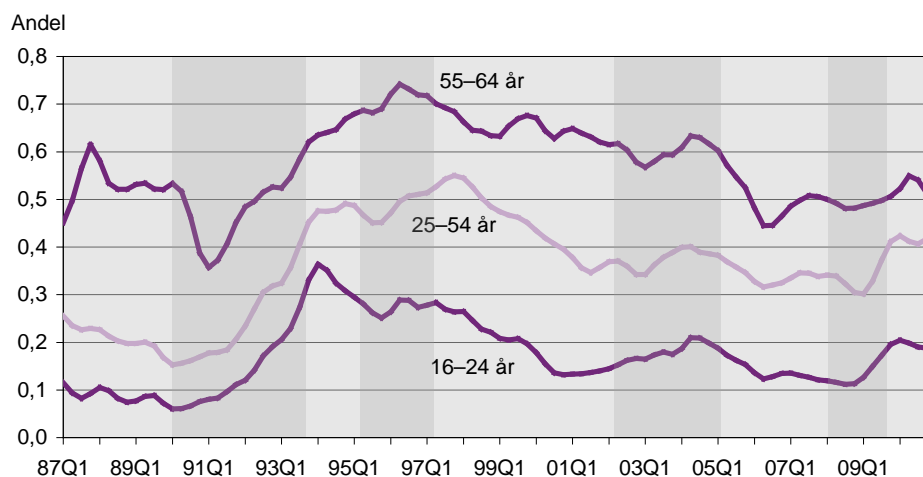
Anmärkning: Kvartalsdata beräknade som medelvärde av säsongsrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med ökning i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

⁴⁶ Dessa observationer konfirmerar bilden att utrikesfödda generellt har svårare än inrikesfödda att etablera sig på arbetsmarknaden. Det ökade gapet i andelen långtidsarbetslösa mellan utrikesfödda och inrikesfödda är möjligen ett resultat av den under många år betydande flyktinginvandringen till Sverige i samband med Balkankonflikten under 1990-talet.

Diagram 6 bekräftar den gängse bilden att bland olika åldersgrupper har ungdomar (16–24 år) den lägsta andelen långtidsarbetslösa medan de äldre arbetslösa (54–65 år) har den högsta andelen. Utvecklingen av långtidsarbetslösheten för olika åldersgrupper följer i huvudsak den generella utvecklingen. Två avvikelser från det generella mönstret kan dock noteras för den yngsta och den äldsta åldersgruppen i samband med kriserna under 1990-talet. Den första är att andelen långtidsarbetslösa för ungdomar faller redan efter 1990-talskrisen och har sedan dess med mindre avvikelser fortsatt att minska fram till finanskrisen.⁴⁷ Den andra avvikelser är att andelen långtidsarbetslösa för de äldre arbetslösa börjar minska redan under budgetsaneringens nedgångsår och därmed betydligt tidigare än vad andelen gör för åldersgruppen som utgör majoriteten av de arbetslösa (25–54 år).⁴⁸ Noterbart är också att under finanskrisen ökar andelen långtidsarbetslösa bland äldre i mindre grad än för övriga åldersgrupper och att andelen inte är högre för äldre än vad den var i slutet på 1980-talet.

Diagram 6
Andelen långtidsarbetslösa (> 6 mån) av arbetslöshetsstocken i olika åldersgrupper i Sverige 1987–2010

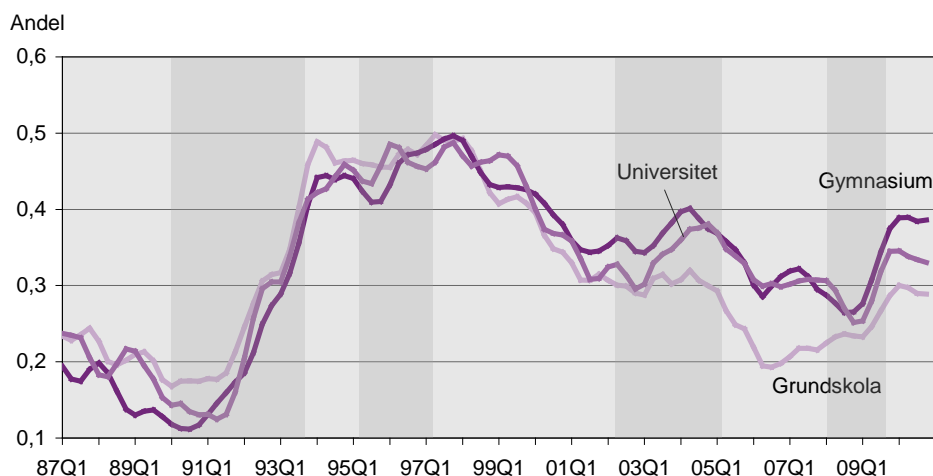
Anmärkning: Kvartalsdata beräknade som medelvärde av säsongsrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med öknings i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

⁴⁷ Att långtidsarbetslösheten bland ungdomar är lägre än för andra åldersgrupper ligger i sakens natur eftersom denna grupp är mer rörlig mellan olika arbetsmarknadsstatus. De har också kortare arbetslöshetsstider än övriga åldersgrupper vilket framgår längre fram i uppsatsen. Dessutom är sannolikt en inte obetydlig andel av ungdomarna studerande vilket innebär att arbetslöshet mer är att betrakta som avbrott för studier än vice versa.

⁴⁸ Det bör noteras att denna nedgång sker samtidigt som arbetskraftsdeltagandet från och mitten av 1990-talet ökar för äldre arbetskraft särskilt i åldersgruppen 55–64 år. För åldersgruppen 25–54 år är arbetskraftsdeltagandet mer eller mindre konstant. I allmänhet har inte äldre arbetslösa under samma period prioriterats inom arbetsmarknadspolitiken. Ett undantag är andra halvåret 1997 då cirka 19 000 långtidsarbetslösa 60–64-åringar pensionerades med s k tillfällig avgångsersättning (se Sjögren-Lindqvist & Wadensjö (2009)).

Diagram 7
Andelen långtidsarbetslösa (> 6 mån) av arbetslöshetsstocken för olika utbildningsgrupper i Sverige 1987–2010

Anmärkning: Kvartalsdata beräknade som medelvärde av säsongsrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med öknings i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

Som framgår av Diagram 7 avviker inte heller utvecklingen av långtidsarbetslösheten för arbetslösa med olika utbildningsbakgrund från det generella mönstret under 1990-talet. Ett skäl till det är helt enkelt att under denna period är skillnaderna i andelar långtidsarbetslösa mellan utbildningsgrupperna mycket små, låt vara att andelen långtidsarbetslösa för arbetslösa med lägst utbildningsbakgrund är något högre än för övriga arbetslösa. Men därefter har andelen långtidsarbetslösa bland lågutbildade arbetslösa minskat förhållandevis snabbare än bland arbetslösa med högre utbildning. Som en följd av detta har andelen långtidsarbetslösa för lågutbildade under 2000-talet genomgående varit lägre än för de två övriga utbildningsgrupperna.⁴⁹

Ovanstående observationer visar att långtidsarbetslösheten för olika arbetslöshetsgrupper har ett konjunkturellt variationsmönster som inte i någon större utsträckning avviker från det generella mönstret även om det finns nivåskillnader i andelen långtidsarbetslösa mellan olika grupper. Det hittills använda andelsmättet på långtidsarbetslöshet är dock tämligen grovt och säger inget om den storleksmässiga omfattningen av arbetslöshetens varaktighet. Nedan används tvärsnittstiden och vistelsetiden som gör det möjligt att närmare precisera storleksordningen av arbetslöshetens varaktighet genom att undersöka hur arbetslöshetstiden generellt och för olika grupper av arbetslösa varierar med arbetslöshetskonjunkturen.

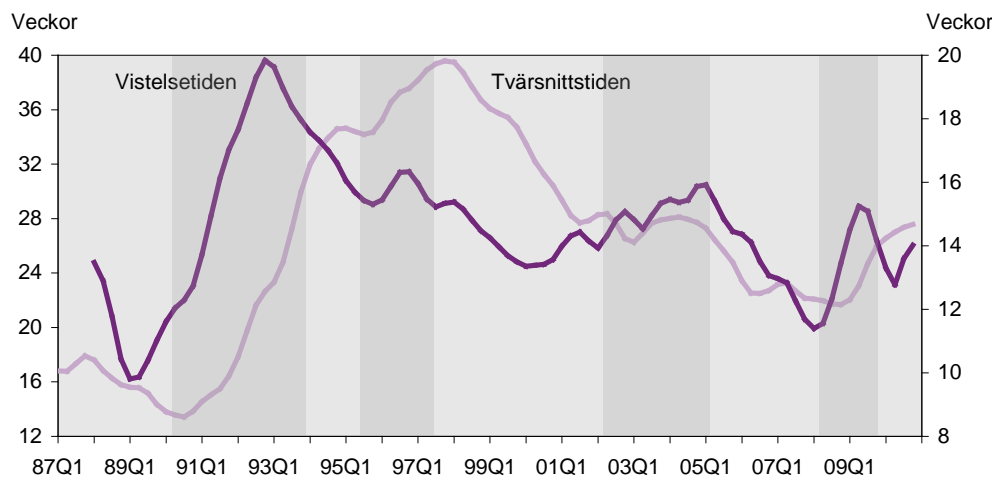
⁴⁹ Det kan tyckas överraskande att andelen långtidsarbetslösa är lägre bland lågutbildade än bland högutbildade. Vissa belägg pekar dock på att utbildning under unga år är en viktig inträdesbiljett på arbetsmarknaden för unga arbetssökande men att detta inte längre gäller för arbetssökande i medelåldern (se Harkman (1999)). Bland de högutbildade som är långtidsarbetslösa kan det också dölja sig en hög andel av utrikes födda med hög utbildning som av andra skäl har svårt att övertyga arbetsgivarna. Ett ytterligare orsak till den lägre andelen för de lågutbildade kan vara att de i relativt större utsträckning är föremål för arbetsmarknadspolitiska insatser.

Arbetslöshetstidernas utveckling

Diagram 8 visar hur den genomsnittliga tvärsnittstiden och genomsnittliga vistelsetiden varierar med arbetslöshetskonjunkturen under den studerade perioden.⁵⁰ Notera först att tvärsnittstiden i arbetslöshet är betydligt högre än vistelsetiden och periodvis dubbelt så stor i antal veckor (jämför också Appendix 2 Tabell A1 och Tabell A2).

Diagram 8

Utvecklingen av tvärsnittstiden (vänsterskala) och vistelsetiden (högerskala) i Sverige 1987–2010

Anmärkning: Måttet på vistelsetiden avser ett icke steady-state baserat mått. Kvartalsdata beräknade som medelvärde av säsongsrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med ökning i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

Det finns också en tydlig konjunkturell variation i vistelsetiden som innebär att den ökar under försämrad arbetslöshetskonjunktur men också att den börjar att minska innan nedgångsperioden är över. Däremot gäller detta inte variationen i tvärsnittstiden som har en snarlik utveckling med den som gäller för andelsmålet på långtidsarbetslösheten (jämför Diagram 2). Variationen för tvärsnittsmålet är i högre grad mer eftercyklisk i den meningen att tvärsnittstiden kulminerar i ett läge först när arbetslöshetskonjunkturen har börjat att förbättras. Konsekvensen av detta är att tvärsnittstiden med en viss tidseftersläpning i stor utsträckning tycks förklaras av variationen i vistelsetidernas utveckling även om samstämmigheten inte alltid är helt entydig.⁵¹

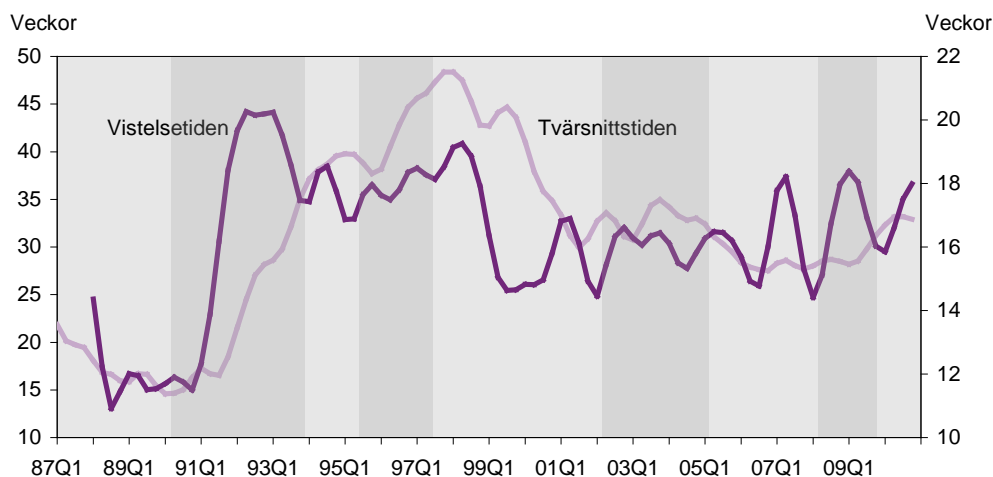
En motsvarande jämförelse av tvärsnittstidens och vistelsetidens utveckling för olika arbetslöshetsgrupper visar i de flesta fall på ett i stort sett likartat utvecklingsmönster som den genomsnittliga utvecklingen men med möjligen två undantag. Vistelsetidsmålet för äldre och utrikesfödda

⁵⁰ Här används ett mått på vistelsetiden som inte bygger på steady-state jämvikt. En jämförelse av hur detta antagande inverkar på vistelsetidsmålet visar på små skillnader men variationen i det icke-steady-state baserade måttet är något högre än i det steady-state baserade måttet (se Appendix 2 Diagram A1).

⁵¹ Enkla regressionsekvationer som inkluderar laggade förklaringsvariabler av vistelsetiden indikerar att tvärsnittstiden varierar positivt med hur vistelsetiden har utvecklats fyra till tio kvartal tidigare. Skattningarna – som inte redovisas närmare i denna uppsats – indikerar ett starkare samband under 1990-talet än under 2000-talet.

avviker åtminstone periodvis från den genomsnittliga utvecklingen med ökande (minskande) vistelsetider under försämrad (förbättrad) arbetslöshetskonjunktur (se Diagram 9 och Diagram 10). För båda dessa grupper tycks vistelsetidens variation vara acyklisk, dvs den kan variera betydligt men är oberoende av konjunkturen.

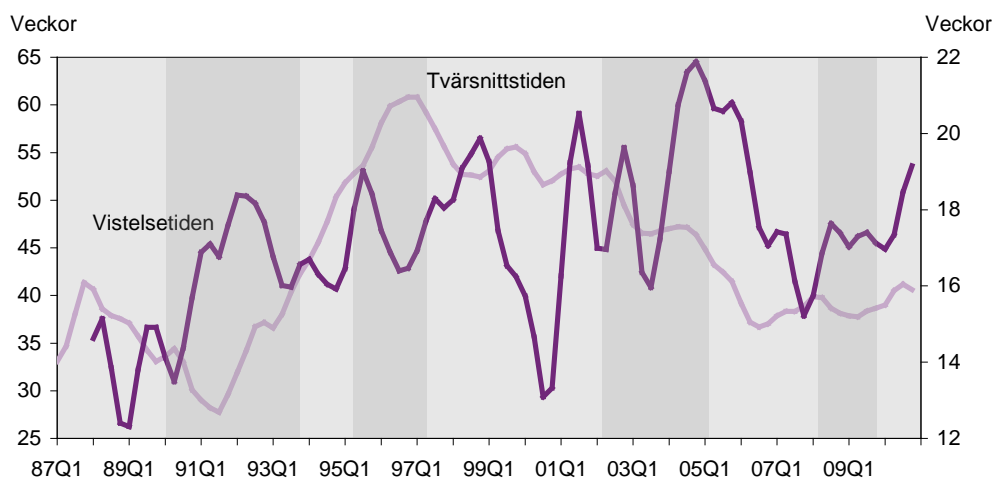
Diagram 9
Utvecklingen av tvärsnittstiden (vänsterskala) och vistelsetiden (högerskala) i Sverige 1987–2010, utrikesfödda

Anmärkning: Måttet på vistelsetiden avser ett icke steady-state baserat mått. Kvartalsdata beräknade som medelvärde av säsongsrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med ökningar i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

Diagram 10
Utvecklingen av tvärsnittstiden (vänsterskala) och vistelsetiden (högerskala) i Sverige 1987–2010, 55–64 år

Anmärkning: Måttet på vistelsetiden avser ett icke steady-state baserat mått. Kvartalsdata beräknade som medelvärde av säsongsrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med ökningar i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

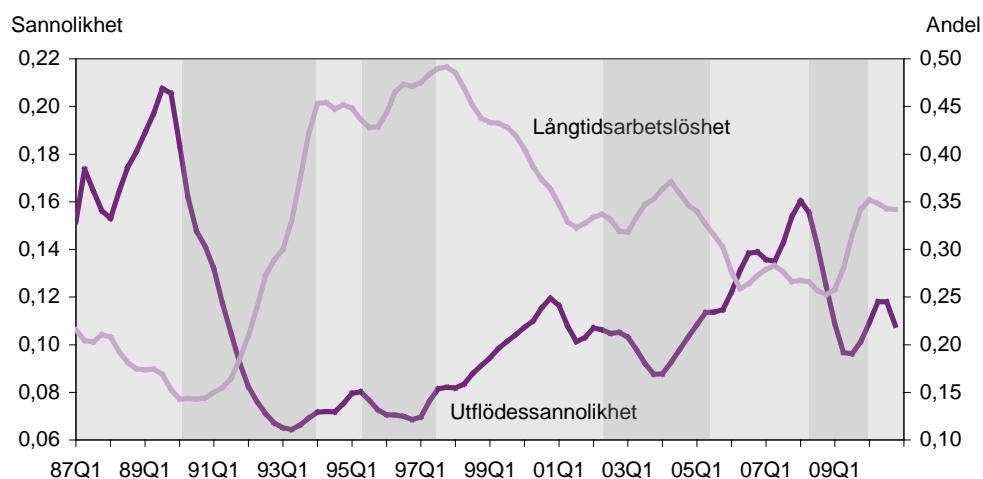
Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

Utfödessannolikheten från arbetslöshet

För att ytterligare kasta ljus på arbetslöshetstidernas cykliska variation är ett alternativ att undersöka utvecklingen av utflödet från arbetslöshet. Eftersom tiden i arbetslöshet reflekteras av utflödet från arbetslöshet är det möjligt att härleda fördelningen av vistelsetider utifrån en funktion av utfödessannolikheter.⁵² Det är också möjligt att härleda ett samband som relaterar andelen personer som är kvar i arbetslöshet med en viss varaktighet – definierad som "långtidsarbetslösa" – till kvoten mellan fördelningen av tvärsnittstider och fördelningen av vistelsetider. Andelen långtidsarbetslösa kommer därmed att påverkas av utflödet från arbetslöshet.⁵³ Det går att visa att denna andel inte bara är omvänt relaterad till det genomsnittliga utflödet från arbetslöshet utan också att sambandet gäller över hela varaktighetsfördelningen. Det senare innebär exempelvis att om utflödet för de korttidsarbetslösa minskar, tenderar detta öka andelen långtidsarbetslösa även om utflödet för de långtidsarbetslösa är oförändrat.

Diagram 11 konfirmerar sambandet att långtidsarbetslöshetens utveckling varierar omvänt med den genomsnittliga sannolikheten att lämna arbetslösheten om än med en viss eftersläpning.⁵⁴ Som också framgår finns en procyklisk variation i utfödessannolikheten som innebär att utflödet ökar när arbetsmarknadsläget förbättras och minskar när det försämras. Utvecklingen av utfödessannolikheten från arbetslöshet är således en viktig förklaringsfaktor till långtidsarbetslöshetens utveckling och därmed till utvecklingen av arbetslöshetstiderna.

Diagram 11
Långtidsarbetslösheten (högerskala) och utfödessannolikhet från arbetslöshet (vänsterskala) i Sverige 1987–2010

Anmärkning: Kvartalsdata beräknade som medelvärdet av säsongrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med ökningar i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

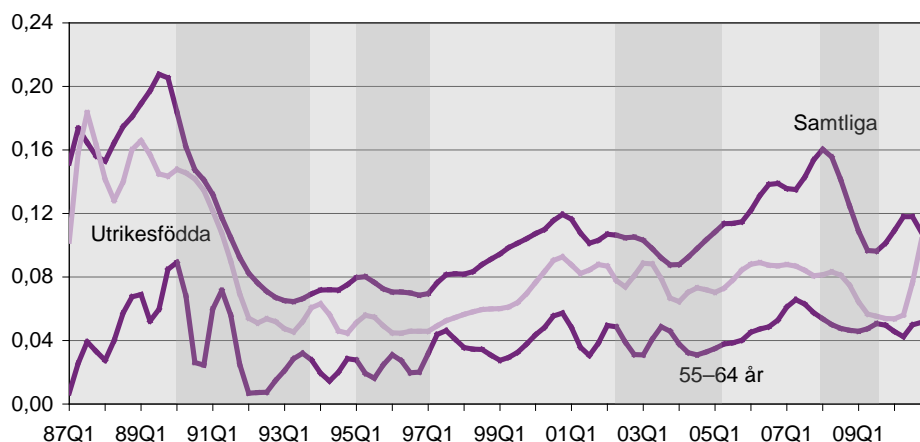
⁵² Se t ex Lancaster (1990).

⁵³ Se Machin & Manning (1999).

⁵⁴ Utflödet att lämna arbetslöshet (S) har i enlighet med Shimer (2005) beräknats som $S_t = (U_{t-1} - U_t + I) / U_{t-1}$ där U betecknar stocken arbetslösa varje månad och I betecknar inflödet av arbetslösa under månaden. Uttrycket har sedan omräknats till sannolikheter (hazarder) enligt $s_t = -\log(1 - S_t)$.

Diagram 12**Utflyddessannolikheten från arbetslöshet för samtliga arbetslösa, utrikesfödda och äldre arbetslösa (55–64 år) i Sverige 1987–2010**

Sannolikhet

Anmärkning: Kvartalsdata beräknade som medelvärde av säsongsrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med ökning i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

Diagram 12 visar hur utflyddessannolikheten för utrikesfödda och äldre arbetslösa har utvecklats i förhållande till den genomsnittliga utflyddessannolikheten. I motsats till utvecklingen generellt är sannolikheten att lämna arbetslöshet betydligt mindre för dessa grupper på arbetsmarknaden, särskilt för de äldre. Detta reflekterar också de tidigare konstaterade skillnaderna i långtidsarbetslöshetens utveckling, se Diagram 5 och Diagram 6 ovan. Inte heller finns det något särskilt konjunkturmönster i utvecklingen av utflyddessannolikheten för dessa grupper. I likhet med vad som ovan konstaterades för vistelsetiderna är utvecklingen av utflyddessannolikheten snarare acyklisk. Samtidigt har utflyddessannolikheten sedan mitten av 1990-talet tenderat att öka något vilket därmed tyder på en minskad risk för att långtidsarbetslösheten ökar för dessa grupper. Men sammantaget liknar varken utvecklingen av utflyddessannolikheten eller arbetslöshetstiderna för utrikesfödda och äldre arbetslösa det konjunkturmönster som har konstaterats gälla för den genomsnittliga utvecklingen.

Det finns ingen uppenbar förklaring till denna avvikelse mer än att i detta avseende tycks arbetsmarknaden fungera annorlunda över arbetslöshetskonjunkturen för dessa arbetslöshetsgrupper än vad den gör för övriga grupper på arbetsmarknaden. I den utsträckning vistelsetidsmättet är en indikator på arbetsmarknadens funktionssätt visar det sig också att vistelsetiden i antal veckor genomgående är högre för äldre arbetslösa och från mitten av 1990-talet även för utrikesfödda, jämför Appendix 2 Tabell A1 och A2. Som också framgår är utrikesfödda och särskilt de äldre arbetslösa de grupper som har de längsta tvärsnittstiderna i arbetslöshet vilket speglar att dessa grupper också har de förhållandevis lägsta utflyddessannolikheterna att lämna arbetslösheten.

Varaktighetsberoendets betydelse för långtidsarbetslösheten

Variationer i andelen långtidsarbetslösa förklaras dock inte bara av variationer i det genomsnittliga utflödet från arbetslöshet. Även om det genomsnittliga utflödet är oförändrat kan andelen långtidsarbetslösa variera beroende på hur utflödet varierar med varaktigheten eller med andra ord beroende på varaktighetsberoendets utseende. Finns ett negativt varaktighetsberoende i utflödet från arbetslöshet ökar detta andelen långtidsarbetslösa och tvärsnittstiden. Detta sker om utflödet från arbetslöshet ökar för korttidsarbetslösa samtidigt som utflödet från arbetslöshet minskar för de långtidsarbetslösa på ett sådant sätt att det genomsnittliga utflödet är oförändrat.⁵⁵

Observationerna i Tabell 1a och Tabell 1b konfirmerar den ofta förekommande bilden i statistiken att tvärsnittstiderna är längre än vistelsetiderna. I enlighet med diskussionen i avsnitt 3 är detta konsistent med att arbetslöshetstiderna karaktäriseras av ett genuint negativt varaktighetsberoende under förutsättning att de arbetslösa är homogena med avseende på förutsättningarna att lämna arbetslöshet. Om de arbetslösa i detta avseende är heterogena gäller däremot som regel att vistelsetiden alltid är kortare än tvärsnittstiden oberoende av varaktighetsberoendet.

Tabell 1a
Differensen mellan tvärsnittstiden och vistelsetiden (i veckor) för olika grupper arbetslösa på den svenska arbetsmarknaden 1987–2010

År	Samtliga (1)	Män (2)	Kvinnor (3)	Inrikes födda (4)	Utrikes födda (5)
1987q1–90q1	4,6	4,6	4,6	4,7	5,6
1990q2–93q4	2,7	3,0	2,2	2,3	6,0
1994q1–95q2	16,9	19,6	13,6	16,2	21,5
1995q3–97q2	20,7	22,9	18,1	19,9	23,6
1997q3–02q2	19,3	21,2	17,2	18,1	23,6
2002q3–05q2	11,9	12,9	10,5	10,5	16,7
2005q3–08q1	10,1	11,4	9,1	9,2	12,7
2008q2–09q4	9,3	9,7	9,1	7,7	12,2
2010q1–10q4	14,0	15,1	12,7	12,7	16,0

Anmärkning: Siffror med fet stil anger nedgångsperioder på arbetsmarknaden. Genomsnittliga kvartalsdata av kvartalsdata beräknade som medelvärdet av månadsdata.

Källa: AKU-data 16-64 år med arbetslöshetstider enligt ILO-definitionen av arbetslöshet.

⁵⁵ Se Machin & Manning (1999).

Tabell 1b
Differensen mellan tvärsnittstiden och vistelsetiden (i veckor) för olika grupper arbetslösa på den svenska arbetsmarknaden 1987–2010

År	Åldersgrupper			Utbildningsgrupper		
	(1) 16–24	(2) 25–54	(3) 55–65	(4) För- gymnasial	(5) Gymnasial	(6) Efter- gymnasial
1987q1-90q1	1,2	3,8	22,1	5,8	3,6	5,1
1990q2-93q4	0,8	2,1	17,2	6,6	1,4	4
1994q1-95q2	9,8	17,9	32,4	20,1	15,6	17,8
1995q3-97q2	9,2	21,3	40,6	24,1	19	21,7
1997q3-02q2	5,7	20,2	36,4	20,1	18,8	19,5
2002q3-05q2	4,3	11,4	27,5	11,6	12,7	10,8
2005q3-08q1	2,7	11,2	21,2	7,7	10,8	11,7
2008q2-09q4	2,6	6,6	21,5	9,3	8,8	11,1
2010q1-10q4	5,7	16,7	22,5	12,4	15,4	13,2

Anmärkning: Siffror med fet stil anger nedgångsperioder på arbetsmarknaden. Genomsnittliga kvartalsdata av kvartalsdata beräknade som medelvärdet av månadsdata.

Källa: AKU-data 16-64 år med arbetslöshetstider enligt ILO-definitionen av arbetslöshet.

Det finns en omfattande litteratur som empiriskt har försökt skilja ut hypotesen om (observerbar och icke-observerbar) heterogenitet från genuint negativt varaktighetsberoende. Machin & Manning (1999) drar mot bakgrund av en genomgång av forskningen fram till millenniumskiftet slutsatsen att det finns få belägg för något starkt genuint negativt varaktighetsberoende i utflödet till sysselsättning när kontroller inkluderas för de arbetslösas bakgrundskaraktäristika och annan heterogenitet. Bilden kompliceras dock av att utflödet från arbetslöshet inte nödvändigtvis behöver vara till sysselsättning utan till andra destinationer på arbetsmarknaden. Dessutom finns det "institutioner" på arbetsmarknaden – som tidsbegränsad arbetslösersättning, möjligheter till att medverka i arbetsmarknadspolitiska program och förekomsten av återanställning hos tidigare arbetsgivare (jämför avsnitt 2) – som också påverkar varaktighetsberoendets utseende. Sammantaget tycks konsensus därför vara att det varaktighetsberoendet som statistiskt observeras i arbetslöshetstider och utflödessannolikheter karakteriseras av både heterogenitet och genuint varaktighetsberoende.⁵⁶

Den empiriska kunskapen om och i så fall hur varaktighetsberoendet varierar konjunkturellt är däremot mycket begränsad. I regel är undersökningsperioderna i de empiriska studierna om varaktighetsberoendet begränsade till ett fåtal år och sträcker sig sällan över en konjunkturcykel.⁵⁷ I detta avseende ger dock observationerna i Tabell 1a och Tabell 1b under vissa förutsättningar möjligheter att indikera hur varaktighetsberoendet har utvecklats under olika konjunkturlägen på den svenska arbetsmarknaden. Som framgår redovisas medelvärden för differensen mellan tvärsnittstiden och vistelsetiden för de olika perioder som definierar arbetslöshetskonjunkturrens nedgångsfaser och uppgångsfaser. Eftersom redovisningen görs för olika grupper på arbetsmarknaden med potentiellt olika arbetslös-

⁵⁶ Förekomsten av ett genuint varaktighetsberoende stöds också av de empiriska studier som visar att det finns ett tydligt negativt varaktighetsberoende i inkomster och löner av långvarig arbetslöshet. Se Björklund (1989).

⁵⁷ Jämför Machin & Manning (1999).

hetsrisker beaktas därmed i viss grad betydelsen av observerbar heterogenitet bland de arbetslösa. Om inflytandet av resterande observerbara och icke-observerbara heterogenitetsfaktorer som påverkar det observerbara varaktighetsberoendet antas vara förhållandevis litet och konstant över tid skulle variationerna i differenserna i Tabell 1a och Tabell 1b (allt annat lika) kunna indikera hur ett genuint negativt varaktighetsberoende har förändrats under den studerade perioden.⁵⁸ Mer preciserat skulle detta indikeras av en avvikande utveckling från den genomsnittliga utvecklingen av differenserna som innebär att differensen mellan tvärsnittstiden och vistelsetiden inte har ökat likformigt mellan olika grupper av arbetslösa utan att differensen till och med har minskat för någon grupp av arbetslösa samtidigt som den har ökat för andra arbetslösa.

Med undantag för de äldre arbetslösa är som framgår av tabellerna differenserna generellt förhållandevis små (två till sex veckor) i slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet. Från och med mitten 1990-talet ökar dock differenserna dramatiskt för de flesta grupper av arbetslösa. Även om differenserna sedan minskar under 2000-talet är de kvar på en betydligt högre nivå än i början av 1990-talet. Notera också att det tycks finnas ett cykliskt mönster i differenserna. Under tre av de fyra nedgångsperioderna minskar differensen jämfört med den föregående uppgångsfasen. Undantaget är nedgången under budgetsaneringskrisen då differensen fortsätter att öka för samtliga grupper av arbetslösa utom för ungdomar.

De relativt högre differenserna under 2000-talet jämfört med slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet gäller i stort sett för samtliga grupper av arbetslösa. Detta beror sannolikt i första hand på att den genomsnittliga utflödessannolikheten generellt har minskat sedan slutet av 1980-talet och i mindre grad på förändringar i varaktighetsberoendet. Inte för någon grupp av de arbetslösa finns det någon specifikt avvikande trend i utvecklingen av differensen som indikerar att det negativa varaktighetsberoendet skulle ha ökat under den studerade perioden. För äldre arbetslösa visar motsvarande jämförelse till och med att differensen i huvudsak är oförändrad.

Slutsatsen av ovanstående iakttagelser är således att variationerna i långtidsarbetslösheten på den svenska arbetsmarknaden i första hand tycks bero på variationer i den generella utvecklingen av vistelsetiden och utflödessannolikheten från arbetslöshet och i mindre utsträckning på förändringar i varaktighetsberoendet i arbetslöshetstiderna.

6 Sammanfattning och slutsatser

Tankeramen för uppsatsen är att långtidsarbetslöshet i betydande grad är ett resultat av brister i arbetsmarknadens anpassningsförmåga. Beroende på stelheter i pris- och lönebildningen kan anpassningen av den arbetslöshet som uppkommer till följd av konjunkturella och strukturella störningar vara långsam och leda till varaktiga obalanser på arbetsmarknaden. Indikatorer på varaktigheten av sådana obalanser kan mätas bland annat i termer av arbetslöshetstider.

⁵⁸ Här bortses från den eventuella möjligheten att olika konjunkturlägen kan sammanfalla med förändringar i arbetsmarknadsinstitutionerna t ex ersättningsnivåerna i arbetslöshetsförsäkringen och utformningen av arbetsmarknadspolitiska program som på olika sätt kan påverka varaktighetsberoendet.

Arbetslöshetstidens längd mäts på olika sätt beroende på syfte. Vistelse-tiden är ett mått som mäter den genomsnittliga arbetslöshetstiden för en godtycklig individ som blir arbetslös medan tvärsnittstiden mäter den genomsnittliga arbetslöshetstiden för de som vid mättillfället är arbetslösa. Det finns en nära koppling mellan tvärsnittstiden och det konventionella måttet på långtidsarbetslöshet. Att t ex beräkna andelen arbetslösa med minst sex månaders arbetslöshet är ekvivalent med att beräkna andelen av arbetslöshetsstocken som har en tvärsnittstid om minst sex månaders arbetslöshet. Generellt beror andelen långtidsarbetslösa (bestämt enligt något valt kriterium) i sin tur av kvoten mellan fördelningen av tvärsnittstider och fördelningen av vistelsetider. Eftersom fördelningen av vistelse-tider kan härledas utifrån en funktion av utflödessannolikheter från arbets-löshet kommer andelen långtidsarbetslösa därmed att påverkas av utflödet från arbetslöshet. Det går att visa att andelen långtidsarbetslösa varierar omvänt med det genomsnittliga utflödet från arbetslöshet.

Men variationer i andelen långtidsarbetslösa kan också uppkomma även om det genomsnittliga utflödet är oförändrat beroende på varaktighets-beroendets utseende. Ett negativt varaktighetsberoende i utflödet från arbetslöshet kommer att öka andelen långtidsarbetslösa och tvärsnittstiden. En sådan situation uppkommer om utflödet från arbetslöshet ökar för korttidsarbetslösa samtidigt som utflödet från arbetslöshet minskar för de långtidsarbetslösa på ett sådant sätt att det genomsnittliga utflödet är oförändrat.

Uppsatsens syfte är empiriskt och fokus är riktat på att undersöka hur långtidsarbetslösheten och arbetslöshetstider varierar med den svenska arbetslöshetskonjunkturen. I uppsatsen definieras nedgångar respektive uppgångar i konjunkturen genom att identifiera under vilka samman-hängande perioder (kvartal) som arbetslöshetsnivån i Sverige har ökat respektive minskat under den studerade perioden. Resultaten visar att långtidsarbetslösheten varierar positivt med arbetslösheten, dvs när arbets-lösheten ökar tenderar också långtidsarbetslösheten med en viss eftersläp-ning att öka. Den "eftercykliska" variationen i långtidsarbetslöshetens utveckling innebär att den tenderar att fortsätta öka under viss tid även när arbetsmarknadsläget har börjat förbättras. I termer av andelsmått avviker inte utvecklingen av långtidsarbetslösheten för olika grupper av arbetslösa i någon högre grad från det generella mönstret även om det finns nivåskill-nader i andelen långtidsarbetslösa mellan olika grupper. För arbetslösa som är utrikesfödda och är äldre är andelen långtidsarbetslösa högre.

Utvecklingen av arbetslöshetstiderna visar att vistelsetiden ökar när arbets-löshetskonjunkturen försämras men att den sedan tenderar att minska innan nedgångsperioden är över. Variationen i tvärsnittstiden har däremot en utveckling snarlik andelsmålet för långtidsarbetslösheten eftersom måtten är nära associerade. Tvärsnittstidens och vistelsetidens utveckling för olika arbetslöshetsgrupper visar i de flesta fall på ett i stort sett likartat utvecklingsmönster som för den genomsnittliga utvecklingen. Däremot tycks vistelsetidsmålet för äldre och utrikesfödda avvika åtminstone periodvis från den genomsnittliga utvecklingen och snarare visa ett acykliskt utvecklingsmönster.

Vistelsetiden och tvärsnittstiden är också längre för utrikesfödda och äldre arbetslösa än för övriga grupper. Detta speglar att dessa grupper har de förhållandevis lägsta utflödessannolikheterna att lämna arbetslöshet. Det finns dock ingen tendens till att dessa sannolikheter har minskat efter 1990-talskrisen utan snarare att de har ökat något. Detta antyder att varaktighetsberoendet sannolikt inte har haft något större inflytande på långtidsarbetslöshetens utveckling. Även om det är empiriskt svårt att fastställa varaktighetsberoendets utseende är det ändå möjligt att under vissa givna förutsättningar indikera hur betydelsen av varaktighetsberoendet har utvecklats genom att studera differensen mellan tvärsnittstiden och vistelsetiden för olika grupper av arbetslösa över olika konjunkturen. Om varaktighetsberoendet har någon betydelse skulle detta i så fall förutsätta att differensen mellan tvärsnittstiden och vistelsetiden har ökat betydligt mer för någon eller några grupper av arbetslösa samtidigt som differensen har minskat för andra grupper av arbetslösa.

Utvecklingen av dessa differenser visar att de är relativt högre under 2000-talet jämfört med slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet och att detta gäller i stort sett för samtliga grupper av arbetslösa. Däremot finns det ingen specifikt avvikande trend i utvecklingen av differensen för någon grupp av arbetslösa som indikerar att det negativa varaktighetsberoendet skulle ha ökat sedan slutet av 1980-talet. Utvecklingen av den genomsnittliga sannolikheten att lämna arbetslöshet som varierar i ett omvänt förhållande med långtidsarbetslösheten framstår därför som en viktigare förklaring till långtidsarbetslöshetens utveckling än förändringar i varaktighetsberoendet.

Referenser

- Bergman, M. (2010), "Hur varaktig är en förändring i arbetslösheten?" , Studier i finanspolitik 2010/1, Finanspolitiska rådet, Stockholm
- Björklund, A. (1989), Comment on "The Duration of Unemployment" i *Trade Unions, Employment and Unemployment Duration*, Ed B.Holmlund, K-G Löfgren & L.Engström, Claredon Press, Oxford
- Björklund A., Edin P-A, Holmlund B & E. Wadensjö (2006), *Arbetsmarknaden*, SNS Förlag
- Carling K., Edin P-A., Harkman A. & B. Holmlund (1996), "Unemployment Duration, Unemployment Benefits, and Labour Market Programs in Sweden, *Journal of Public Economics*, 59(3), March 1996.
- Corak, M & A.Heiz, (1996), "Alternative Measures of the Average Duration of Unemployment" , *Review of Income and Wealth*, Series 42, Number 1, March
- S. Ek & B.Holmlund (2011), "Deltidsarbetslöshet och arbetslöshetsförsäkring i Sverige," Forskningsrapport till Långtidsutredningen 2011, Finansdepartementet, Stockholm
- Engström, L. & C-G, Löfgren (1989), "The Duration of Unemployment" i *Trade Unions, Employment and Unemployment Duration*, Ed B.Holmlund, K-G Löfgren & L.Engström, Claredon Press, Oxford
- Finanspolitiska rådet (2010), *Svensk finanspolitik 2010*, Stockholm
- Finanspolitiska rådet (2011), *Svensk finanspolitik 2011*, Stockholm
- Harkman, A., (1999), "Om långtidsarbetslöshetens orsaker", Ura 1999:11, Utredningsenheten, Arbetsmarknadsstyrelsen
- Hartman, L & H. Svaleryd, (2010), "Hur stor är risken för bestående hög arbetslöshet?" Ekonomisk Debatt, årgång 38, nr 6
- Katz, L.F. & B.D., Meyer (1990a), "The Impact of the Potential Duration of Unemployment Benefits on the Duration of Unemployment," *Journal of Public Economics*, 41(1), February 1990.
- Katz, L.F. & B.D., Meyer (1990b), "Unemployment Insurance, Recall Expectations and Unemployment Outcomes," *Quarterly Journal of Economics*, 105(4), November 1990.
- Lancaster, T, (1990), *The Econometric Analysis of Transition Data*, Econometric Society Monographs, Cambridge, Cambridge University Press
- Lindbeck A. & D.Snowder, (1988), *The Insider-Outsider Theory of Employment and Unemployment*, MIT, Press
- Machin, S. & A. Manning (1999), "The Causes and Consequences of Long-Term Unemployment in Europe", in (Ed.) Ashenfelter O.C. & D. Card *Handbook of Labour Economics* Volume 3C, Elsevier
- Pissarides, C., (2000), *Equilibrium Unemployment Theory*, MIT, Press
- Shimer, R., (2005), "The Cyclical Behavior of Equilibrium Unemployment and Vacancies, *American Economic Review*, March 2005, 95(1), s 25-49
- Sider, H., (1985), "Unemployment Duration and Incidence: 1968-82" *American Economic Review*, June 1985, 75(3), s 461-472
- Sjögren-Lindqvist, G. & E. Wadensjö, (2009), "Arbetsmarknaden för de äldre", Studier i finanspolitik 2009/7, Finanspolitiska rådet, Stockholm
- Zetterberg, J. (1999), "Arbetslöshetstider i Sverige – utvecklingen 1976-1997", WP 151, FIEF, Stockholm.

Appendix 1

Beräkningen av vistelsetidsmått

Uppsatsen redovisar mått på vistelsetiden som bygger på generella antaganden vilka gör det möjligt att härleda ett steady-state-betingat mått som ett specialfall.⁵⁹ Utgångspunkten är att det är möjligt att följa en kohort arbetslösa individer under hela arbetslöshetsperioden. Den genomsnittliga vistelsetiden (D) kan då bestämmas utifrån följande uttryck:

$$D = \frac{\sum_{j=1}^n j(f(j-1) - f(j))}{f(0)} = \sum_{j=0}^n \frac{f(j)}{f(0)} \quad (1)$$

där $f(0)$ betecknar inflödet och $f(j)$ är den frekvens individer som kvarstår i arbetslöshet efter j antal arbetslöshetsperioder. Om n är maximala antalet arbetslöshetsperioder kan ett mått på vistelsetiden beräknas som ett vägt genomsnitt av de olika arbetslöshetsperioderna.⁶⁰ Sambandet kan också formuleras i termer av sannolikheter att stanna kvar i arbetslöshet – "kvarstannandesannolikheter" – som definieras enligt $p_j = f(j)/f(j-1)$. Generaliseras detta över flera kohorter kan sannolikheten skrivas som:

$$p(j, t) = f(j, t)/f(j-1, t-1) \quad (2)$$

På generell form kan då den genomsnittliga vistelsetiden skrivas som en vägd summa av kvarstannandesannolikheter vilka kan variera över tiden enligt:

$$D_t = \sum_{x=1}^n \prod_{j=1}^x p(j, t) \quad (3)$$

Notera att måttet på vistelsetiden enligt ekvation (3) inte bygger på några steady-state villkor. Däremot är det möjligt att införa sådana villkor. Det kritiska antagandet är då att kvarstannandesannolikheterna antas vara konstanta över tiden vilket betyder att i varje period är inflödet från arbetslöshet lika stort som utflödet från arbetslöshet. Som framgår nedan betyder detta i sin tur att de (konstanta) kvarstannandesannolikheterna kommer att vara oberoende av storleken av inflödet till arbetslöshet.

I formella termer innebär antagandet om konstanta kvarstannandesannolikheter att de skrivs:

$$p^*(j, t) = f(j, t)/f(j-1, t) \quad (4)$$

där * indikerar variabelvärdet i jämvikt. De individer som i viss tidpunkt (t) varit arbetslösa j perioder relateras till de individer som vid samma tidpunkt varit arbetslösa $j-1$ perioder. Dessa kvarstannandesannolikheter kan sedan summeras till ett vägt genomsnitt varför den genomsnittliga vistelsetiden kan skrivas:

⁵⁹ Framställningen bygger på Sider (1985).

⁶⁰ Jämför Machin & Manning (1999) som använder en framställning på kontinuerlig form för att diskutera sambandet mellan tvärsnittstider och vistelsetider under olika antaganden om steady state.

$$\begin{aligned} D^* &= (1 - p_1^*) + 2p_1^*(1 - p_2^*) + 3p_1^*p_2^*(1 - p_3^*) + \dots \\ &= 1 + p_1^* + p_1^*p_2^* + p_1^*p_2^*p_3^* + \dots \end{aligned} \quad (5)$$

Eftersom kvarstannandesannolikheterna är konstanta över tiden och om $f(0)$ individer blir arbetslösa varje period kan arbetslöshetsnivån (U) i varje tidpunkt skrivas:

$$U = f(0) + f(0)p_1^* + f(0)p_1^*p_2^* + f(0)p_1^*p_2^*p_3^* + \dots \quad (6)$$

eller

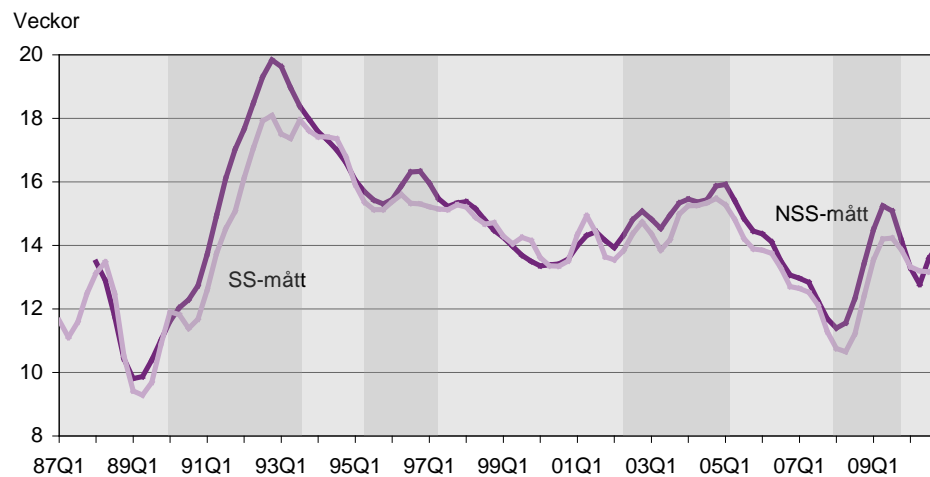
$$U = f(0)D^* \quad (7)$$

Ekvation (7) är utgångspunkten för den vanliga och populära metoden att beräkna måttet på vistelsetiden utifrån information om arbetslöshetsstocken och månads(vecko-)inflödet till arbetslöshet.

Appendix 2

Diagram A1

Två mått på viselsetiden i arbetslöshet på den svenska arbetsmarknaden 1987–2010

Anmärkning: SS-måttet bygger på antagande om steady-state medan NSS-måttet inte bygger på detta jämviktsantagande. Kvartalsdata beräknade som medelvärdet av säsongrensade månadsdata och trendade med Eviews Census X12. Skuggade ytor markerar perioder med ökning i arbetslösheten. Recessionsperioder är 1990Q2–93Q4, 1995Q3–97Q2, 2002Q3–05Q2, 2008Q2–09Q4.

Källa: AKU. Arbetslöshet 16–64 år enligt ILO-definitionen.

Tabell A1
Arbetslöshetstider (i veckor) efter kön respektive etnisk bakgrund

År	Samtliga (1)	Män (2)	Kvinnor (3)	Inrikes födda (4)	Utrikes födda (5)
Tvärsnittstider					
1987q1-90q1	16,1	16,5	15,7	15,8	17,6
1990q2-93q4	19,3	20,3	17,8	18,6	22,7
1994q1-95q2	33,9	36,9	29,7	32,9	38,9
1995q3-97q2	36,5	39,4	33,1	35,1	41,7
1997q3-02q2	33,5	35,9	30,7	31,7	39,7
2002q3-05q2	27,3	29,2	25	25,5	32,9
2005q3-08q1	23,3	24,8	21,7	21,5	28,4
2008q2-09q4	23,1	24,1	22	20,6	29,2
2010q1-10q4	27,1	28,4	25,6	24,6	32,9
Vistelsetider					
1987q1-90q1	11,5	11,9	11,1	11,1	12
1990q2-93q4	16,6	17,3	15,6	16,3	16,7
1994q1-95q2	17	17,6	16,1	16,7	17,4
1995q3-97q2	15,8	16,5	15	15,2	18,1
1997q3-02q2	14,2	14,7	13,5	13,6	16,1
2002q3-05q2	15,4	16,3	14,5	15	16,2
2005q3-08q1	13,2	13,4	12,6	12,3	15,7
2008q2-09q4	13,8	14,4	12,9	12,9	17
2010q1-10q4	13,1	13,3	12,9	12,1	16,9

Anmärkning: Siffror med fet stil anger nedgångsperioder på arbetsmarknaden. Genomsnittliga kvartalsdata av kvartalsdata beräknade som medelvärdet av månadsdata.

Källa: AKU-data 16-64 år med arbetslöshetstider enligt ILO-definitionen av arbetslöshet.

Tabell A2
Arbetslöshetstider (i veckor) efter ålder respektive utbildning

År	Åldersgrupper			Utbildningsgrupper		
	(1) 16–24	(2) 25–54	(3) 55–65	(4) För- gymnasial	(5) Gymnasial	(6) Efter- gymnasial
Tvårsnittstider						
1987q1-90q1	10,3	17,6	36,1	17,3	14,9	16,7
1990q2-93q4	14,4	20,7	34,1	21	18,2	19,3
1994q1-95q2	25,1	36	48,6	35,7	32,9	33,7
1995q3-97q2	22,2	38,7	58,6	38,4	35,4	37
1997q3-02q2	17	36,3	53,7	33	33,9	33,8
2002q3-05q2	16,5	28,9	46,9	25,2	28,9	26,4
2005q3-08q1	13,1	26,9	38,8	19,3	25,2	25,2
2008q2-09q4	13,5	26,9	38,8	20,9	24,4	24
2010q1-10q4	16,7	31,8	40,3	23,7	29,7	26,6
Vistelsetider						
1987q1-90q1	9,1	13,8	14	11,5	11,3	11,6
1990q2-93q4	13,6	18,6	16,9	15,4	16,8	15,3
1994q1-95q2	14,3	18,9	16,2	15,6	17,3	15,9
1995q3-97q2	13	17,4	18,3	14,3	16,4	15,3
1997q3-02q2	11,3	16,1	17,3	12,9	15,1	14,3
2002q3-05q2	12,2	17,5	19,4	13,6	16,2	15,6
2005q3-08q1	10,4	15,7	17,6	11,6	14,4	13,5
2008q2-09q4	10,9	17,3	17,3	11,6	15,6	12,9
2010q1-10q4	11	15,1	17,8	11,3	14,3	13,4

Anmärkning: Siffror med fet stil anger nedgångsperioder på arbetsmarknaden. Genomsnittliga kvartalsdata av kvartalsdata beräknade som medelvärdet av månadsdata.

Källa: AKU-data 16-64 år med arbetslöshetstider enligt ILO-definitionen av arbetslöshet.

Arbetsmarknadsanknytning och övergång till arbete

Bertil Holmlund*
Professor vid Uppsala Universitet

1 Inledning

Tillgång till paneldata krävs för att belysa dynamiken på arbetsmarknaden. Bakom förändringar i antalet arbetslösa och antalet sysselsatta döljer sig mycket stora bruttoflöden mellan olika tillstånd, t ex inflöde till och utflöde från arbetslöshet. För att förstå vilka mekanismer som driver variationer i arbetslöshet och sysselsättning är det fruktbart att utnyttja information om underliggande flöden.

I de svenska arbetskraftsundersökningarna (AKU) deltar intervjupersonerna under sammanlagt två år. 7/8 av urvalet en viss månad återintervjuas tre månader senare vilket gör det möjligt att beräkna omfattningen av olika bruttoflöden. Sedan några år publicerar SCB sådan information i relativt aggregerad form.

Att använda flödesdata aktualiserar ett antal problem. En aspekt är att flödesdata implicerar stockförändringar som inte exakt stämmer överens med stockförändringarna i "reguljära" AKU eftersom reguljära AKU baseras på alla intervjugrupper medan panelen baseras på delmängder.⁶¹ Ett annat problem är att felklassificeringar av arbetskraftsstatus kan skapa artificiell rörlighet och således leda till *överskattning* av flödenas omfattning (Abowd och Zellner, 1985). I svenska AKU reduceras troligen betydelsen av detta problem av att intervjupersonerna informeras om den status de angav föregående kvartal. Ett tredje problem är att händelser mellan intervjudpunkterna inte kommer att registreras, t ex kortvariga jobb eller kortvariga avbrott i sysselsättning. Effekten blir en *underskattning* av flödenas storlek. Underskattningen blir större ju längre tidsavståndet mellan intervjuerna är och borde således vara ett större problem för kvartalspanelen i AKU än t ex för den månadspanel som finns i de amerikanska arbetskraftsundersökningarna.

AKU innehåller förhållandevis rik information om olika arbetsmarknadsförhållanden. Jag kommer i det följande att presentera en del data för arbetslöshet, arbetslöshetstider och jobbchanser som endast i begränsad utsträckning redovisas i SCB:s publikationer. Jag börjar med en diskussion av några mät- och definitionsproblem.

* Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet. E-post: bertil.holmlund@nek.uu.se. Tack till Dan Lundberg för värdefulla synpunkter.

⁶¹ I svenska AKU är korrelationen mellan stockförändringar enligt reguljära AKU och stockförändringar implicerade av AKU-panelen mycket hög; se Holmlund och Vejsiu (2001). Frazis m fl (2005) diskuterar metoder för att skapa konsistens mellan stockar och bruttoflöden i de amerikanska arbetskraftsundersökningarna. Farm (1997) diskuterar flödesstatistik i svenska AKU.

2 Att mäta arbetslöshet och arbetslöshetstider⁶²

Att mäta arbetslöshet och undersysselsättning aktualiserar en rad frågor. Vad betyder det att söka efter arbete? Räcker det att läsa tidningsannonser eller krävs det också att man gjort något mer aktivt, t ex besökt arbetsförmedlingen eller kontaktat en arbetsgivare? Inom vilken tidsrymd ska aktiviteten ha ägt rum för att man ska räknas som arbetslös under en viss vecka? Hur ska man se på fallet där en person har utlovats anställning inom en månad men ännu inte har tillträtt arbetet? Och vad gäller om man söker efter arbete men inte kan ta arbete förrän om tre veckor? Eller fallet där man önskar arbete, kan ta arbete men inte har sökt därför att utsikterna att få arbete bedöms som små? Hur ska vi se på studenter som fortsätter att studera därför att de inte får arbete? Och hur mäter man arbetslöshetstider?

Arbetslöshet

Ett antal konventioner på arbetsmarknadsstatistikens område har utarbetats inom ramen för ILO, OECD och EU:s statistikorgan Eurostat. De viktigaste konventionerna har formulerats i form av uttalanden (resolutions) från ILO, bl a från 1982 rörande arbetslöshet och från 1998 om undersysselsättning.⁶³ Dessa uttalanden är uttryck för den samsyn som kunnat etableras mellan olika stater när det gäller arbetskraftsundersökningarnas centrala innehåll. De har varit utgångspunkten för de nationella arbetskraftsundersökningarna liksom för OECD:s och Eurostats samordningsprojekt. ILO:s uttalanden är i vissa avseenden relativt vaga, delvis avsiktligt för att lämna utrymme för nationella variationer och kanske också som ett uttryck för att det är fråga om en kompromissprodukt. De lämnar ganska stort utrymme för olika praktiska tillämpningar.

Enligt ILO-resolutionen från 1982 består arbetskraften av sysselsatta och arbetslösa personer. Till de sysselsatta räknas personer som har arbete (minst en timme) under referensveckan som löntagare eller egenföretagare, inklusive sådana som är tillfälligt frånvarande under en viss mätvecka. En person betraktas som arbetslös om vederbörande under en viss period (i) saknar arbete, (ii) står till arbetsmarknadens förfogande (är tillgänglig för arbete) samt (iii) söker arbete.

När det gäller kriteriet tillgänglighet för arbete anges tämligen vaga rekommendationer som i praktiken ger utrymme för mycket varierande tolkningar. I svenska AKU innebär det krav på att kunna arbeta referensveckan eller börja inom två veckor. Beträffande kravet på arbetssökande ges flera exempel på aktiviteter. Specifika ansträngningar för att skaffa arbete ska ha vidtagits, t ex genom registrering vid arbetsförmedling, kontakt med arbetsgivare, svar på annonser med mera. Det är uppenbart att även dessa rekommendationer måste preciseras ytterligare för att kunna implementeras i praktiken. En viktig fråga är t ex längden på den relevanta tidsperiod under vilken det aktiva arbetssökandet ska ha ägt rum.

Undantag från krav på aktivt arbetssökande finns. Det gäller personer som saknar arbete, som står till arbetsmarknadens förfogande och som ska tillträda ett arbete i en (nära) framtid; sådana personer ska räknas som arbetslösa enligt ILO (som dock inte preciserar hur nära i tiden som anställnings-

⁶² Avsnittet bygger delvis på Holmlund (2005).

⁶³ Se Hussmanns m fl (1990) och Hussmans (2007).

tidpunkten ska vara). Studenter och andra som är verksamma i "icke-ekonomiska" (non-economic) aktiviteter ska räknas som arbetslösa förutsatt att de uppfyller kraven på aktivt jobbsökande och tillgänglighet för arbete.

En del personer vill ha arbete men har inte sökt tillräckligt aktivt för att uppfylla arbetslöshetskriteriet, t ex därför att de bedömt det som utsiktslöst att få arbete. Personer utanför arbetskraften som uppger att de vill och kan ta arbete brukar i Sverige kallas för latent arbetssökande.

ILO-resolutionerna lämnar alltså utrymme för nationella variationer. När det gäller tidsrymden för aktivt arbetssökande fanns i början av 1980-talet stora internationella variationer, mellan 1 vecka och 60 dagar. Det är klart att den uppmätta arbetslösheten blir lägre om vi kräver aktivt arbetssökande under den senaste veckan jämfört med de senaste 60 dagarna. Genom OECD-initiativ i början av 1980-talet har det här skett en harmonisering så att fyra veckor har blivit den vanliga tidsrymden. För att räknas som arbetslös ska man alltså ha sökt arbete under de senaste fyra veckorna; det gäller i Sverige liksom i de flesta andra länder som har arbetskraftsundersökningar.

Krav på aktivt arbetssökande har tolkats på olika sätt i USA respektive av Eurostat (Sorrentino, 2000). I USA räcker det inte med att enbart läsa platsannonser för att räknas som arbetslös; i Europa räknas enbart läsande av platsannonser som kriterium på aktivt arbetssökande och sådana personer räknas alltså som arbetslösa (förutsatt att de också står till arbetsmarknadens förfogande). Svenska AKU anpassades år 2005 till Eurostats kriterier.

När det gäller behandlingen av studerande som söker arbete och kan ta arbete är ILO-vägledningen klar: sådana personer ska räknas som arbetslösa. De flesta länder följer också denna konvention, sedan 2007 även Sverige. I Sverige räknades tidigare heltidsstuderande som söker arbete till kategorin utanför arbetskraften.

Från och med april 2005 tillämpas en ny EU-harmoniserad AKU i Sverige. Den innebär flera viktiga förändringar som sammantagna bidrar till högre uppmätt arbetslöshet än i tidigare undersökningar.⁶⁴ I denna nya AKU räcker det till skillnad mot tidigare med att enbart studera platsannonser för att man ska ha uppfyllt sökkriteriet och därmed räknas som arbetslös. En annan förändring gäller personer som avvaktar arbete utan att söka. I gamla AKU räknades personer som avvaktade nytt arbete inom en månad som arbetslösa; i nya AKU räknas personer som avvaktar nytt arbete med början inom tre månader som arbetslösa. Båda dessa förändringar innebär att nya AKU ger högre arbetslöshet än den gamla. SCB har försökt skapa konsistenta tidsserier från och med 1987 som baseras på de nya definitionerna. Jämförelser av nya (länkade) AKU-serier och gamla AKU-serier visar att nya AKU innebär väsentligt högre arbetslöshetstal.⁶⁵

⁶⁴ AKU har alltså reviderats två gånger under de senaste åren. Revideringen 2007 avser enbart studerandekategoriens arbetskraftsstatus och det är enkelt att anpassa gamla tidsserier till denna nya definition eftersom det sedan länge finns uppgifter i AKU om studerande som söker arbete. EU-anpassningen 2005 gäller flera olika detaljer i arbetslöshetsdefinitionen som inte lika lätt kan tillämpas på äldre tidsserier.

⁶⁵ För perioden 1987m01–2005m03 är arbetslösheten för åldersgruppen 16–64 år enligt gamla AKU 5,0 procent medan den enligt nya AKU (SCB:s länkade serie) uppgår till 6,8 procent.

Arbetslöshetstider⁶⁶

I AKU publiceras uppgifter om arbetslöshetstider för olika grupper av arbetslösa. Dessa uppgifter visar hur länge de arbetslösa har varit arbetslösa vid mättillfället, dvs. de avser oavslutade arbetslöshetsperioder. Detta mått brukar ibland kallas för *tvärsnittstiden*. Tvärsnittstiden mäter uppenbarligen inte den genomsnittliga varaktigheten för *alla* arbetslöshetsperioder som är aktuella under en viss tidsrymd. Tvärsnittstiden mäter heller inte varaktigheten för *avslutade* arbetslöshetsperioder. Man brukar använda begreppet *vistelsetid* i arbetslöshet för den genomsnittliga varaktigheten för alla arbetslöshetsperioder som påbörjas och avslutas under en viss tidsrymd.

Begreppen tvärsnittstid och vistelsetid kan relateras till de demografiska begreppen *medelålder* respektive *förväntad livslängd*. Tvärsnittstiden (hur länge man har varit arbetslös) är analog med medelåldern (hur länge man har levt). Vistelsetiden (den genomsnittliga tiden för alla påbörjade arbetslöshetsfall) kan jämföras med den förväntade livslängden (den genomsnittliga tid som en nyfödd person kommer att leva).

Hur förhåller sig de olika måtten på arbetslöshetstider till varandra? Av betydelse är bland annat förekomsten av *varaktighetsberoende* jobbchanser, dvs. i vilken grad som chansen att få arbete beror på hur länge som arbetslösheten varat. Man talar om positivt varaktighetsberoende om jobbchanserna ökar med arbetslöshetstiden; i det motsatta fallet talar vi om negativt varaktighetsberoende. Avsaknad av varaktighetsberoende betyder att jobbchanserna är oberoende av hur länge man varit arbetslös. Det kan visas att tvärsnittstiden är lika med vistelsetiden förutsatt att (i) jobbchanserna inte har varaktighetsberoende och (ii) individerna har *identiska* övergångssannolikheter. Om varaktighetsberoendet är positivt kommer vistelsetiden att vara längre än tvärsnittstiden. Om varaktighetsberoendet är negativt gäller i stället att vistelsetiden är kortare än tvärsnittstiden.

Det kan verka förvånande att vistelsetiden kan vara kortare än tvärsnittstiden; det senare begreppet baseras ju på oavslutade arbetslöshetsperioder. Det är emellertid viktigt att observera att mätningar av tvärsnittstider inte fångar alla arbetslöshetsperioder. I synnerhet gäller att korta arbetslöshetsperioder har mindre chans att fångas vid mättillfället; långa arbetslöshetsperioder har å andra sidan stor chans att påträffas. Om det finns ett negativt varaktighetsberoende kommer denna tendens till "överrepresentation" av långa arbetslöshetsperioder att förstärkas, varför tvärsnittstiden kommer att vara längre än vistelsetiden.

För att intuitivt förstå betydelsen av varaktighetsberoende kan vi anknyta till sambanden mellan medelålder och förväntad livslängd. Vi vet att den förväntade livslängden väsentligt överstiger medelåldern i befolkningen. Vi vet också att sannolikheten att avlida ökar påtagligt med stigande ålder. Här finns alltså ett starkt positivt varaktighetsberoende, vilket förklarar att den förväntade livslängden (vistelsetiden) överstiger medelåldern (tvärsnittstiden).

⁶⁶ Se Björklund m fl (2006) för utförligare diskussion.

Låt oss nu släppa det helt orealistiska antagandet om identiska individer och i stället tillåta *heterogenitet* bland de arbetslösa. Vissa individer har låg sannolikhet att lämna arbetslöshet medan andra snabbt får arbete, dvs. det finns en spridning i arbetslöshetsperiodernas längd. Vid varje mättillfälle kommer då personer med låg sannolikhet att få arbete att vara överrepresenterade, vilket tenderar att öka tvärsnittstiden i förhållande till vistelse-tiden. Tvärsnittstiden kommer att vara längre än vistelsetiden såvida det inte finns ett tillräckligt starkt positivt varaktighetsberoende som verkar i motsatt riktning.

3 Arbetslöshet och arbetslöshetstider i AKU

Jag kommer i det följande att fokusera på tidsperioden från 2005 och framåt (i regel 2005kv2 – 2010kv4) och utgå från nu gällande arbetslöshetsbegrepp som inkluderar heltidsstuderande som söker arbete. Tabell 1 visar arbetslöshetstal efter ålder och kön samt efter det "bidrag" till arbetslösheten som härrör från heltidsstuderande som söker arbete respektive personer som väntar på att tillträda arbete. I den sista kolumnen anges också andelen av befolkningen som klassas som latent arbetssökande.

Tabell 1
Arbetslöshet och latent arbetssökande för olika grupper 2005–2010, procent

	Arbetslöshet totalt	Heltidsstuderande arbetslösa	Arbetslösa väntare	Latent arbets- sökande
15–24	22,3	9,6	5,8	6,0
25–54	5,4	0,9	0,9	0,7
55–74	4,2	0,5	0,6	0,9
Män 15–74	7,2	1,7	1,4	1,7
Kvinnor 15–74	7,3	2,2	1,6	1,7
Båda könen 15–74	7,3	1,9	1,5	1,7

Anm.: Arbetslösheten i procent av arbetskraften i respektive kategori; latent arbetssökande i procent av befolkningen.

Källa: SCB, AKU och egna beräkningar.

För hela gruppen 15–74 år är arbetslösheten drygt 7 procent varav en fjärdedel (1,9 procent) är heltidsstuderande som söker arbete och en femtedel (1,5 procent) väntar på att tillträda arbete. Skillnaderna mellan män och kvinnor är små medan åldersvariationerna är betydande. Ungdomar 15–24 år har en arbetslöshet på 22 procent varav nära hälften är heltidsstuderande och en fjärdedel väntar på att tillträda arbete. Ungdomar är också latent arbetssökande i mycket högre utsträckning än andra grupper. Endast ca hälften av ungdomarna deltar i arbetskraften vilket innebär att ungdomsarbetslösheten i relation till *befolkningen* är ca 11 procent.

Andelen "väntare" är starkt säsongberoende och återspeglar arbete under sommarferier. Under andra kvartalet väntar ca 40 procent av de arbetslösa ungdomarna på att tillträda arbete. Ca hälften av väntarna bland samtliga arbetslösa är aktivt arbetssökande, dvs. de skulle räknas som arbetslösa även om de inte hade ett arbete som de väntade på att tillträda.

I tabell 2 presenteras några mått på arbetslöshetstider för olika grupper. Tvärsnittstiden är alltså den genomsnittliga arbetslöshetstiden för oavslutade arbetslöshetsperioder vid mättillfället. Vistelsetider har beräknats utifrån data för antalet arbetslösa och *inflödet* i arbetslöshet. I ett varaktighetstillstånd med konstant arbetslöshet gäller att beståndet av arbetslösa kan skrivas som produkten av inflöde och varaktighet. Med information om antalet arbetslösa (beståndet) och inflödet kan således den genomsnittliga varaktigheten beräknas. Villkoren för att denna kalkyl ska vara korrekt är sällan helt uppfyllda men beräkningarna kan ge en indikation på vistelsetidernas längd. Inflödet under en vecka har satts lika med antalet personer som uppger att de har varit arbetslösa en vecka.

Tabell 2
Genomsnittliga arbetslöshetstider för olika grupper 2006–2010, veckor

	Samtliga arbetslösa		Heltidsstuderande arbetslösa	
	Tvärsnittstid	Vistelsetid	Tvärsnittstid	Vistelsetid
15–24	13,6	8,0	11,3	5,4
25–54	32,4	21,1	38,5	14,3
55–74	47,9	22,7	87,5	51,5
Män 15–74	28,6	14,3	27,7	8,3
Kvinnor 15–74	25,1	11,8	22,4	6,8
Båda könen 15–74	26,9	12,8	25,0	7,3

Källa: SCB, AKU och egna beräkningar.

Av tabell 2 framgår ett välkänt faktum, nämligen att såväl tvärsnittstider som vistelsetider ökar med stigande ålder. Arbetslöshetstiderna för personer i åldersgruppen 25–54 år är mer än dubbelt så långa som arbetslöshetstiderna för ungdomar. Vidare är tvärsnittstiderna avsevärt längre än vistelsetiderna, ett fenomen som med all sannolikhet till stor del förklaras av stor heterogenitet i individuella jobbchanser. Tvärsnittstiderna bland studerande arbetslösa avviker inte nämnvärt från tvärsnittstiderna för alla arbetslösa; däremot är vistelsetiderna bland de studerande betydligt kortare än motsvarande tider för samtliga arbetslösa.

Ett alternativt sätt att beräkna genomsnittliga arbetslöshetstider utnyttjar information från paneldata om *utflöde* från arbetslöshet. I ett varaktighetstillstånd med konstant arbetslöshet är naturligtvis utflödet från arbetslöshet lika stort som inflödet till arbetslöshet. Under perioden 2007kv2–2008kv2 var arbetslösheten relativt konstant och perioden kan därför passa för en jämförelse mellan olika sätt att beräkna genomsnittliga arbetslöshetstider. Med samma metod som i tabell 2, dvs. varaktigheten fås genom att dividera arbetslösheten med inflödet, blir vistelsetiden 13,6 veckor. Från paneldata där samma personer intervjuats med 13 veckors mellanrum, fås en beräknad vistelsetid på 26 veckor.⁶⁷ Utflödesdata från AKU-panelen indikerar alltså en vistelsetid som är dubbelt så lång som den som kan beräknas från reguljära AKU med information om arbetslöshetsstocken och inflödet till arbetslöshet. Den senare metoden kommer med all sannolikhet betydligt närmare sanningen än panelmetoden. Den 13 veckor långa tids-

⁶⁷ Den genomsnittliga kvartalsutflödeskvoten för åldersgruppen 15–74 är 0,5 vilket innebär en förväntad vistelsetid på 2 kvartal eller 26 veckor.

rymden mellan intervjutillfällena i AKU-panelen innebär att kortvariga jobb mellan intervjuerna inte kommer att registreras.⁶⁸

Många arbetslöshetsperioder avslutas genom utträde från arbetskraften, dvs. den arbetslöse upphör att söka efter arbete. Vistelsetiden i arbetslöshet underskattar därmed den tid det tar för arbetslösa personer att få arbete. Under perioden 2006–2010 har enligt AKU-panelen närmare 20 procent av alla arbetslöshetsperioder avslutats genom arbetskraftsutträde.

4 Övergång till sysselsättning

Genom AKU:s kvartalspaneler kan vi bland annat beräkna jobbchanser för olika grupper av ej sysselsatta, dvs. den andel som får arbete under ett kvartal. Tabell 3 visar jobbchanser bland samtliga arbetslösa, arbetslösa heltidsstuderande, arbetslösa väntare, latent arbetssökande samt övriga ej sysselsatta. En jämförelse mellan jobbchanser för arbetslösa och personer utanför arbetskraften ger information om arbetslösheten kan ses som ett distinkt tillstånd. Om de latent arbetssökande och andra personer utanför arbetskraften får arbete i ungefär samma takt som de arbetslösa kan man ifrågasätta hur meningsfullt det är att särskilja arbetslöshet från andra kategorier som saknar arbete.⁶⁹

Tabell 3
Övergång till sysselsättning 2005–2010, procent

	Arbetslöshet	Heltidsstuderande	Väntar på arbete	Latent arbetssökande	Övriga ej sysselsatta
15–24	29,8	25,2	47,1	10,6	11,8
25–54	29,4	26,5	67,8	14,3	7,9
55–74	18,8	14,3	57,5	6,3	0,7
Män 15–74	27,6	24,5	57,0	10,0	5,0
Kvinnor 15–74	28,9	25,4	55,3	11,3	5,0
Båda könen 15–74	28,2	25,0	56,3	10,7	5,0

Källa: SCB, AKU och egna beräkningar.

En första observation från tabell 3 är att jobbchanserna bland arbetslösa är avsevärt högre än bland personer utanför arbetskraften. Arbetslösheten är alltså ett distinkt tillstånd i den meningen att det innebär aktivt jobsökande och därmed högre sannolikhet att få arbete. De latent arbetssökande har i genomsnitt dubbelt så stora jobbchanser som övriga grupper utanför arbetskraften; för ungdomar finns dock inte detta mönster. Något överraskande är att jobbchanserna bland ungdomar är ungefär lika stora som jobbchanserna bland personer i åldersgruppen 25–54 trots att arbetslöshets-tiderna är betydligt kortare bland ungdomar (jämför tabell 2). Detta antyder att ungdomar har mycket större benägenhet att lämna arbetskraften

⁶⁸ Detta innebär också att panelen kraftigt underskattar inflödet till arbetslöshet. En uppskattning av veckoinflödet till arbetslöshet ges av antalet personer i AKU som vid intervjutillfället uppger att de varit arbetslösa i en vecka. Under 2010 uppgick det genomsnittliga veckoinflödet till arbetslöshet beräknat på detta sätt till 0,7 procent av arbetskraften. Enligt AKU-panelen för samma period uppgick det genomsnittliga veckoinflödet till arbetslöshet – flöden till arbetslöshet från bestånden av sysselsatta respektive utanför arbetskraften – till 0,3 procent av arbetskraften.

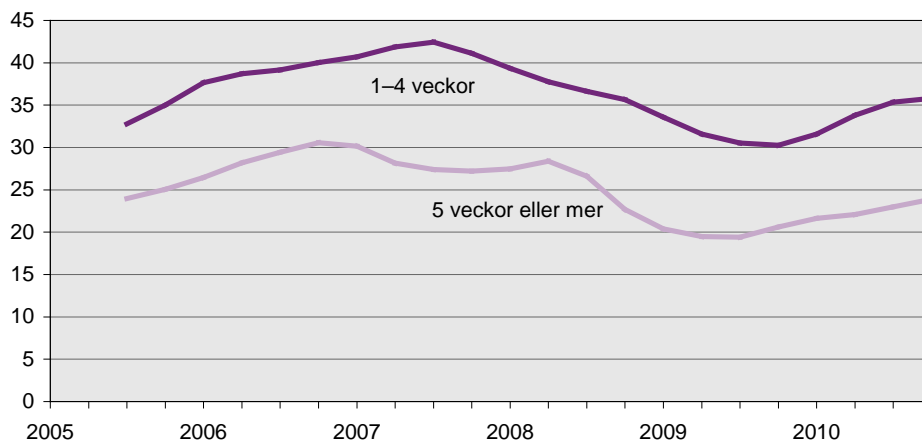
⁶⁹ Flinn och Heckman (1983) samt Jones och Riddell (1999) är exempel på empiriska studier som utnyttjar information om jobbchanser för olika grupper för att avgöra om det är meningsfullt att tala om arbetslöshet som ett distinkt tillstånd.

men kan också återspegla att AKU underskattar kortvariga jobb som troligen är särskilt frekventa bland ungdomar.

Föga överraskande har personer som väntar på att tillträda arbete mycket högre jobbchanser än övriga arbetslösa. Bland väntare är övergång till arbete ungefär lika frekvent bland dem som aktivt söker som bland de "passiva" väntarna (framgår inte av tabellen).

Det är ett välkänt fenomen att jobbchanserna i regel uppvisar ett negativt varaktighetsberoende, dvs. personer med kort arbetslöshetstid tycks ha lättare att få arbete än personer med längre arbetslöshetstider. Figur 1 bekräftar detta fenomen: personer vars pågående arbetslöshetsperiod understiger fem veckor har betydligt större jobbchanser än personer med längre erfarenhet av arbetslöshet.⁷⁰ Skillnaderna kan förklaras av heterogenitet beträffande individuella jobbchanser och eventuellt också genuint negativt varaktighetsberoende jobbchanser på individnivå.

Figur 1
Övergång från arbetslöshet till sysselsättning 2005–2010 efter arbetslöshetstid, 15–74 år, procent. Säsongsgränsade kvartalsdata

Källa: SCB, AKU och egna beräkningar.

Korttidsjobb och övergång till arbete

AKU-panelen underskattar som nämnts rörligheten på arbetsmarknaden genom det förhållandevis stora tidsavståndet mellan intervjutidpunkterna. Det finns en variabel i panelurvalet som kan ge viss information om händelser mellan intervjuerna. Frågan som ställs är om intervjupersonen har haft något arbete sedan förra intervjun; frågan gäller oavsett om personen har arbetat vid den aktuella intervjutidpunkten eller inte.⁷¹ Vi kan använda denna information för att beräkna ett "utvidgat" mått på övergång till arbete som är mer rättvisande i den meningen att det inkluderar en del av händelserna mellan intervjutidpunkterna.

⁷⁰ Här avses alltså varaktigheten hos pågående arbetslöshetsperioder vid den första mättidpunkten.

⁷¹ Frågan lyder: "Vid förra intervjun hade du inget arbete. Har du arbetat något sedan dess (dvs. de tre senaste månaderna)?" Personer som svarar ja på frågan men som samtidigt är arbetslösa under aktuell mätvecka har haft ett kortvarigt arbete mellan intervjutidpunkterna.

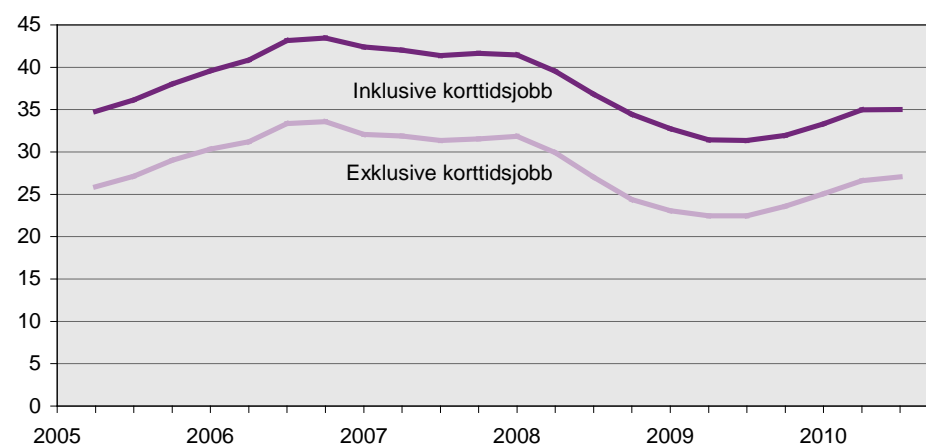
Tabell 4 visar hur det utvidgade måttet på jobbchans varierar mellan olika grupper och hur det förhåller sig till det konventionella måttet som baseras enbart på arbetskraftsstatus vid intervju tidpunkterna. I figur 2 visas hur jobbchanserna enligt de två måtten har utvecklats sedan 2005 för hela gruppen 15–74. I genomsnitt är den utvidgade jobbchansen nära 10 procentenheter större än jobbchansen enligt konventionell metod (38 procent per kvartal att jämföras med 28 procent). Skillnaden mellan de två måtten är störst bland ungdomar, drygt 14 procentenheter. Vi noterar också att jobbchanserna enligt det utvidgade måttet uppvisar det förväntade åldersmönstret; jobbchanserna är klart störst för ungdomar, ett faktum som återspeglar att ungdomar i störst utsträckning berörs av korttidsjobb.

Tabell 4
Övergång från arbetslöshet till sysselsättning 2005–2010, exklusive/inklusive korttidsjobb, procent

	Exklusive	Inklusive
15–24	29,8	44,2
25–54	29,4	35,7
55–74	18,8	24,4
Män 15–74	27,6	36,2
Kvinnor 15–74	28,9	39,5
Båda könen 15–74	28,2	37,8

Källa: SCB, AKU och egna beräkningar.

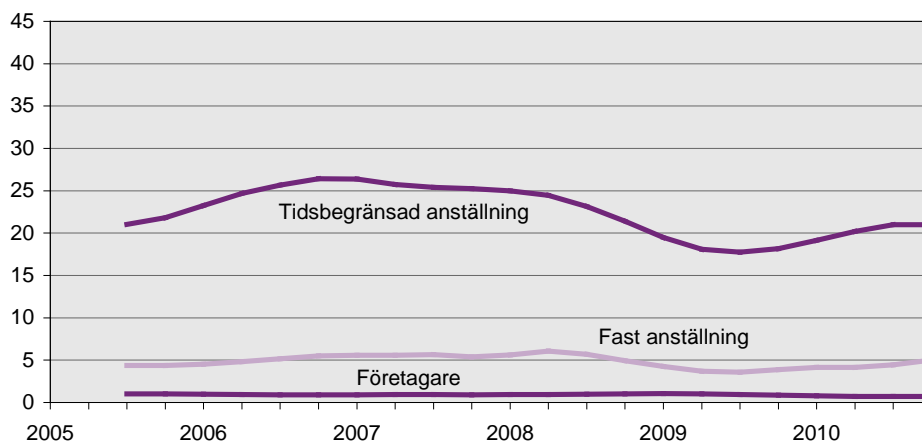
Figur 2
Övergång från arbetslöshet till sysselsättning 2005–2010, 15–74 år, procent. Säsongsgränsade kvartalsdata

Källa: SCB, AKU och egna beräkningar.

Den helt övervägande delen av övergångar från arbetslöshet till sysselsättning består av övergång till tidsbegränsade anställningar. Som framgår av figur 3 är det närmare fem gånger vanligare att övergång sker till tidsbegränsat jobb än till fast jobb. Övergång till arbete som egen företagare är mycket ovanligt.

Figur 3
Övergång från arbetslöshet till olika anställningsformer 2005–2010, 15–74 år, procent. Säsongsrensade kvartalsdata

Källa: SCB, AKU och egna beräkningar.

Det är svårt att göra rättvisande länderjämförelser av arbetslösas jobbchanser när arbetskraftsundersökningarnas design varierar. I USA baseras som nämnts panelen i undersökningarna på intervjuer med identiska individer med en månads mellanrum. Hall (2005) redovisar genomsnitt av månatliga övergångsfrekvenser för perioden 1967–2004 som indikerar hög sannolikhet att få arbete. Bland arbetslösa personer hade 28 procent ett arbete efter en *månad*; i Sverige hade för perioden 2005–2010 38 procent av de arbetslösa jobb inom ett *kvartal* (inklusive korttidsjobb), vilket tyder på väsentligt lägre jobbchanser i Sverige. Men jobbchanserna i Sverige underskattas sannolikt genom underskattning av antalet korttidsjobb.

5 Slutord

SCB:s redovisning av arbetslöshetsdata från reguljära AKU är i vissa avseenden torftigare idag än vad den var för några år sen.⁷² Det är anmärkningsvärt att det numera inte finns någon information om medlemskap i arbetslöshetskassa; frågan togs bort i samband med omläggningen 2005. Det finns information i grunddata om hur många arbetslösa som får ersättning från arbetslöshetskassa men denna information presenteras inte i någon av de redovisade AKU-tabellerna.

Informationen om arbetslöshetstider och arbetslöshetens bakgrund har blivit mer knapphändig. Den information som nu publiceras är inte idealisk för att beräkna inflödet i arbetslöshet, något som också försvårar beräkningar av genomsnittliga vistelsetider i arbetslöshet.⁷³

⁷² Jag utgår från den information som finns i statistikdatabasen och AKU:s grundtabeller och tilläggstabeller.

⁷³ För att uppskatta inflödet i arbetslöshet bör det helst finnas information om antalet personer med en veckas arbetslöshet. I AKU:s grundtabeller finns information om antalet personer med arbetslöshetstider på 1–2 veckor.

När det gäller AKU-panelen borde omfattningen av korttidsjobb särredovisas för att göra det möjligt att beräkna utvidgade mått på jobbchanser.⁷⁴ Man bör också överväga möjligheten att ställa fler frågor om händelser mellan intervjutidpunkterna.

⁷⁴ Den relevanta frågan för att beräkna utvidgade mått på jobbchanser är alltså om en person som saknar arbete vid första intervjun vid nästa intervju uppger sig ha "arbetat något" sedan föregående intervju.

Referenser

- Abowd, J och A Zellner (1985), Estimating gross labor force flows, *Journal of Business and Economic Statistics*, vol 3, 254–283.
- Björklund, A, P-A Edin, B Holmlund och E Wadensjö (2006), *Arbetsmarknaden*, SNS Förlag.
- Farm, A (1997), Arbetslöshet, nyanställningar och vakanser i flödesstatistik, Bakgrundsfakta till Arbetsmarknads- och Utbildningsstatistiken 1997:3.
- Flinn, C och J J Heckman (1983), Are unemployment and out of the labor force behaviorally distinct labor force states? *Journal of Labor Economics*, vol 1, 28–42.
- Frazis, H, E Robison, T Evans och M Duff (2005), Estimating gross flows consistent with stocks in the CPS, *Monthly Labor Review*, september.
- Hall, R (2005), Job loss, job finding, and unemployment in the U.S. economy over the past fifty years, NBER Working Paper 11678.
- Holmlund, B (2005), Hur hög är egentligen arbetslösheten i Sverige? *Ekonomisk Debatt*, årg. 33, 6–20.
- Holmlund, B och A Vejsiu (2001), Labor market flows in boom and slump: Sweden 1987–2000, i A Vejsiu, *Essays on Labor Market Dynamics*, Economics Studies 56, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Hussmanns, R, F Mehran och V Verma (1990), *Surveys of Economically Active Population, Employment, Unemployment, and Underemployment: An ILO Manual on Concepts and Methods*, International Labour Office.
- Hussmanns, R (2007), Measurement of employment, unemployment and underemployment – Current international standards and issues in their application, International Labour Office.
- Jones, S och W C Riddell (1999), The measurement of unemployment: An empirical approach, *Econometrica*, vol 67, 147–162.
- Sorrentino, C (2000), International unemployment rates: how comparable are they? *Monthly Labor Review*, vol 123, 3–20.

- 2007:1 Några väsentliga sysselsättningsbegrepp i den officiella statistiken
- 2007:2 Registerbaserad aktivitetsstatistik
- 2008:1 Ungdomar utan fullföljd gymnasieutbildning – en undersökning med många utmaningar
- 2009:1 Longitudinell Integrationsdatabas för Sjukförsäkrings- och Arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990–2007
- 2010:1 Principiella grunder för Arbetskraftsundersökningarna (AKU) och arbetsmarknadsstatistiken
- 2010:2 Rekryteringsstatistik från AKU
- 2011:1 Basic principles for Labour Force Surveys (LFS) and labour market statistics
- 2011:2 Recruitment Statistics from the Swedish Labour Force Survey

ISSN 1654-465X (online)

All officiell statistik finns på: **www.scb.se**
Kundservice: tfn 08-506 948 01

All official statistics can be found at: **www.scb.se**
Customer service, phone +46 8 506 948 01